

T.C
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM
DALI

GEORGE W.BUSH DÖNEMİNDE ABD'nin
TÜRKİYE POLİTİKASINDA
PKK
(2000-2008)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYKUT KÜÇÜK

141145206

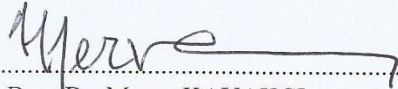
Danışman Öğretim Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Tuğrul ONGUN

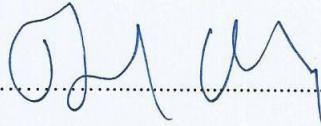
İstanbul Ocak 2017

T.C. Maltepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

17.01.2017 tarihinde tezinin savunmasını yapan Aykut KÜÇÜK'e ait "George W. Bush Döneminde ABD'nin Türkiye Politikasında PKK (2000-2008)" başlıklı çalışma, Jürimiz Tarafından Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Tezli Yüksek Lisans Programında Yüksek Lisans Tezi Olarak **Oy Birliği/Oy Çoğunluğuyla** Kabul Edilmiştir.

Doç. Dr. Merve KAVAKÇI
Başkan

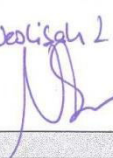
Yrd. Doç. Dr. Tuğrul ONGUN
(Üye) Danışman

Yrd. Doç. Dr. Can ULUSOY
(Üye)

ŞEKİL ONAY SAYFASI

3.01.2017

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,	
Aşağıda bilgileri bulunan lisansüstü öğrencinin tezi şekil yönünden tarafıma incelenmiş ve Enstitüye teslim edilmesi uygun bulunmuştur.	
Yrd. Doç. Dr. Neziha L. Başaran Lotz Anabilim Dalı Başkanı Adı-Soyadı İmza	
ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
ADI SOYADI	Aykut Kuvak
ÖĞRENCİ NUMARASI	14 11 45 206
ANABİLİM DALI	Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
PROGRAMI	YÜKSEK LİSANS
DANIŞMANI	Yrd. Doç. Pınar Ongun
TEZ BAŞLIĞI	GEORGE W. BUSH Döneminde ABD'nin Türkiye Politikasında PKK (2000-2008)
SAVUNMA TARİHİ	17.01.2017
e-posta	aykutkuvak@gmail.com

İç Kapak	☒ Var ☐ Yok
Tez Onay Sayfası	☒ Var ☐ Yok
Yemin	☒ Var ☐ Yok
Özet (Türkçe Başlık-Türkçe Özet/İngilizce Başlık-İngilizce Özet)	☒ Var ☐ Yok
İntihal Raporu	☒ Var ☐ Yok
Önsöz	☐ Var ☒ Yok
İçindekiler	☒ Var ☐ Yok
Kısaltmalar Listesi	☒ Var ☐ Yok
Tablolar Listesi (varsa)	☒ Tablo yok ☐ Uygundur ☐ Uygun Değildir
Şekiller Listesi (varsa)	☒ Şekil yok ☐ Uygundur ☐ Uygun Değildir
Ekler Listesi (varsa)	☒ Ek yok ☐ Uygundur ☐ Uygun Değildir
Sayfa Genişliği	☒ Uygundur ☐ Uygun Değildir
Yazı Tipi	☒ Uygundur ☐ Uygun Değildir
Referans Kullanımı	☒ Uygundur ☐ Uygun Değildir
Kaynakça	☒ Uygundur ☐ Uygun Değildir
Özgeçmiş	☒ Var ☐ Yok

YEMİN METNİ

30.01.2017

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum "GEORGE WASHINGTON Döneminde" adlı çalışmanın, proje safhasından sonuçlanmasına kadar olan bütün süreçlerinde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın tarafımda yazıldığını ve yararlandığım bütün eserlerin "Kaynakça"da gösterilenlerden oluştuğunu, "Kaynakça"da yer alan bu eserlerden metin içinde atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve onurumla doğrularım.

Öğrenci Numarası
Adı-Soyadı
İmza

141165206
Ayfer Keçek

GEORGE W.BUSH DÖNEMİNDE ABD'nin TÜRKİYE POLİTİKASINDA

PKK (2000-2008)

ÖZET

Bu Tezin amacı, Soğuk Savaş dönemi sonrası dünyada etnikle bağlantılı Milliyetçi halk hareketlerinin sonucunda Kuzey Iraktaki Kürtlerin ABD ile ilişkisinin Analiz edilmesidir. Aynı zamanda Kürtlerin ABD'de oluşturduğu gruplarla Amerikan Dış politikasına yaptığı değişiklikler irdelenmektedir. Bu çalışmada, Uluslararası sistem açısından değerlendirildiğinde Soğuk Savaş sonrası dönemin son on sekiz yılına denk geldiğini söyleyebileceğimiz tarihsel çerçeve içerisindeki temel parametreler değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çalışma ayrıca kurum analizi niteliğinde taşımaktadır. Bu yıllar içerisinde ABD'nin dış politikasına yön vermiş olan Kürtlerin dönem içerisindeki tutum ve davranışları incelenmiştir. Yine çalışmada 2003 Irak Savaşı sonrası Tezkereler süreci olarak adlandırdığımız bu dönem çerçevesinde Türkiye'nin ABD dış politikasına olan etkileri irdelenmiştir.

Bu araştırmanın kapsamı, 2000-2008 yılları arasında ABD'nin Türkiye üzerinden PKK incelenmiştir. Bu kapsamda 2003 Irak Savaşının Iraklı Kürtlere etkileri incelenmiştir. Kaynak eser olarak; kitap, dergi ve gazete gibi materyallerden faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: ABD, İngiltere, Iraklı Kürtler, Ortadoğu, Körfez Savaşı, Irak Savaşı, Tezkere

George W. Bush of the US policy on Turkey, the PKK (2000-2008)

ABSTRACT

The objective of this thesis is to analyze the relation of the Kurds in the Northern Iraq with the USA in terms of the nationalist popular movements in the world subsequent to the Cold War era. At the same time, the changes made by Kurds in American foreign policy by virtue of the groups they have created in the USA is discussed. In this study, we tried to evaluate the basic parameters within the period corresponding to the eight years of the post-Cold War era in the historical framework when evaluated in the international system. The study also has the nature of an institutional analysis. The attitudes and behaviors of the Kurds within the period, who have directed US foreign policy in these years has been examined. Furthermore, Turkey's effects on the USA's foreign policy were examined in this period following the 2003 Iraq War which we have called the period Official Messages in the study.

The US's PKK relation in Turkey between 2000 and 2008 has been examined within the purview of this research. In this context, the influence of the 2003 Iraq War on Iraqi Kurds was also examined. Materials such as books, magazines and newspapers have been utilized as source work.

Key words: USA, UK, Iraqi Kurds, Middle East, Gulf War, Iraq War, Official Message

URKUND

Urkund Analysis Result

Analysed Document: Aykut Küçük.docx (D24647001)
Submitted: 2017-01-02 08:24:00
Submitted By: seydaerdogmus@maltepe.edu.tr
Significance: 1 %

Sources included in the report:

tuncay tez.pdf (D20910720)
TUNCAY KURT TEZ.docx (D20909947)

Instances where selected sources appear:

8

Görmüşler
Tuncay Kurt
D20910720

-TC-
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
KÜTÜPHANESİ

[Handwritten signature]

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
İÇİNDEKİLER	III
KISALTMALAR	VI
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmada İncelenen Sorunsal.....	2
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.1. Araştırmanın Önemi	2
1.4. Araştırmanın Yöntemi.....	3
1.4.1.Araştırmanın Örneklem.....	3
1.4.2. Veri Toplama Araçları.....	3
1.4.3. Veri Analizi.....	3
1.4.4. Araştırmanın Sınırları Ve İşlemi	3
2. ABD DIŞ POLİTİKASI.....	5
2.1 Ronald Reagan Dönemi.....	9
2.2 George Bush Dönemi.....	12
2.3 Bill Clinton Dönemi	15
2.4 G.W.Bush Dönemi	18
3.ABD’NİN ORTA DOĞU POLİTİKASI.....	20
4.ABD – TÜRKİYE İLİŞKİLERİ.....	23

5.TÜRKİYE’NİN KUZAY IRAK OPERASYONLARI ve ABD’NİN YAKLAŞIMI.....	28
5.1 Kuzey Irak Operasyonu (6-11 Nisan 1990).....	29
5.2 Kuzey Irak Harekatı (5 Ekim -15 Kasım 1992).....	30
5.3 Çekiç Harekatı (12 Mayıs-7 Temmuz 1997).....	30
5.4 Şafak Harekatı (25 Eylül -15 Ekim 1997).....	31
6.KÖRFEZ SAVAŞI SONRASI TÜRKİYE ve ABD	32
6.1 Körfez Savaşı ve sonrası TÜRKİYE’nin Kuzey Irak Politikası.....	32
6.2 Körfez Savaşının Türk- Amerikan İlişkilerine Etkisi.....	35
6.3 36. Paralel “Güvenli” Bölge Oluşumu.....	38
6.4 STK’ların (sivil Ttoplum Kuruluşları, NGO) Türkiye’deki Faaliyetleri....	42
6.5 Pike Raporu.....	45
7. ABD’NİN IRAK OPERASYONU ve TÜRKİYE’YE YANSIMALARI.....	49
7.1 ABD’nin 1990’larda Iraklı Kürtlerle İlişkisi.....	49
7.2 Irak Savasi Öncesi ABD ‘nin Türkiye’den Talepleri ve Tutumu	52
7.3 ABD-Irak savaşının Türkiye’nin İç ve Dış Politikasına Etkileri.....	56
8. TEZKERELER SÜRECİ.....	62
8.1 6 Şubat, 2003 Tezkeresi.....	63
8.2 1 Mart, 2003 Tezkeresi.....	67
8.3 20 Mart, 2003 Tezkeresi.....	73
8.4 Süleymaniye’deki Çuval Hadisesi.....	75
9. ABD’NİN IRAK’I İŞGALİ VE TÜRKİYE	79

9.1 ABD'nin Perspektifinden Irak Kürtleri.....	79
9.2 Irak Kürtleri'nin Gözünden ABD.....	85
9.3 Bölgesel Kürt Hükümeti ve Washington DC.....	88
9.4 Washington Kürt Enstitüsü ve Amerika'nın Sesi Radyosu Kürtçe Servisi .91	
SONUÇ.....	98
KAYNAKLAR	101
ÖZGEÇMİŞ.....	106

KISALTMALAR

ABD.: Amerika Birleşik Devletleri

BM.: Birleşmiş Milletler

BMGK.: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi

BOP.: Büyük Ortadoğu Projesi

KDP.: Kürdistan Demokrat Partisi

KYB.: Kürdistan Yurtseverler Birliği

PKK.: Kürdistan İşçi Partisi (Partiya Karkerên Kürdistan)

SSCB.: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

NATO.: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization)

IMF.: Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)

G-7: (Group of Seven), dünyanın ekonomisi en büyük yedi ülkenin arasında bir birliktir

TSK: Türk Silahlı Kuvvetleri

NGO: Hükümetdışı Sivil Toplum Kuruluşları

SOFA: ABD'nin Irakta ki askeri varlığının hukuki geçerliliğini uzatan SOFA (Status of Forces Agreement) anlaşması

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

INC: Irak Ulusal Konsey

CIA: ABD Merkezi İstihbarat Teşkilatı

MOSSAD: İstihbarat ve Özel Operasyonlar Enstitüsü isimli İsrail gizli servisi

NSA: Ulusal Güvenlik Dairesi

ANAP: Anavatan Partisi

MHP: Milliyetçi Hareket Partisi

SAVAK: İnan İstihbarat Teşkilatı

1. GİRİŞ

“George W. Bush döneminde ABD’nin Türkiye politikasında PKK (2000-2008)” konulu tez çalışmasında, ABD’nin Kuzey Irak ile ilişkisini ve bu ilişki sonucunda Amerika-Türkiye ikili ilişkilerine yansımaları incelenmektedir.

Birinci bölümde tezimizi destekliyor olması bakımından ABD’nin genel dış politikası üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde ise ABD’nin Ortadoğu politikası üzerinde durulmuştur. Sermaye ve emek ilişkisi üzerinden ABD’nin politikası anlatılmıştır. Üçüncü bölümde, Amerika’nın gözünde Türkiye’nin önemi ve ABD-Türkiye ilişkileri anlatılmıştır. Ortadoğu bölgesi, çatışmaların ve iç çekişmelerin eksik olmadığı bir coğrafyadır. Soğuk Savaş dönemi ve sonrası Amerika’nın artan ihtiyaçları ve kapitalizmin sermaye döngüsü artınca bölge büyük önem kazandı. 1980-1988 yılları arasındaki İran-İrak savaşı Kürtler için bir hayalin başlangıcıydı ancak Cezayir antlaşmasıyla İran’ın yarı yolda bırakılması ve Halepçe katliamı Kürtlerin bağımsızlık hayalini sona erdirmiştir. 2003’te Amerika’ya yapılan saldırıdan sonra Amerika Birleşik Devletleri, Saddam Hüseyin’i devirmek için Kürtleri bir kart olarak öne sürdü. Harekât esnasında sahadaki boşluğu fırsat bilen PKK, Türkiye’ye karşı harekete geçti.

1 Mart Tezkeresinin geçmemesi sonucunda ABD ile bozulan ilişkiler Türkiye’nin doğusunda özerk bölge oluşturmak isteyen örgütün yok olma süresini uzatmıştı. Özerklik isteklerini günümüze kadar yaptıkları her kongrede dile getirdiler. Türkiye bu süreçte Kuzey Irak’a sayısız operasyon yaptı. Öte yandan bu operasyonlar ABD tarafından olumsuz karşılandı.

Dördüncü bölümde, şehit sayısının artması üzerine Türkiye’nin Kuzey Irak’a yaptığı operasyonlar ve bu operasyonlara karşı ABD’nin tavrı ele alınmıştır. Beşinci bölümde, 1991 yılındaki Körfez savaşından bahsedilmiş, Irak savaşında yaşananlara tarihsel bir yöntem ile ışık tutulmuştur. Altıncı bölümde, Irak savaşı ve ABD’nin Türkiye’den talepleri anlatılmıştır. Türkiye’nin bu savaş sonucunda kazandıkları ve kaybettikleri anlatılmıştır. Yedinci bölümde Tezkereler süreci ve her iki ülkeden gelen hali hazırdaki açıklamalara yer verilmiştir. Tezimizin son bölümde ise Kürtlerin ABD ile ilişkisi ele alınmış ve sonuçları değerlendirmeye çalışılmıştır.

1.1 Araştırmada İncelenen Sorunsal

Amerika'nın Ortadoğu ve PKK üzerindeki planları, geride bırakılan 30 yıl süresince yaşanan gelişmeler arasındaki belki de en önemlisi sayılmaktadır. Ülkeler arasında devam eden çatışmalar ve güvenlik endişeleri PKK'ya farklı bir boyut kazandırmış, Türkiye güvenlik ve savunma politikalarını doğrultuda şekillendirmiştir. 11 Eylül sonrası ABD'nin Türkiye ve Kuzey Irak'taki Kürtler vasıtasıyla Saddam Hüseyin'i devirme harekâtı düzenlemiştir. Çalışma bu temel noktadan hareket etmektedir.

1.2 Araştırmanın Amacı

Türkiye üç kıtanın birleştiği noktada olup diğer ülkelerin ilgisini her daim çekmiştir. Bu ilgi hem siyasi hem de ekonomik olmuştur. Hegemonya güçlerin, Büyük Orta Doğu Projesi adında yürüttüğü Orta Doğu ülkelerinin sınırlarının tekrardan çiziminin bir ayağı da dört ülkenin sınırlarını kapsayacak Federal Kürdistan devletini kurmaya amaçlamaktadır. Tezimde Türkiye Cumhuriyeti'nin PKK ile mücadelesinde ABD'nin takındığı tavır ve söylemleri ele alınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin PKK ile mücadelesinde siyasi arenada yalnızlık politikası mı izledi yoksa Müttefik ülkelerle işbirliğini yapıldığı anlatılacaktır. ABD'nin sivil toplum kuruluşlarının, Türkiye Cumhuriyeti içinde yapmış olduğu misyonerlik faaliyetlerinden bahsedilecektir. Türkiye'nin Kuzey Irak'a sınır ötesi operasyonlarında ABD'nin tepkileri nelerdir anlatılmaya çalışılacaktır. Amerika'nın Kuzey Irak lideriyle ilişkisini George W. Bush dönemi içerisinde ABD dış politikası üzerindeki etkileri incelenecektir. Ayrıca George W. Bush'un konu ile ilgili yapmış olduğu görüşmeler ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

1.1 Araştırmanın Önemi

ABD, Soğuk Savaş öncesi ve sonrasında çevreleme politikasını izlemiştir. Ortadoğu'nun zengin kaynakları ve mezhepler arası çatışmanın sonucunda oluşan boşluğu iyi değerlendiren Amerika, Saddam'ı devirmek için uğraşmıştı. Irak Kürtlerinin hayali olan bağımsızlık, Amerika'nın askeri gücüyle pekişmişti. Bu bağlamda George W. Bush dönemi ile birlikte yaşanan gelişmelere değinilecektir.

1.4 Araştırmanın Yöntemi

Araştırmamızın temelini George W. Bush dönemi ve PKK oluşturmaktadır. Uluslararası ortam ve Kuzey Irak, ABD dış politikasına etkilerinin detaylı bir şekilde ele alınabilmesi için gerekli araştırmalar yapılarak birincil kaynaklara ulaşılacak, yorumlanacak ve imkânlar dâhilinde ilgili kurum ve kuruluşlarla bireysel görüşmelerde bulunacaktır. Elde edilen veriler ışığında ABD'nin Kuzey Irak politikaları incelenecektir.

1.4.1 Araştırmanın Örneklem

Çalışma dönemi 2000-2008 yılları arasında Amerika'nın PKK ile Türkiye'de izlediği politikalar sonucunda gelişen ilişkilerden oluşmaktadır.

1.4.2 Veri Toplama ve Araçları

Materyal olarak konu üzerine yazılan bilimsel içerikli kitap, makaleler, internet siteleri, resmi belgeler ile gazete arşivlerinden faydalanılmıştır.

1.4.3 Veri Analizi

Literatür taramasından sonra elde edilen verilerin, analitik ve eleştirel saptamaların doğrulanıp doğrulanmadığı araştırıldı. Bu çerçevede Körfez Savaşından sonra yaşanan olayların Kürt sorunu çerçevesinde Türk- Amerikan ilişkilerine etkileri açıklanmaya çalışıldı. Tüm bunlar ele alınırken ABD'nin PKK ve Kürt sorununa etkileri de tartışılmaya çalışıldı. Konunun siyasal ve sosyal boyutlarına özel önem verildi.

1.4.4 Araştırmanın Sınırları ve İşlemi

Araştırma üzerine diğer araştırmacılardan uygun görülen öneriler dikkate alınmıştır. Araştırmam 9 bölümden oluşmaktadır. 1. Bölümde çalışmanın; incelediği soruna bir

kısa giriş, amacı, önemi ve çalışmanın nasıl yapıldığıyla ilgili bölümlere yer verilmiştir. 2. Bölümde Amerika dış politikası hakkında bilgi verilmiştir. 3. Bölümde Amerika'nın Ortadoğu politikası hakkında indirgenerek bilgi verilmiştir. Dördüncü bölümde, Amerika-Türkiye ilişkileri Soğuk Savaş öncesinden başlayarak günümüze kadar yaşanan süreç aktarılmıştır. Beşinci bölümde, Türkiye'nin Kuzey Irak yaptığı operasyonlardan bahsedilmiştir. Altıncı bölümde, 1. Körfez savaşında yaşanan süreçten bahsedildi. Yedinci bölümde, ABD'nin Irak operasyonda yaşanan süreci ve Türkiye'nin oynadığı rolü anlatılmaya çalışıldı. Sekizinci bölümde, Tezkereler süreci ayrıntılı şekilde anlatılmıştır. Dokuzuncu bölümde, Amerika ve Kürtlerin birbirlerine bakış açısı anlatılmıştır.

2 ABD DIŞ POLİTİKASI

Bağımsızlığını yeni kazanmış ABD 'nin Avrupa ve Asya'nın büyük güçleri arasındaki mesafe ülkenin tarihi boyunca süren ulusal bir duygunun gelişimine katkıda bulundu (Hook ve Spanier, 2014). 19. Yüzyılın son çeyreğinden itibaren emperyalizm kendisini gösterdi ve Almanya ile ABD gibi rakipler İngiltere'ye meydan okumaya başlamıştı. Bu dönem arasında emperyalizmin ve deniz aşırı yayılmacılığın temel güdöleri, iç piyasaların karşı koyulamaz kırılğanlık üzerine yeni pazar arayışları, hammaddelere daha kısa sürede ulaşma ve sermayedeki fazlasını değerlendirme isteğı ile sömürge bulma çabaları oluşturdu. Bu noktadan itibaren Almanya, İngiltere'yi geride bırakma durumu olmasa da birçok açıdan boy ölçüşecek bir güce sahip oldu. ABD ise Almanya'ya göre hem coğrafi açıdan hem de ulusal pazar genişliğı ve dinamizmi bakımından üstün konumda bulunmaktaydı. Bu anlamda ABD, İngiltere'nin yarattığı serbest ticaret yayılmacılığından en karlı çıkan ülke olmuştu. Bu nedenle İngiltere ve Almanya'ya yarışmak için fırsat bırakmadı. Hegemonik blokları arasındaki ilk çatışmanın devamı olan İkinci Dünya Savaşı ve bu savaştan en olumsuz şekilde çıkan Amerika Hegemonya'nın başlangıcını sağlayan koşulları hazırladı. ABD, kendisinde sistemi oluşturabilme gücünün olduğunu görünce, 19. Yüzyıl başındaki İngiltere gibi devletler arası sisteme liderlik ederek Hegemonik konuma yükselmeye başladı (Kurtbag,2010). ABD, daha önce İngiltere'nin yaptığı gibi kendi ulusal çıkarlarını evrensel çıkarlar olarak sunmuş ve bu esnada hegemonik konuma yükselişini meşrulaştırmaya da çalışmıştır.

Amerikan dış politikası, sadece ülkenin menfaatini koruyucu değil, aynı zamanda kendi kendine zarar veren uluslararası sistemi kendinden müdafaa eden ahlaki bir mücadeleye dönüştü. ABD 19. Yüzyılın önemli güç siyasetine karşı çıkmış ve iki dünya savaşına, savaşlar başladıktan çok sonra dahil olmuş ve yükselen bir kuvvet olmuştu. Washington DC, Amerikan önderliğinin devam etmesi için uluslararası toplumun çağırılmasına yanıt verdi. Irak ve Suudi Arabistan gibi yabancı liderler Amerika'nın stratejik değerlerini benimseyip maddi dayanak için ABD'ye bel bağladı. Amerikalılar geleneksel olarak kendi değerlerini evrensel ve kendi hükümetlerini dünya sahnesindeki eylemlerini "*özel bir ilahi takdir*den" ilham almış olarak görseler bile, dış politika amaçlarına ulaşmanın elverişli yolları konusunda sık sık uyuşmazlığa düşmüştür. ABD geleneksel politikasında iki farklı yol izlemiştir. İlk yol olarak vatandaşların yurt içindeki gelişmelere yoğunlaşmalarını teşvik eder.

Washington DC alışılmışın dışında maceralara girmemesi için dizginler ardından gcl, pahalı ve gizli olarak baskıcı bir askeri oluşumu engeller. Yurtdışında nceliği ele alarak müdahale edip dünyanın polis gücü görevini söyleyen ikinci yol, global özgürlük yolundaki tarihin eğilimi hızlandırıp aktresel görevini savunur. Amerikalıların iki yüzyıldan daha eski bir geçmişe dayanan adeta patolojik i güdüsüyle, ABD her bir savaşın sonunda tıpkı Dünya Savaşı'nda olduğu gibi kendisini siyasi olarak Avrupa'dan koparmaya çalışmıştır. Fakat 2. Dünya Savaşı'ndan sonra, ABD ilk defa Batı Avrupa ile devam eden çok yönlü bir ilişki kurmaya bağlı kalmıştı. Zira savaş sonrası belirsiz dönemde, sadece Amerika stnlk alacak kaynaklara sahiptir (Hook, Spanier, 2014). 1940'lardan itibaren ABD hegemonik pozisyona yükselirken, savaş sonrası şekillenen uluslararası örgütlenmeden ve bu örgütlerin sahip olduğu gcl otonomiden rahatça faydalanmıştır (Kurtbağ, 2010).

1949 yılı Nisan ayında ABD, Kanada, Danimarka, İzlanda, İtalya, Norveç ve Portekiz ile birlikte NATO 'yu kurdu. NATO (North Atlantic Treaty Organization) antlaşması, imzalayan taraftar arasında "*devamlı ve etkin bir kendi kendine yetme ve karşılıklı yardım*" ağrısında bulundu. Taraflardan birine yapılmış saldırı "*hepsine karşı yapılmış bir saldırı olarak değerlendiricektir.*" Daha önce dünyadan kendini yalıtım taraftarı olan, senato dış ilişkileri komitesi Başkanı Arthur Vandenberg önceden izlenen dış politikayla kıyaslandığında "*Monroe Doktrini ilanından bu yana Amerika dış politikasının en önemli adımı*" diyerek vd (akmak, Din, ztrk,2011).

Sovyetler Birliği'ne Amerika'nın kapsamlı müdahalesini tasarlama görevi, Dışışleri Bakanlığı'nın önde gelen Sovyetler Birliği uzmanı George F. Kennan'a verildi. 1946'da Moskova'daki Amerikan büyük elçiliği tarafından gönderilen ayrıntılı bir telgrafta Kennan, Sovyetler'in dünyadaki olaylara bakış açısını analiz edip Amerikan dış politikasının yaklaşık yarım yüzyıl boyunca temelini oluşturacak bir karşıt strateji planladı. Kennan, Amerikan dış politikasının "*uzun devreli, sabırlı, ancak katı ve dikkatli çevreleme*" politikası olması gerektiğiydi (akmak, Din, ztrk,2011). Amerika demokrasinin usta, uzun vadeli dış politika yürütmesi ve aynı zamanda Sovyetler Birliği'nin devrimci amaçlarına lllk getirecekti. Amerika'nın uzun vadeli vizyonu Sovyetler Birliği'nin içindeki değişikliklere katkıda bulunmasının bir sınaması olarak görülüyordu.

ABD küreselleştirme hedeflerini Marshall planı ve uluslararası örgütlerle Batı Avrupa'ya ve Japonya gibi ileri kapitalist ülkeleri liberal demokratik çizgide aktif biçimde yeniden yapılandırma yoluyla gerçekleştirmiştir (Hook, Spanier, 2014). ABD önderliğinde bir uluslararası tarihsel blok oluşturuldu. Bu blok, İkinci Dünya Savaşı akabinde Dünya Bankası'nın kurulması, IMF (Uluslararası Para Fonu)'nin kurulması, NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)'nin kurulması ve Birleşmiş Milletler'in kurulmasıyla tamamlanmıştır. Amerika dış politikasının başarısının sırrı küresel bir vizyona sahip olmasıdır. Amerika dış politikasını derinlemesine meşgul eden ve süregelen hale gelmiş ikili, bölgesel veya küresel bir sorunun varlığına işaret etmez. Başka bir ifadeyle küresel bir vizyona sahip olması, Amerikan dış politikasını yöresel problemlere odaklanmaktan alıkoymuş, bu da sahip olduğu gücü iyi yönetmesine imkan sağlamıştır.

ABD'nin dış politikasındaki muvaffakiyeti, esneklikte ve pragmatizmde aranmalıdır. ABD dış politika yapıcıları için mühim olan ABD'nin ulusal yararının devamlılığını sağlamak olmuştur. Ulusal yararı maksimize edecek yöntem ve dış politika anlayışı, dış politika yapıcılarını yönlendiren temel faktör olmuştur. Bu çerçevede ABD tarihinde birbirine zıt gibi gözüken dış politika yönelimlerine rastlamak mümkündür. Örneğin, John Ikenbery'ye göre, ABD İkinci Dünya Savaşı sonrasında stratejisini aktarmak istediği ülkelere kimi zaman realist kimi zaman liberal kimi zaman da her ikisinin karışımı bir dış politika izlemiştir. Bu dış politikanın realist yüzünde güç kullanımı, Sovyetler Birliği'nin çevrelenmesi ve silahlanma gibi askeri güç odaklı yaklaşımlar gözlenirken, liberal yüzünde ise demokrasi ve insan haklarının geliştirilmesi yer alıyordu. ABD, petrol şirketleri ve yatırımları vasıtasıyla enerji rezervleri ve kaynaklarını yönetme, üretilen petrol kaynaklarının ticaret ve sevkiyatını fiyat mekanizmalarını da etkileyerek belirlemeye çalışmıştır. Bunların mümkün olmadığı rejimlerin ve yönetimlerin üzerinde ise baskıcı bir politika izlemiştir. Bu politikalar, genel ve yaygın olarak "*enerji arz güvenliğinin sağlanması ve sürdürülmesi*" şeklinde tanımlanmaktadır ve ABD bu politikasını en az 40 yıldır sürdürmektedir (Çakmak, Dinç, Öztürk, 2011).

ABD'nin enerji ihtiyacı devam ettikçe, uluslararası sorunlar, Çatışmalar, Kan dökümler devam edecektir. Amerika dış politikasında bu olayları ve sorunları bir arada görmek çok şaşırtıcı olmamalıdır. Kissinger (1973 – 1977) yıllarında, Amerika'nın dış politikasını stratejik temelleri, dünya politikasını "*iyi*" ve "*kötü*"

taraf arasında hipotezi ile başladı. Bu realist bakış açısına göre, tüm devletlerin var olma ve meşru çıkarlara sahip olma hakkı vardı. Bu yüzden bir ülke, çıkarları arasındaki farklılıkların iyi ve kötü arasındaki rekabeti temsil ettiği varsayımıyla rakibine savaş açamazdı. Kissinger Nükleer çağda Amerika'nın güvenliğinin, Liderlerin diğer büyük güçlerle arasındaki farklılıkları çözme girişiminde bulunmalarını ve ortak çıkarlar oluşturmalarını gerektiğine inanıyor ve bunu talep ediyordu.

Kissinger, Amerika dış politikasını uluslararası sistemin geleneksel normlarıyla daha ahenkli hale getirdi. Amerika – Sovyet arasındaki yarış zihinleri meşgul etmeye devam ediyordu. Bu sebeple Sovyetler Birliği üzerindeki çevreleme politikası devam etmeliydi. Kissinger'e göre Bu çevrelenme durumu müzakere ve ödün yoluyla elde edilecekti. Moskova ile bir arada yaşama, Amerika'nın güvenliğini koruyarak güç istikrarını sürdürmek için yeterliydi. Amerika'nın 1976 başkanlık seçim kampanyasında, fıstık tarımıyla uğraşan ve Georgia eyaletinin eski valisi Demokrat Jimmy Carter, insan haklarını Amerikan dış politikasının belli başlı vizyonu olarak tanımladı. Ülkenin ahlaki değerlerini küresel standartlarla eşit sayan Carter, Amerikan tarzı dış politikasının etkili bir örneğiydi. Carter'a göre dış politikanın ayırıcı özelliği güç değil erdem olacaktı, Amerika'nın dünyadaki etkisi, ülkenin iyi ve adil bir toplum olarak ahlaki duruşundan kaynaklanacaktı. Carter hızlı nüfus artışını, kötüleşen çevre kirliliğini ve ulusal sınırları aşan ve bu sebeple devletler tarafından münferit olarak çözülemeyecek olan diğer problemlerin de farkındaydı. (Hook, Spanier, 2014).

Amerika'daki "*liberal şahinler*" Kosova, Doğu Timor, Haiti özellikle de Afganistan ve Irak'a yapılan emperyalist müdahaleleri haklı göstermek için insan hakları, demokrasi, etnik haklar, kadın hakları, basın özgürlüğü ve dinsel özgürlük meselelerine başvurdu. Amerika gibi kendi kendini tayin etmiş bir emperyalist güç tarafından tek taraflı olarak peşine düşüldüğünde bile askeri hümanizme özgürlük, insan hakları ve demokrasiyi korumak adına mazeret teşkil eder.

Evangelist hristiyanlar Amerika'nın yeryüzündeki en büyük güç olmasının Tanrı tarafından belirlenmiş açık kaderi olduğunu bir Hürriyet, özgürlük ve ilerleme ışığı olarak geçmişte ve bugün evrensel takdir gördüğünü, taklit edilmeye değer kabul edildiğini varsayıyor.

ABD liderleri, Amerika'nın Neoliberal özgürlük değerlerinin evrensel ve üstün olduğunu, böyle değerler uğruna ölünebileceği fikrini yurtiçinde dikkate değer halk desteği olarak dünyaya yansıtmıştır. Amerika'da devlet kurumlarının kontrolünü halkın geri almasını sağlayacak ve böylelikle demokratik politikaların ve değerlerin piyasa iktidarının ezici kuvveti altında dağılmasına değil, derinleşmesine katkı sağlayacak bir ittifak inşa edilmeli düşüncesi hakimdir. (Harvey, 2015).

Devlet ekonomilerinin üstün finans güçlerince sömürülmesinin ardından gelen finansal krizlerin temel özelliği genellikle kronik ekonomik dengesizliklerdir. Bunun işaretleri hızla yükselen ve kontrol edilemeyen iç bütçe açıkları, ödemeler dengesi krizi, paranın hızla değer kaybetmesi, yurtiçi varlık değerlerinde istikrarsızlık, yükselen enflasyon, artan işsizlikle birlikte düşen ücretler ve sermaye kaçışıdır (Harvey,2015). Amerika bu yedi temel göstergenin ilk üçünden yüksek puan almayı başardı ancak dördüncüsüyle ilgili Amerika'nın endişeleri var. Amerika'nın bir gecede 2001 Arjantini'ne dönüşmesi inanılmaz, ama imkansız değildir. Amerika'ya giren özel sermaye akışları ciddi ölçüde azaldı dolayısıyla artık dünyanın merkezi bankalarının Amerika'daki payı giderek artıyordu. Wall Street'teki hisse varlıklarının neredeyse üçte biri ve ABD hazine bürolarının neredeyse yarısı yabancıların elinde. Mevcut bu durumda yurtdışından günde 2 milyar dolara yaklaşan bir borç alan Amerika, böyle borç almaya devam ettiği sürece bu çıkar dengesi aleyhine gelişmeye devam edecek ve Amerika borcunu çevirebilmek için aldığından çok daha fazlasını dünyanın geri kalanına ödüyor olacak (Harvey, 2015).

2.1 Ronald Reagan Dönemi

Reagan doktrini daha önce Vietnam faciasıyla sonuçlanan çevreleme siyasetinin tersine, ABD'nin kendisinin doğrudan çatışmaya girmeden komünizmle mücadele etmesini öngörmekteydi. Bu doktrin ABD'nin ahlakçı bakışının dış politikaya yansımaları temsil eder. Dünyaya karşı iyi ve dürüst Amerikalı düşünce karşısına karanlık ve olumsuz unsurların konulması çerçevesinden bakan bir konsept geliştirir. Bunun doğal sonucu da ABD'nin ahlaken üstün olması, askeri gücü yoluyla ile hukuku ihlal eden davranışları caydırarak uluslararası düzeni sağlamasıdır (Kurtbağ, 2010).

Reagan dış dünyaya dönük olarak yeni sağ ve muhafazakarlık retorik, savunma harcamalarını artırıp silah rekabetini yeniden başlatıp, Sovyet gücündeki artışı olumsuz etkileyip aynı zamanda tüm devletleri Amerika'nın çatışı altında toplamaya çalışmıştı. Reagan SSCB ile antlaşmadan ziyade daha çok küresel dünyada Sovyet Birliğini ikinci plana atmaya çalışmıştır. Reagan başkanlık dönemi boyunca hem müttefiklerine karşı yüksek dolar ve bütçe açığını Neoliberal dönüşümü sağlamada ekonomik baskı aracı olarak kullandı hem de borç krizi içindeki üçüncü dünya ülkelerine IMF ve Dünya Bankası eliyle yapısal uyum proglamlarını tek taraflı olarak dayatmıştır. Ticaret ambargoları, ablukalar ve borçlu ülkelerdeki tahripkar etkileriyle beraber IMF'nin istikrar programları da askeri gücü kullanımı kadar etkin bir hegemonya aracı olarak görülmüştür.

Reagan yönetiminin dış politika gündemi ve öncelikleri 1970'lerde ABD aleyhine yükselişe geçtiğini öne sürdüğü Sovyet gücünün ikinci politikası doğrultusunda geri püskürtülüp özellikle dev savunma harcamaları yoluyla bu ülkeye karşı askeri üstünlüğün yeniden kazanılması, müttefiklerle ilişkilerin yeni soğuk savaş koşullarında tekrar tanımlanması ve üçüncü dünyada Komünist yayılmasının durdurulması şeklinde üç ana sütundan oluşmaktadır.

Soğuk Savaş ortamı, silahların kontrolünde ve dış politika meselelerinde kendini gösterdi. Bilhassa 1983 yılında Avrupa'ya füze yerleştirilmesi, Sovyetlerin Cenevre INF görüşmelerinden çekilmesi ve SD projesinin başlatılmasının, Kore'ye ait bir sivil yolcu uçağının Sovyetler tarafından düşürülmesi, Amerikan gemilerinin Lübnan'daki savaşa müdahil olmaları, Grenada'nın işgali ve Nikaragauya yönelik Amerikan baskısının giderek yoğunlaşması iki blok arası ilişkilerin en huzursuz olduğu dönemi oluşturmuştur.

Amerikan Yönetim açısından, Marxist-Leninist ilkeleri benimseyen rejimlere karşı mücadele, ABD'nin komünizmi geriletmesini öngören Soğuk savaş söyleminin bir parçası olarak ahlaki bir yükümlülük olarak görülüyordu. ABD, BM Antlaşması'ndaki kuvvet kullanımı yasağını mutlak gören diğer devletlerin İçişlerine karışmama ilkesine dayalı yaklaşımı eleştirerek özgürlük, demokrasi ve barış uğruna müdahalelerini haklılaştırmaya çalışmıştır. Dolayısıyla Doktrin, komünist devrimleri ve rejimleri sadece çevrelemeyi değil aynı zamanda devirmeyi de öngören bir niteliğe sahiptir (Kurtbağ, 2010).

Reagan yönetimi 1981 yılında iş başına geldiğinde, ABD dış politikası süreli değişim dönemlerinden birine daha geldiğinin sinyalini vermeye başlamıştı. 17 Mayıs 1981 yılında tarihinde Reagan Notre Dome Üniversitesinde yaptığı konuşmasında;

Yazar'ın çalışmasının ortaya koyduğu bulgular şunlardır:

Önümüzdeki yılla, özgürlük ve uygarlığın yayılması davası açısından, bu ülke için güzel yıllar olacak. Batı, komünizmi engellemeyecek, komünizmi açacak. Kötü yanlarını tartışma zahmetine bile girmeyecek, insanlık tarihinde şu anda dahi son sayfaları yazılmakta olan garip bir bölümü olarak elinin tersiyle bir kenara atacak (Salman, 2012, s.73).

sözleriyle artık SSCB ile rakip süper güç olarak birlikte yaşamayı öğrenmek fikrinden açıkça vazgeçtiğini belirtmiş oluyordu. 1972 yılından sonra silahlanma harcamalarında daha da artış görülen Sovyetler, sayıca daha çok ve gücü daha şiddetli olan silahlar üretmeye başlamıştı. Buna karşılık ABD'de bu silahlara karşı önlem arayışlarını arttırmaya başlamıştı. Böylelikle 1980'li yıllarda başlatılan silahsızlanma teşebbüsleri bu gelişmeler ile birlikte yerini silahlanmaya, askeri anlamda avantaj kazanmayı bırakmıştı. Bu gelişmelerin sonucu olarak da 1975 – 1980 yılları arasında Amerika'nın 200.000\$ civarında askeri harcamaları, Reagan döneminde, 1981 yılında 169.888\$, 1982 yılında 196.390\$, 1983 yılında 218.084\$, 1984 yılında 238.136\$ olmak üzere süratli bir şekilde artmıştı (Salman, 2012).

Amerika'nın güneyinde ve batısında kendi seçmen çoğunluğunun yararına olan bütçe açığı vererek finansa edilen bir silahlanma yarışı başlattı (Askeri keynescilik). Enflasyon aşağı çekildi, faiz oranları düştü ama bu yüksek işsizlik oranları pahasına alınmış bir riskti. (İşsizlik oranları Reagan döneminde Amerika'da ortalama yüzde 7.5, Margaret Thatcher Britanya'sında yüzde 10'un üzerindedeydi). Devletin bu işsizlik oranlarının artmasının devamında altyapı giderlerinden yaptığı kesintiler, batıdaki orta sınıfın gerilemesine hatta iflasına neden oldu.

Reagan'nın çevre yönetmeliği, iş güvenliği ve sağlık gibi konularda yetkili konumlara yaptığı tayinlerle SSCB'ye karşı yaptığı yarış daha önce görülmemiş derecede hız kazandı. Hava yollarından telekomünikasyona ve finansa kadar her sektörde düzenleyici önlemlerin sınırlanması, güçlü şirket çıkarlarına sınırsız piyasa özgürlüğü alanları açtı. Yatırım üzerindeki vergi indirimleri sermayenin sendikalaşmış Kuzey Doğu ve orta Batıdan, denetimin zayıf olduğu sendikasız Güney ve Batıya hareketinin hızlanmasını sağlamıştı. Finans sermayesi daha çok

yüksek getiri oranları olan yurtdışındaki ülkelere çıkmaya başladı. Ülke içinde sanayisizleşme ve üretimi yurtdışına taşıma hamleleri çok daha olağan hale geldi (Harvey, 2015).

ABD'nin Reagan döneminde Ortadoğu'ya yönelik yaklaşımına bakıldığında, temel strateji komünizmle mücadeledir. Bu amaca uygun olarak oluşturulan vizyon bölgede Komünist kazanımların önüne geçme üzerine kuruluydu. Bu çerçevede yönetim, SSCB'nin bölgedeki etkinliğini artırmasına karşı İsrail'in yanı sıra Arap ülkelerinin ve öteki Müslüman ülkelerin de desteğini alma politikasını benimseyerek özellikle Mısır, Suudi Arabistan, Pakistan ve Türkiye ile askeri işbirliğini geliştirmeye önem vermişti. Dış İşleri Bakanı Alexander Meigs Haig'in stratejik uzlaşma olarak nitelendirildiği ve yerel anlaşmazlıkların, küresel kaygılar karşısında geri plana atan bu politika uzun ömürlü olmadı. İsrail'in Lübnan'ı işgali Amerika'nın da kendi vizyonunu değiştirme kararını verdirdi (Kurtbağ, 2010).

2.2 George Bush Dönemi

George Bush başkan olduğu zaman, Amerika'nın Sovyetler Birliği ile yeni ilişkisini nitelendirmek adına artık Soğuk Savaş tabirini kullanmayacağını söyledi. Bunun yerine asli görevinin Sovyet Birliği'ni "*Milletler topluluğuna bütünleşmiş şekilde girmesini sağlayacak çevrelemenin ötesinde*" bir Amerika-Sovyet ilişkileri döneminden söz etmiştir (Hook, Spanier, 2014). İkinci Dünya savaşı sonrasında olduğu gibi yeni uzun vadeli bir model ya da strateji oluşturulması ve ABD'nin dünyaya sırt çevirmek yerine yeni döneme kendini uyarlayıp dünyaya yeniden liderlik etmesi gerektiğini savunmuştur.

George Bush döneminde Doğu Avrupa ile üçüncü dünya ülkelerinin bir çok yerinde milliyetçilik yükselişe geçip etnik çatışmalar ortaya çıkmıştır. SSCB'nin yıkılması ile Batı değerlerine yabancı birçok yeni ulus devletleri ortaya çıkması olasılığı da belirmiştir. Bu parçalanma örüntüleri çevreyle sınırlı kalmadı ve gelişmiş merkezde ve özellikle de Avrupa'da milliyetçilik ve şovenizm istikrarlı şekilde yükselişe geçmişti. SSCB 'ye bağlı ülkelerde bulunan nükleer gücün yeni oluşan cumhuriyetler arasında dağılmasıyla çözümü daha da aciliyet kazanan kitle imha silahlarının yayılması sorunu ortaya çıkmıştır. Bu yayılım Avrupa'da sosyal ve siyasi gerilimler

yaratıp ABD’de sosyal ve kültürel dokuyu etkileyen az gelişmiş güneyden gelişmiş Kuzeye yönelik hızlanan yasal ve yasadışı hızlı göç hareketleri, çevresel kirlenme ve küresel ısınma ile çevre hareketinin daha militan yöntemler izlemeye başlaması, uyuşturucu ticareti ve aşırı nüfus artışı gibi gelişmeler başlıca kaygı nedenleriydi.

Yeni dünya düzeni, küresel çapta düzensizliğe ve istikrarsızlığa karşı evrensel antlaşmayı öngören ve ne yalnızcılığı ne de tek taraflılığı benimseyen bir vizyon geliştirme çabasıydı. Yeni dünya düzeninde tehdit, karşıt bir blok ya da ideolojiden değil, yeni gelişmekte olan dünyanın hukuk tanımaz orta boy yada küçük devletlerinden gelmekteydi. Bush’un vizyonu, saldırgan devletlerin yatıştırılması ya da onunla müzakere edilmesini geri plana atıp en baştan cezalandırmayı öngören bir anlayışa dayanmıştır. ABD kendisini bu yeni düzenin koruyucusu ve düzenleyicisi rolüne uygun gördü. Yeni dünya düzeni, barış, kolektif, güvenlik, silahların kontrolü ve hukukun üstünlüğü gibi unsurları kapsamakla birlikte daha önceki dönemlerde Amerikan dış politika telaffuzunda yer almış olan Self- determinasyon adalet, insan hakları ve demokrasi gibi değerlere de yer vermemiştir. Bush üçüncü dünyaya yönelik, Reagan Doktrini’nden Panama müdahalesi ile uzaklaşsa da komünizmi tamamen yok etmek ve kendisine de dost grup, rejimlere otoriter ya da demokrat olup olmadıklarına bakmaksızın siyasi ve mali destek vermek bakımından, ABD’nin kendi menfaatleri uğruna demokrasi ve insan haklarını geri plana atan geleneksel politikasını sürdürdü (Kurtbağ, 2010).

ABD Savunma Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı ve Ulusal Güvenlik konseyi ile danışma halinde olan ve yeni muhafazakar kimliğiyle tanınan Savunma Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz’in denetiminde sağlanan Savunma Planlama rehberinde şöyle denmektedir:

Yazar’ın çalışmasının ortaya koyduğu bulgular şunlardır:

ABD her yanlış düzeltmenin sorumluluğunu üstlenip dünya polisi olmasa bile sadece bizim değil, müttefik ya da dostlarımızın çıkarlarını da tehdit eden yanlışlarla seçici biçimde başa çıkma sorumluluğunu muhafaza edeceğiz. ABD’nin bu tür durumlarda çeşitli türde çıkarları söz konusu olabilir; hayati önemdeki hammaddelere, özellikle de İran körfezi petrolüne erişim, kitle imha silahları ve balistik füzelerin yayılması; Amerikan yurttaşlarına yönelik terörizm ya da bölgesel veya yerel çatışma tehditleri ve Amerikan toplumuna karşı uyuşturucu trafiği kaynaklı tehditler (Kurtbağ, 2010, s.222).

Bu düşünceler George Bush yönetiminin 1990 Mart ayında Kongre'ye sunduğu ABD'nin Ulusal Güvenlik stratejisi belgesine de yansıdığı görülmektedir. Henüz Sovyetler Birliği'nin dağılmadığı ve Irak'ın Kuveyt'i işgal etmediği bir sürede kaleme alınan Ulusal Güvenlik Stratejisi belgesinde, ABD'nin 1990'lı yıllardaki ulusal çıkar ve hedefler dört ana başlık toplanmaktaydı: a.) ABD'nin özgür ve bağımsız bir şekilde yaşamını sürdürmesi, b.) Sağlıklı büyüyen bir Amerikan ekonomisinin sağlanması, c.) Siyasal özgürlükler, insan hakları ve demokratik kurumları teşvik eden istikrarlı ve güvenli bir dünya, d.) Dost ve müttefik ülkelerle işbirliğini geliştirilmesi şeklinde açıklanmıştır.

ABD'nin global bir güç olarak tanımlandığı ulusal Güvenlik Strateji belgesin de hala Soğuk Savaş döneminin etkisi altında kaldığı ve Sovyetler Birliği merkezli bir bakış açısının hakim olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, Sovyetler Birliğindeki dönüşümün desteklenmesi gerektiği ifade edilerek; artık çevreleme politikasının ötesine geçilmesi ve SSCB'nin uluslararası sisteme “yapıcı” bir şekilde bütünleşmesi şeklinde vurgu yapılmaktadır. Belgede ayrıca ittifak ilişkilerine büyük önem verilmektedir. Bu bağlamda ABD'nin ilk önceliğinin dost ve müttefik ülkelerle dayanışma halinde olduğu vurgulanmaktadır. Belgeye göre Soğuk Savaş'ın ilk günlerinde bile tek başına hareket etmesi, ABD'nin bugüne kadar savunduğu ilkelere zarar vermiştir.

George Bush, düşündüğü yeni dünya düzeninde her ne kadar Uluslararası işbirliğine ve özellikle de BM'nin rolüne vurgu yapsa da ABD'nin bu düzende ayrıcalıklı bir rolü olduğunu da sık sık dile getirmiştir. George Bush 29 Ocak 1991'de Kongrenin birleşik oturumunda yaptığı konuşmada “*sadece küçük bir ülkeden (Kuveyt) ziyade yeni dünya düzeninin tehlikede olduğunu*” belirten George Bush, bu “*yeni dünya düzeninde*” insanlığın evrensel hedefleri olan barış, güvenlik, özgürlük ve hukukun üstünlüğü gibi ortak amaçları gerçekleştirmek için farklı ülkelerin bir araya geldiğini ve “*iki yüz yıldır özgürlük için çalışan ABD'nin, insanlığa tehdit oluşturan bu süreçte mücadeleye liderlik ettiğini*” vurgulamıştır.

Başkanlık seçimi için yürüttüğü kampanya sırasında 15 Ekim 1992'de kendisine sorulan bir soruyu cevaplayan George Bush,

Yazar'ın çalışmasının ortaya koyduğu bulgular şunlardır:

bana göre yeni dünya düzeni, izolasyon (politikası) içine çekilmeden birbiriyle ilişki içinde olan özgürlük ve demokrasi demektir... ABD olarak bizim sağlama ve koruma sorumluluğumuz bulunmaktadır. Eğer öyle olmasaydı, Saddam Hüseyin bugün dünya petrol arzının beşte üçüne ve nükleer silahlara sahip olurdu. Sadece ABD bunu engelleyebilirdi (Çakmak, Dinç, Öztürk, 2011, s.86).

Şeklinde ifade ederek ABD'nin olmazsa olmaz liderliğini ön plana çıkarmıştı (Çakmak, Dinç, Öztürk, 2011).

2.3 Bill Clinton Dönemi

ABD'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde dış politikasına yeni bir bakış açısı getirmek istemesi 1993 Ocak ayında göreve başlayan William Jefferson Bill Clinton ile yeni bir boyut kazanmıştır. Bill Clinton döneminde Amerikan dış politikasının Soğuk Savaş dönemi retoriği terk edilmiş ve Vietnam sendromunun gölgesinde çok sayıda askeri operasyon gerçekleştirilmiştir. Göreve başladığının ilk yıllarında, ABD'nin ekonomik durumunu düzeltmeye yönelik girişimler de bulunan Bill Clinton, bu dönemde ekibiyle beraber dış politika vizyonu da oluşturmaya başlamıştır. Çok taraflı bir politikası izlenmesi düşünülen George W. Bush'un tek taraflı müdahale içeren yeni dış politika doktrinin alt yapısını hazırlayan bir miras bırakmıştı. Clinton döneminin yeni bir dış politika vizyonu ise ilk olarak Clinton'ın Ulusal Güvenlik Danışmanı Anthony Lake'nin 21 Eylül 1993'te yaptığı konuşmayla ortaya konulmuştur. Lake, konuşmasında öncelikle Soğuk Savaş sonrası dört belirgin özelliğini önemle belirtmişti: a.) Demokrasi ve liberal ekonominin temel kavramlar olarak geniş bir kabul görmesi, b.) ABD'nin yeni dönemin dominant gücü olması c.) Etnik çatışmaların patlak vermesi, d.) Teknolojik alanda yaşanan gelişmelerin insan yaşamını değiştirmesi şeklindeydi (Çakmak, Dinç, Öztürk,2011).

George Bush da dahil olmak üzere daha önceki yıllarda hazırlanmış olan Ulusal Güvenlik Strateji belgelerinin aksine, Clinton'ın ilk Ulusal Güvenlik Stratejisi belgesinde göze çarpan farklılık, "*ABD'nin güvenliği*" kavramının sınırını "*Amerikan yaşam tarzı*" nı da içerecek şekilde genişletilmesi idi. Ayrıca belge de ABD'nin ulusal güvenlik hedeflerini "*ABD'nin güvenliğini artırmak, refahını arttırmak ve demokrasi geliştirmek*" şeklinde üç Ana başlıkla ortaya koymuştu.

Clinton'ın 1995 Şubatında kongre'ye sunduğu ulusal güvenlik strateji belgesi ise Clinton'ın artık dış politikaya daha fazla entegre olmaya başladığının açık bir

göstergesidir. Bu bağlamda “*A National Security Strategy of Engagement and Enlargement*” adlı belge ABD’nin soğuk savaş sonrası dönemde temel hedefinin küresel liderlik olduğunu ortaya koymaktaydı. “*ABD’nin dünyanın en rakipsiz gücü*” olduğunu vurgulayan belge, Amerikan liderliğinin sağlanması halinde, dünyanın daha güvenli hale geleceğini belirtmektedir (Çakmak, Dinç, Öztürk,2011).

Clinton’ın 1998 Ekiminde Kongreye sunduğu “*A National Security Strategy for a New Century*” başlıklı belge ise ABD’nin Clinton ile beraber uygulamaya başladığı angajman politikasının küresel liderlik için kaçınılmaz olduğunu belirtmektedir. Bu belgede Clinton’ın evvelki Ulusal Güvenlik Stratejisi belgelerinde de değindiği gibi Amerikan çıkarları, “*hayati çıkarlar, önemli çıkarları insani ve diğer çıkarlar*” olmak üzere üç grupta sınıflandırılmıştı (Çakmak, Dinç, 2011). Clinton’ın üç farklı önemli iddiası da dış politikasını şekillendirdi. İlk olarak 1990’ların ortasında ülkenin birinci hedefi dengeli bir ekonomik büyümeyi yakalamak olacaktı. Bu büyüme geçmişlerinden farklı olarak daha sağlam bir ekonomiye bağlı olacaktı. İkinci olarak Soğuk Savaş döneminde ihmal edilen ekolojinin bozulması, hızlı nüfus artışı gibi sosyal sorunlara ilgi gösterilmeliydi. Son olarak da BM ve Dünya Bankası gibi Uluslararası örgütler, ülkenin isteklerinin başarılmasında önemli bir rol oynamalıydı. Clinton açısından bu kurumlar ülkelerin kendi isteklerini anlatan tutumundan ziyade küresel bir vizyon için işlev görmeliydi. Clinton’ın Amerika dış politikası, genel olarak George Bush’un “*yeni dünya düzeni*” şartlarıyla uyumlu ve liberal enternasyonalizm stratejisine benzeyen bir yol çizdi. ABD sadece soyutlanma politikasına bürünmeyi reddetmeyecek ayrıca tek kutuplu dünyadaki liderlik durumundan sağladığı avantajı ilerletip bu avantajdan yararlanmaya devam edecektir.

Bill Clinton seçildiği zaman, demokrasi ve insan hakları açısından ilerleme kaydetmeye çalışmıştır. Bu ilerlemeler temsili hükümeti benimsemek, birden fazla siyasi partinin kurulmasına izin vermek, hukukun üstünlüğünün kurulmasına öncelik vermektir. Clinton, küresel ilişkilerde doğal durumun savaş değil barış olduğu, demokrasi ve serbest piyasanın yayılmasının şiddetli çatışmaları bastıracağı yönünde düşünceleri hakimdi. (Hook ve Spanier, 2014).

Bill Clinton, ne sağın ne de solun gündemini tam olarak benimsemiş olmakla birlikte, kendi ortaya attığı yeni demokrat siyasete dayalı yeni bir liberal oluşum

hedeflenmekteydi. Clinton yönetimi, gelişmiş dünyada demokrasinin güçlendirilmesi ve piyasaların daha önce bunların erişmediği yerlere doğru genişletilmelerini ve piyasa demokrasilerine karşı olan Kuzey Kore, İran ve Irak gibi ülkelere karşı rekabet ve mücadele halinde olunmuştur. Böylece dünya çapında liberal piyasa yaratma stratejisine, liberal demokrasiler yaratılması eklenmiş olmuştur. Bu yaklaşım 1995 başlarından itibaren yerini realizme kayan ve reelpolitik kaygılara odaklanan yeni bir yaklaşıma bıraktı. Dış politikada eskinin çevreleme siyasetinin etrafında oluşan uzlaşımın sonucunda Amerikan halkı ve kamuoyunda; askeri harcamalara, bedeli yüksek deniz aşırı askeri maceralara, dış yardımlara ve BM, IMF ve NATO gibi kuruluşlara yönelik taahhütlere karşı bir istek gözlenmiştir. Amerika ne yalnızlığı ne de sağın tek kutuplu hegemonya stratejisini benimseyen düşük maliyetli, seçmeci ve işbirliğini yada çok taraflılığı öngören bir hegemonya ve Amerikan liderliği anlayışına dayandı. Clinton dönemi uluslararası örgütleri ve kurumlarını kendi çıkarları lehine kullandılar. BM, G-7, IMF, DİÖ ya da NATO gibi çok taraflı örgütler, ABD'ye müttefiklerini ve karşıt devletlerin kendisini desteklemeleri için razı etme ve harekete geçirme işlevi gördüler.

Clinton döneminde ekonomi politikasında egemen hale gelen Wall Street-IMF-Hazine bloğu, gelişmekte olan ülkeleri Neoliberal yola girmeye ikna etmeyi ve zorlamayı (IMF'nin uyguladığı yapısal uyum programlarıyla) başardı. Amerika müttefiklerini ve karşıt devlerin ekonomisini Neoliberal çizgiye getirmeye ikna etmek için (bazı örneklerde ikili ticaret anlaşmaları vasıtasıyla) sahip olduğu devasa tüketici pazarına ayrıcalıklı erişim havucunu kullandı.

Berlin Duvarı'nın yıkılması ve Soğuk Savaşın sona ermesi Emperyalist rekabette sismik bir jeopolitik değişim üretmişti. Bu üretim Orta Doğu gibi kilit kaynakları kontrol eden ya da Balkanlar gibi toplumsal ve siyasi dengesizliğin yüksek olduğu bölgelerde bazen ölümcül olabilen jeopolitik nüfuz ve devletler arası güç mücadelesini sonlandırmadı.

Demokrat Parti bir yandan şirketlerin finansal çıkarlarını tavizlerle yatıştırmaya hatta desteklemeye çalışırken diğer tarafta ise tabanın maddi yaşam koşullarını iyileştirme yönünde bazı hamleler yapma gereksinimi arasında karasız durumdaydı. Clinton'ın başkanlık döneminde tercihini ilkinden yana kullanarak politika belirleme ve pratikte doğrudan Neoliberal safta yer aldı (örneğin sosyal güvenlik reformunda). Olağanüstü

bir bütçe açığının üstesinden gelme ve ekonomik büyümeyi yükseltme gereksinimiyle çıkmazdan kalan Clinton'ın önündeki tek uygun ekonomik yol, bütçe açığını azaltarak faiz oranlarının düşmesini sağlamaktı. Bu ya çok daha yüksek vergi ya da bütçede kesinti demektir. İkinci yolu seçmek Yergin ve Stanislaw'ın ifadesiyle *“zenginleri pohpohlamak için geleneksel seçmelerine ihanet etmek”* ya da Clinton'ın Ekonomik Danışmanları Konseyi'nin başkanlığını yapmış Josep Stiglitz'in sonradan itiraf ettiği gibi *“Zenginlerin kemerini genişletirken yoksullarınkini sıkıyı başarmak”* anlamına geliyordu (Harvey, 2015).

2.4 G.W. Bush Dönemi

Yeni Muhafazakarlar, bireysel çıkarı ve kaosunun antidotu olarak silahlanmayı öne çıkarır. Bu sebeple ulusun bütünlük ve istikrarına yönelik gerçek yada hayali iç ve dış tehditleri ön plana çıkarmaları muhtemeldir. Amerika'daki yaşanan bu durumun Hofstadter'in ifadesiyle; ulusun iç ve dış düşmanların çevrelenmesi ve tehdidi altında gösterildiği *“Amerikan siyasetinin paranoyak hali”* nin ortaya çıkarılmasıdır (Harvey, 2015). Soğuk Savaş'ın bitmesi ile Yeni Muhafazakarlar tarafından Amerika'nın güvenliğine yönelik tehdidin nereden geldiği sorusunu ortaya çıkmıştı. Dışarıdaki iki aday; sözde radikal İslam ve Çin oldu. İçerideyse muhalif hareketlerin (Wacolda yakılan Brach Dravidian kültü üyeleri, Oklahoma'daki bombalı saldırıya destek veren milis hareketler, Los Angeles'de Rodney King'in dövülmesi ardından çıkan isyanlar ve son olarak, 1999'da Seattle'de patlak veren karşılıklar) ileri derecede gözetim ve güvenlik önlemleriyle hedef alınmasıydı. Radikal İslam tehdidinin 1990'lardaki yükselişi 11 Eylül olayıyla doruğa çıktı ve sonunda ulusun güvenliğini garanti altına almak için hem yurt içinde hem yurt dışında silahlanma durumu gerektiren devamlı bir *“Terörle savaş”* ilanının mihrak noktası olmuştu. New York'taki Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan iki saldırıyla ortaya çıkan tehdide polis ve asker vasıtasıyla bir yanıt verilmesi gerekeceği açıktı, bu yanıt yurt içinde ve yurt dışında yaygın silahlanma düşüncesi hakimdi.

Başkan Bush, *“Amerika'nın uzun dönem çıkarlarına hizmet eder, ölümsüz Amerikan ideallerini yansıtır ve Amerika'nın müttefiklerini birleştirir. Özgürlüğün, ezeli düşmanları karşısında zafer kazanmasını sağlama fırsatı insanlığın elinde Amerika Birleşik Devletleri bu yüce görevde liderlik sorumluluğunu memnuniyetle kabul*

ediyor” (Harvey,2015). Bu sözlerinin tekrarı kısa zaman sonra yayınlanan ABD Ulusal Savunma Stratejisi belgesinde de yer aldı.

19 Eylül 2003’te Irak’taki geçici Koalisyon yönetimi’nin başkanı Paul Brewer’in,

Yazar’ın çalışmasının ortaya koyduğu bulgular şunlardır:

kamu teşebbüslerinin tamamen özelleştirilmesi yabancı şirketlere Irak işletmelerinde tam mülkiyet hakkı verilmesi, yabancıların karlarının ülke dışına eksiksiz transferi(...) Irak bankalarının yabancı denetimine açılması, yabancı şirketlere yerlilerle eşit muamele ve hemen hemen bütün ticari engellerin ortadan kaldırılması (Harvey, 2015, s.14).

gibi maddeler içeren dört emri resmi olarak açıklanmasıyla Bush yönetiminin düşüncelerini ortaya çıkıyordu (Harvey, 2015).

3. ABD’NİN ORTADOĞU POLİTİKASI

Ortadoğu bölgesi gerek jeopolitik konumu gerekse zengin enerji kaynakları ile zaman zaman dünyadaki kapitalist devletlerin güç mücadelesinin yaşandığı yer olmuştur. I. Dünya Savaşı öncesinde ve iki savaş arası dönemde bölge İngiltere ve Fransa’nın etkisindeydi. II.Dünya Savaşından yorgun çıkan bu ülkelerin ve Sovyet Rusya’dan doğan boşluğu iyi değerlendiren ABD bölgeye doğrudan müdahil olmuştu. Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle beraber süper güç haline gelen ABD, bölgenin de en önemli aktörü olmuştur. (Kurt, 2014).

ABD’nin ulusal çıkarları bakımından tehlike oluşturabilecek devletler “*Ortadoğu devletleri*” olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda terör faaliyetlerinin odaklandığı en önemli merkez de Ortadoğu kabul edilmektedir. ABD’nin savunma hattı, Amerika Kıtası’nın dışına taşmıştır. Orta Asya, Kafkasya ve Ortadoğu bu hatta yer almaktadır. Bu bölgelerin kontrol altında bulundurulması, ABD’nin ulusal güvenlik ve refahının devamı için gerekli bir koşul kabul edilmektedir. Amerika’nın amacı bu bölgelerde egemenliğini sağlamlaştırarak bu coğrafyayı kendi istekleri ve çıkarları doğrultusunda şekillendirmektedir (Akbaş, 2011).

Ortadoğu’nun stratejik önemi, Soğuk Savaş döneminde SSCB’nin yayılmacı bir siyaset takip etmesinden dolayı sürekli artmaya başlamıştır. ABD’nin liderliğini üstlendiği Batı dünyasının yeni stratejilerinde Türkiye, Yunanistan ve İran, Yakın Doğu’da Sovyet yayılmacılığını engelleme politikasından “*bir kalkan*” olarak görülüyordu. Arap ülkelerinin ve İsrail’in; Avrupa, Asya ve Afrika arasında “*doğal bir köprü*” olmasından dolayı, bu ülkelerin uluslararası Komünizmin eline düşmemeleri gerekiyordu. Bu çerçevede, Amerika’nın II. Dünya Savaşı sonrası güvenlik politikasını SSCB’nin çevrenmesi üzerine oluşturdu (Kurt, 2014).

Truman yönetimi, Sovyetler Birliği’ne karşı çevreleme politikasını izlerken, Ortadoğu’da zayıflamaya başlayan İngiliz yönetiminin yerini doldurma istediğinde olduğu düşüncesi hakimdi. ABD, 1957’de Eisenhower Doktrini ile tamamen Ortadoğu’ya yöneldi. Bu Doktrin ile Ortadoğu ülkelerine, ekonomik ve askeri yardım yapılması, komünistlerin kontrolü altında bulunan herhangi bir devletten Ortadoğu ülkelerine saldırı yapılması ve bölge devletlerinin istemesi halinde, Amerikan Silahlı

Kuvvetleri'nin kullanılması kararlaştırılmıştı. ABD bu doktrinle bir taraftan Arap ülkeleriyle daha yakın ilişkiler kurmaya, diğer taraftan da SSCB'yi kontrol altına almaya çalışmıştır.

ABD, başta Sovyet tehdidini önlemek, sonra da Ortadoğu ülkelerinden gelen petrolün güvenli şekilde getirmek amacıyla, 1979 Sonunda Ortadoğu Bölgesi'nde görev almak üzere, merkez üssü Amerika'da olan Çevik Kuvvet'i kurmuştur (Akbaş, 2011).

1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılması bir dönüm noktasıdır. Bu dağılma, yoğun ideolojik rekabetin damgasını vurduğu uzun dönemi kapsamış ve devletlerarası ilişkilerin yeniden düzenlenmesini gündeme getirmiştir. Devletler arası yapıların yıkılması benzer jeopolitik yapıları da çözmüştü. Kitle iletişiminin yeni cihazlarıyla dikkatleri üzerine çeken Amerika dünya çapındaki belirsizlikleri körükledi ve toptan üretiminin küresel araçları kadar dünyadaki kitle imha silahlarının gelişimini de derinden etkiledi.

Irak'ın Kuveyt'i işgali, Yugoslavya'nın şiddetli bir şekilde dağılışı, Kafkasya ve Ruanda'da kaos ve savaşların patlak vermesi, Soğuk Savaş sonrası iyimser ortam yerini düş kırıklığına ve belirsizliklerle dolu ortama bıraktı. Söz konusu gelişmeler, ABD'nin hala dünyadaki gelişmelerde başrol oynayacağını kanıtladı ve Soğuk Savaş sonrası dünyasında düzenin sağlanmasında Amerikan liderliğine ihtiyaç duyulduğunu göstermişti.

Körfez Savaşı'nın sonunda Amerika'nın bölgede kazandığı üstünlüğün bir başka belirtisi de Amerika'nın Ortadoğu'ya yeni düzen getirmek istemesiydi. Başkan Bush, 6 Mart 1991 günü Amerikan kongresi'nin ortak toplantısında yaptığı konuşmada, Ortadoğu'nun barış ve istikrarı için şu ilkeleri ortaya attı: ABD'nin hayati çıkarlarının müstakar ve güvenli bir Körfez'e bağlı olması dolayısıyla Ortadoğu'da bir güvenli sisteminin kurulması ayrıca bu güvenli sistemi bölge ülkeleri tarafından gerçekleştirilmeli fakat Amerika'da buna yardımcı olmalıydı, Bölgede kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi ve buna önce Irak'tan başlaması, Ortadoğu'nun istikrarı bakımından, İsrail ile komşuları arasında, 242 ve 338 sayılı kararlara dayanan kapsamlı bir barışın gerçekleştirilmesidir.

Bölgede 1945'den beri üzerinde en çok konuşulan ve tüm siyasi partilerin programların başında yer verilen Arap Birliği büyük bir darbe yemiştir. Körfez Savaşı'nda Arapların ayrı ayrı saflarda toplanmaları ve kendi ulusal devletlerinin olduğu kadar Batı'nın çıkarlarını da korumak için aralarında savaşmaları, Arap Birliği düşüncesini de ortadan kaldırdı. Birlik dağıldıktan sonra Bu bölgedeki statükonun, sosyal ve iktisadi koşulların yol açtığı aşırılığın ABD'ye de zarar verebilecek uluslararası tehditlerin kaynağı olduğunu düşünen Bush yönetimi, uluslararası terörzmi desteklediğine inanılan ülkelerdeki rejimleri değiştirme isteğini ortaya koydu. Bugüne kadar Afganistan ve Irak'ta bunu yaptı da, George W. Bush idaresindeki Amerikan Yönetimi sadece askeri gücünü kullanmıyordu, aynı zamanda Amerika'nın "yumuşak gücü"nü de kullanıyordu. Yumuşak güç stratejisiyle beraber Amerika çevrelenme politikasını bırakıp, önleyici Savaş Doktrinini geliştirmiştir. Amerika'nın Ortadoğu'da izlediği savaş doktriniyle ilgili dikkat çeken politikalardan biri de İran'ın çevrelenmesidir. Geçmiş zamanda dost ve Müttefik ülke olan İran artık Amerika tarafından uluslararası terörü destekleyen devletler arasında sayılmakta ve sürekli baskı ambargo altında tutulmaktaydı. Amerika'nın İran'a karşı sert tutumu 11 Eylül saldırıları sonrasında daha da sertleşmiştir. İran'ın barışçıl amaçlı olduğunu iddia ettiği Nükleer enerji programı Amerika tarafından şiddetle eleştirilmektedir. Amerika girişimleri sonucu BM'den İran'a ambargo uygulaması kararı alınmıştır.

ABD'nin Ortadoğu politikasının önemli bir bölümü enerji kaynakları oluşturmaktadır. ABD'nin petrole olan ihtiyacı yaşamsal bir çıkar sonucu olarak tanımlanmaktadır. Bu sebeple bölge enerji kaynaklarının Batıya ucuz, güvenli, kesintisiz ve sorunsuz aktarılması ABD'nin en önemli dış politika önceliklerindedir.

4. ABD – TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

ABD'nin Türkiye'ye ilgisi geçtiğimiz yüzyılda tacirler aracılığıyla ekonomik ilişkilerle başlamış ve ilerleyen yüzyıllarda ABD yalnızcılık döneminde Türkiye'yi “açık kapı” politikası çerçevesinde görmüştür. Buna rağmen 1945'ten itibaren ağırlık ekonomiden güvenlik sorunlarına kaymış; ekonomide ilişkiler, mal ve sermaye alışverişinden çok tek taraflı yardımlarla devam etmiştir (Güler, 2012).

20.yüzyıl sonunda Ortadoğuda, Türk ve Amerikan çıkarları her zamankinden daha da büyük bir paralellik göstermektedir. Türkiye'nin ABD ile ilişkileri Soğuk Savaş döneminde olduğundan daha çok önemlidir. Türkiye coğrafyası ve dinsel çeşitliliği nedeniyle 20. yüzyılda, İslam dünyası ile dünyanın diğer ülkeleri arasında demokratik geçiş aracı ya da komşuları ve bölgesi için istikrarsızlık ve çatışma kaynağı olacaktır.

Soğuk Savaş'ın başlamasıyla Türkiye'nin SSCB'nin etki alanına girmemesi ABD'nin yaşamsal çıkarlarının korunması için gerekliydi. Bu yaşamsal çıkarların başında Türk boğazların statüsü geliyordu. Boğazlar; Avrupa, Asya ve Afrika arasındaki kara, hava ve deniz yollarının denetiminin sağlanabileceği bir konumda bulunmaktaydı. Eğer SSCB, Türkiye'yi ve boğazları etkisi altına alabilirse petrol bakımından zengin Orta Doğu'ya girebilir ayrıca üç kıtanın ticaret yollarını denetimi altına alabilirdi. ABD Türkiye'ye destek vererek bu tehlikeyi uzaklaştırmak istiyordu. Türkiye'nin Sovyet baskılarına karşılık Truman Doktrinini ve Amerikan yardımlarını kabul etmesinin birçok nedenleri vardı. Birincisi Türkiye'nin sürekli tekrarlanan Sovyet istekleri karşısında büyük bir endişe ve yalnız hissine kapılmış, ikincisi ise Dünya Savaşı'na girmemesine rağmen ekonomik olarak zor durumda olmasıydı. Türkiye somut tehlikeden çok, algıladığı genel bir Sovyet tehdidi karşısında, muhtelemen kısa bir süre içinde zaten üyesi olacağı NATO'ya bir an önce katılabilmek için Kore'ye asker yollamıştı.

1956 yılında Mısır ile İngiltere arasında meydana gelen Süveyş krizi sırasındaki yaklaşımı yine Avrupa devletlerinden yana olmuştur. Türkiye bu çizgisini devam ettirerek 1957'deki Eisenhower Doktrinini desteklemiştir. 1964 Johnson mektubunun yarattığı ABD'ye karşı olumsuz hava ve Türkiye'nin yalnız kalması, Moskova'yı

yanına çekecek tutumlar aramasına yol açmıştır. Johnson mektubu'yla birlikte Türk dış politikasında dönüm noktası denilebilecek bir değişim yaşanmıştır.

1975'deki Ambargo kararıyla kongrenin amacı, Türkiye'nin Kıbrıs konusunda geri adım atmasını sağlamaktı. Ancak Ambargo kararı istenilen hedefe ulaşmayı sağlamadı. Tersine Türkiye ambargo kararına karşılık 13 Şubat 1975'de Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulmasıyla karşılık vermişti. 1970-1980 dönemi Türk-Amerikan münasebetlerinin, şu üç sorunun ekseninde şekillendiği veya gerginleştiği söylenebilir. Bunlar; Türkiye'ye Amerikan yardımı sorunu, Ermeni sorunu ve SEİA (Social and Economic Impact Assessment) askeri işbirliği sorunudur.

1980 sonrası 12 Eylül yönetimi, içerdeki meşruiyetini ancak bir dış meşruiyet ile sağlanabileceğini bildiğinden, tamamen Amerikan güdümlü bir dış politika izlemeyi sürdürmüştür. SSCB tehdidinin ortadan kalkmasına karşın Türkiye, üç temel nedenden dolayı ABD ile ilişkilerini en az eskisi kadar yoğun biçimde devam ettirdi. Birincisi doğu bloğunun yıkılmasıyla ortaya çıkan belirsizlik ortamı ve otorite boşluğudur. Türkiye bu çok yönlü tehdidi ancak Soğuk Savaş sonrası dönemde "Dünya jandarmalığı" rolünü benimseyen ABD'nin yardımıyla giderebilirdi. İkinci nedeni Türkiye'nin yaklaşık yarım yüzyıl boyunca dış politikasını iki kutuplu Batı bloğun önceliklerini göz önünde bulundurarak uyumlaştırmaya çalışmış olmasıdır. Yoğun ilişkilerini gerektiren üçüncü neden ise Soğuk Savaş'ın son virajında Türkiye'nin büyük bir iktisadi dönüşüm yaşadığı dönemle örtüşmesinden kaynaklanmaktadır. Türkiye ABD için, stratejik ortak olmanın yanında pazar ve yatırım olanakları açısından değer kazanmaya başladı. ABD bu dönemde ihracata ağırlık veren dünyada yeni pazarlar bulma ve var olan pazarları geliştirmeye dayanan politikası çerçevesinde Türkiye'de özellikle enerji alanında yeni yatırım arayışları içinde olmuştur (Güler, 2012).

1991 Körfez savaşı Türkiye-ABD arasında yeni bir uyuşmazlık dönemi başlatmıştır. Bu savaş geçmişten beri devam eden Türk-Amerikan gerilimini hızla ön plana çıkarmıştı. Savaş, Ankara için bir Kürt mülteci sorunu ortaya çıkarmış ve Irak Kürtlerinin "de facto" özerkliği sürecini başlatmıştır. Saddam Hüseyin'in yenilmesiyle beraber kalıcı bir Kürt otonomisi ve potansiyel bir bağımsız Kürt devletinin Çekirdeği tesis edilmiştir. Ankara'da bu yaşananların başlıca nedeni olarak ABD politikaları görmektedir.

Türkiye'nin büyük bir kısmı ABD'nin politikasından şüphe duymaktadır. Pek çok Türk vatandaşı, bölgede azınlık haklarına yol açan bir böl ve yönet politikası uygulamakta olduğunu düşünüyordu. Böylelikle Arap devletlerinin ve İran'ın merkeziyetçi yapısını zayıflatmak yoluyla, Amerikan'ın bölgedeki konumunu güçlendirmek istemesinden kuşku duymaktadır (Fuller, 2008).

Ankara yönetimi bütün devletlerin PKK'nın tüm siyasi ve medya faaliyetlerini kısıtlamasını istemekte, Amerikandan'da Kuzey Iraktaki her türlü PKK varlığına karşı harekete geçmesini beklemektedir (Fuller, 2008). Türkiye yalnız kaldığı PKK sorununa ise Amerika'dan sınırlanmış bir tepki görmektedir.

2005 yılının başından itibaren Türk-Amerikan ilişkilerinde gözle görülür bir durgunluk yaşanmıştır. Aslında ilişkilerdeki bu durgunluk 1 Mart 2003 Tezkeresinin TBMM tarafından reddi ile başlamış ve 4 Temmuz 2003'te Süleymaniye kentinde Türk Özel Kuvvetlere bağlı askerlere karşı düzenlenen baskından sonra üst düzeye çıkmıştı.

İki ülke, İsrail ve İran konusunda farklı görüşlere sahipken, Arap dünyasındaki dönüşüm, NATO'nun füze kalkanı projesi ve terörle mücadele konularında birlikte hareket etmiştir. İki ülke de insan haklarına saygılı, barış yanlısı ve demokratik bir Irak, komşularını tehdit etmeyen ılımlı bir İran, sona ermiş bir İsrail-Filistin çatışması, radikal güçlerden arınmış istikrarlı bir Ortadoğu, Kıbrıs'tan Keşmir'e kadar "*donmuş kalmış çatışmalara*" bir son verilmesini, Afganistan ve Pakistan'da istikrar ve Güney Kafkasya'da bağımsız uluslar görmek istiyor (Güler, 2012).

ABD-Türkiye ilişkileri stratejik ortaklık olarak bahsedilse de iki ülke arasında Kuzey Irak ve Kürtler, Ermeni sorunu, Yunanistan ile ilişkiler konusu, Kıbrıs ve Türkiye'deki insan hakları konularında Türkiye ve ABD görüş ayrılıkları içindedir. ABD, Orta Asya ve Kafkasya bölgesinden Türkiye aracılığıyla Avrupa'ya diğer piyasalara enerji nakli için boru hattı inşa edilmesini kuvvetle destekler. Bakü-Ceylan ham petrol boru hattı projesi, taraf ülkelerin Kasım 1999'da bir Antlaşma imzalamasıyla hız kazanmıştı. Türkiye ve ABD, Hazar ötesi doğalgaz boru hattı projesinin desteklenmesi konusunda aynı görüştedirler. Her iki boru hattı Türkiye için enerji ihtiyacının karşılanması, enerji transferinden önemli miktarda gelir elde edilecek olması ve Kafkasya ile Orta Asya ülkeleri arasında sıkı ekonomik ve siyasi bağlar kurulması açısından önemlidir.

ABD ile günümüzde yürütülen ilişkilerde, ideolojik değil çıkarıcı, işbirliği alanlarının genişletilmesi sorunlu alanlarda vizyonların çatışması durumunda ise karşılıklı olarak tatmin edici davranmak esastır. Gerek Türkiye'nin gerekse ABD'nin bölgesel ilişkilerinde karşılıklı olarak birbirlerine ihtiyaçları elzemdir. (Güler, 2012).

ABD'nin Ortadoğu'da gerçekleştirmek üzere izlediği politikalarından biri de Büyük Ortadoğu Projesi'dir. Bu proje Amerikan çıkarlarını bölgede korumak ve geliştirmek üzere tasarlanmış ve somutlaştırılmıştır. 11 Eylül saldırılarının ABD'de meydana getirdiği şok sonrasında, Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) gündeme gelmiş ve terörizmle savaş, radikal hareketlerin sınırlandırılmasına yönelmiştir. BOP, Amerika Başkanı Ulusal Güvenlik Danışmanı Condolcezza Rice tarafından, Fas'tan Çin sınırına kadar 22 ülkenin siyasi ve ekonomik coğrafyasının değiştirilmesi hedeflenmiştir. ABD'nin demokratikleşme söylemine destek vereceği düşünülen bu proje ile bölge ülkelerinin yeniden yapılanmasının, ülke halklarının ise demokratik ve ekonomik kriterlere göre daha iyi duruma ulaşmasının sağlanacağı düşünülmektedir. Bu sebeple ABD, bir yandan doğal kaynakları kontrol ederken diğer taraftan ülke rejimlerini ve bunun Uluslararası düzeydeki yansımaları belirleyerek merkezi konumunu pekiştirecekti (Akbaş, 2011).

Proje üç alan üzerinde yoğunlaşmıştır. İlk olarak siyasi meseleler üzerinde yoğunlaşmıştır. Bir anlamda geniş Ortadoğu bölgesinde hukukun üstünlüğü ve demokratik yapıların tesisi, insan haklarının, temel hak ve özgürlüklerin, farklılığın ve çoğulculuğun garantisi yönünde ilk adımı olarak ele alınmıştır. İkinci mesele sosyal ve kültürel alanla ilgilidir. Projede herkes için eğitim, ifade hürriyeti, kadın-erkek eşitliği vb. hususlar vurgulanmaktadır. Proje son olarak ekonomik reform ve kalkınmayı desteklenmesi, bölge için ticaretin teşviki gibi hususlar vurgulanmaktadır (Bağcı, Sinkaya, 2006).

ABD ile Türkiye'nin Irak'la ilgili çıkarlarının uyuşması zordur. ABD, Saddam Hüseyin'i bölge ve ulusal çıkarları arasından en büyük tehdit olarak görürken, Türkiye açısından ise en büyük tehdidi bir Kürt devletinin varlığını sorun teşkil etmektedir. ABD ile Türkiye arasında ilişki, 1991 yılından bu yana yaşanan iyileşmeyi bir kenara koyacak olursak. Batı Avrupa ile ABD'nin çikarsal politikaları Türkiye'nin uluslararası sahnedeki yalnızlığını arttırmıştır. Türkiye'de başbakan kim

olursa olsun, büyük ihtimalle ABD'nin tercihlerine fazla önem vermeden Türkiye'nin çıkarları doğrultusunda politikalar izlenecektir (Fuller ve Barkey, 2015).

5. TÜRKİYE’NİN KUZEY IRAK OPERASYONLARI VE ABD’NİN YAKLAŞIMI

Türkiye PKK terörü ile 15 Ağustos 1984 yılında Eruh ve Şemdinli J. Karakollarına baskın ile tanıştı. Örgütün kuruluşu 1970’li yıllara dayanmaktadır. Örgüt İran-Irak Savaşı ve bunun sonucunda K. Irak’taki otorite boşluğundan yararlanarak Türkiye’ye daha yakın olan bu bölgede barınmaya başlamıştır. İlk aşamada PKK’nin bölgeye yerleşmesine karşı çıkan Suriye daha sonra bu izni örgüte vermiştir. Konu ile ilgili Ümit Özdağ Türkiye Kuzey Irak ve PKK adlı eserinde şöyle demektedir:

Yazar’ın çalışmasının ortaya koyduğu bulgular şunlardır:

Bu izin PKK adına Suriye Devlet Başkanı Esad tarafından Kasım 1981’de başlatılan temaslar sonucunda alınmıştır. Barzani önce Türkiye’nin tepkisinden çekinerek kabul etmek istemedi ise de Esad’ın baskıları neticesinde rıza göstermiştir. Ocak 1982’den itibaren PKK’lılar K. Irak’a yerleşmeye başlamışlardır. 20-25 Ağustos 1982’de yapılan 2. Kongre’de Kuzey Irak’a yerleşme resmîlik kazanmış, PKK Kuzey Irak’a ilk küçük öncü grubunu yerel temaslar için yollamıştır. (Barış, 2004, s.166).

PKK için Kuzey Irak, barınma ve lojistik destek için elverişli özelliklere sahip olmasının yanında Türkiye’ye yakınlığı ile göze çarpmaktadır. Aynı zamanda Örgüt stratejisinde kritik bir yer işgal eden ve örgütün Botan diye adlandırdığı Şırnak, Uludere, Eruh, Pervari ve Çatak bölgesine olan direkt bağlantısı, dikkatleri bu bölgeye çekmiştir. Bu bölge aynı zamanda örgütün Türkiye’de giriştiği eylemler sonrasında sığınmak için kaçtığı geri bölgesidir. Zaman içinde bu bölgede hazırlanan örgüt oluşturduğu kamplar ile Türkiye’ye karşı ciddi bir tehdit oluşturmuştur. Bu safhadan sonra Türkiye’nin bölgeye yönelik bir çok operasyon da başlamıştı.

Bu operasyonlar ile birlikte dünya gündeminde operasyonların hukuki geçerliliği tartışılmaya başlanmış, Türkiye’nin izlediği yöntemler çeşitli ülkeler tarafından eleştirilmiştir. Baskın oran bu operasyonların hukuki aşamasını dört safhada anlatmaktadır:

Yazar’ın çalışmasının ortaya koyduğu bulgular şunlardır:

Birincisi, Irak’la anlaşarak daha Türkiye’de PKK saldırıları başlamadan Mayıs 1983’te yapılan ilk operasyon buna girer. İkinci safha Irak’la yapılan güvenlik protokolüne göre her iki ülke de

birbirinin toprağına 5'er km girerek "sıcak takip" yapabileceklerdir. Ağustos 1988'de Türkiye, Saddamın Kürt sığınmacıları Türk toprağında izlemesine izin vermeyince, Irak protokolü uzatılmamıştır. Üçüncü safha "meşru müdafı" argümanı kullanılarak bu operasyonların ilki Ağustos 1991'dedir. Dördüncüsü ise "var olma hakkı" argümanını kullanarak. Bu gerekçeye Mart-Nisan 1995'ten sonra başvurulmuştur (Ergün, 2004, s.166).

Bu eylemlerden ilki 1992 Nevruz Bayram'ında Şırnak, Cizre ve Adana'da yaşanan ayaklanmalardı. (21 Mart 1992) Bu ayaklanmalar PKK'nın "*Serhıldan*" olarak anlattığı, silahlı ayaklanmayı kitlesel ayaklanmaya çevirme stratejisiydi. Diğerleri ise Şırnak'ı ele geçirmiş girişimi (19 Ağustos 1992), Alan Karakolu'na baskını (30 Ağustos 1992), Aktütün Karakolu'na Baskın (11 Eylül 1992), Derecik Karakol'una baskını (29 Eylül 1992) eylemleriydi (Ergün, 2004).

Türkiye, 1992 yılına gelindiğinde Güneydoğu da büyük bir çatışma yaşıyordu. PKK eylemleri tarihin en yüksek seviyesinde idi. Sorun sınır ötesinde görülmekte idi. Çünkü PKK sınır ötesinde konuşlanıyordu. Türkiye içindeki faaliyetlerini gerçekleştirdikten sonra yine sınır dışına kaçıyorlardı. Kuzey Irak'a yapılan Operasyonlara KDP ve KYB'de katıldı. KDP ve KYB'nin harekate katılmasında dikkat çeken olguda ilk saldıranın bu örgütler olması idi. PKK bu güçlere karşılık vererek püsküttü. Ardından bu iki parti Türk ordusu'nu yardıma çağırdı. Türk ordusu böylece işgali bir güç olarak Kuzey Irak'taki kampları hedef aldı.

Yazar'ın çalışmasının ortaya koyduğu bulgular şunlardır:

Türkiye'nin operasyon ile amaçladığı şeydu; a.) Alınan istihbarat ile PKK'yı takip ederek sınır ötesinde vurmak, b.) PKK'yı sınır ötesinde yıldırarak sınır içerisinde eylemsiz kılmak, c.) Kuzey Irak'a operasyon yaparak, Kuzey Irak Kürtlerini istikrarı korumaları için PKK'ya karşı adım atmaları konusunda ikna etmek, d) Bu operasyonlar aracılığı ile KDP ve KYB'nin PKK ile kurması muhtemel işbirliğinin önüne geçmek (nitekim operasyonda KDP'nin de bulunması bunun kanıtıdır)PKK'nın eylemlerinin yükseldiği tarihlerle kamuoyunu rahatlatmak (Latif, 2008, s.51-52).

Bu operasyonların en önemlileri ise;

5.1 Kuzey Irak Operasyonu (6-11 Nisan 1990)

Örgütün ileri gelenlerinin Kuzey Irak'ta Sinaht, Kurişh, Haftanın, Habur, Zer, Nirve, Stanus ve Birre'de bulunan PKK sığınaklarına ve bu bölgede yaklaşık olarak 750-

800 civarında teröristin barındığının öğrenilmesi üzerine, bu operasyon düzenlenmiştir. Başarı ile icra edilen operasyon sonucunda 22 terörist ölü olmak üzere toplam 40 terörist etkisiz hale getirilmiş, Teröristlere ait bir çok silah geçirilmiştir (Ergün, 2004).

5.2 Kuzey Irak Harekatı (5 Ekim – 15 Kasım 1992)

1992 yaz aylarında, PKK terör örgütünün Kuzey Irak'taki varlığının Türkiye'nin yanı sıra, KYB ve KDP liderlerini rahatsız etmesi üzerine Türk Silahlı Kuvvetleri bölgedeki yasadışı oluşuma karşı 5 Ekim 1992'de hareket başlatmıştır. Bu hareket sonucu bölgedeki kamplarda olan teröristler, Güneye doğru kaçmak zorunda kalmıştır. Türkiye'nin terörle mücadele sürecinde önemli bir yer edinen bu harekatta, 1521 terörist ölü, 1232 terörist sağ ve yaralı olarak ele geçirilmiştir. Terör grupların Kuzey Irak'a tekrar yerleşmesine karşı olan Türkiye, bu hareketin ardından bölgede bir dizi tedbir almıştır. Sınırdan geçişleri minimuma indirmek için havadan ve karadan tedbirler almıştır. Türkiye, bu tarihten sonra terörle mücadelede Kuzey Irak üzerine konumlu yeni strateji uygulamaya başlamıştır (Ergün, 2004).

5.3 Çekiç Harekatı (12 Mayıs – 7 Temmuz 1997)

12 Mayıs- 7 Temmuz 1997 tarihleri arasında yapılan Çekiç harekatı kapsadığı bölge itibariyle bu güne kadar yapılan en büyük hareket olmuş, Kuzey Irak'taki örgütün tüm kampları hareket bölgesi içine alınmıştır. Irak'ın kuzeyinde yüksekliği ortalama 3.500 metreye ulaşan sarp ve yüksek dağ silsileleri ve derin vadilere sahip olan hareket alanı, 20-25 km derinlikte ve 378 km genişlikte bölgeyi kapsamaktadır. Bu bölgede etkinlik gösteren teröristlerin sayısının 3.800-4000 civarında olduğu Vesinath, Deresish, Mergasish, Alanıksh, Quasrok, Sharanish Fala, Meze ile Khamtur ve Kato Dağları bölgesinde kamp kurdukları operasyon öncesi belirlenmiştir. Çekiç harekatı olarak adlandırılan ve Sinath-Haftanin, Metine, Zap, Nirve, Rekanbasyon, Hakurk, Hayırsız dağları, Garadağ, Bote bölgesinde yapılan bu operasyon sonunda, 2.730'u ölü, 129'u sağ 286'sı yaralı olmak üzere 3.145 bölücü örgüt elemanı etkisiz hale getirilerek örgüte büyük darbe vurulmuştur (Ergün,2004).

Dört haftadan fazla devam eden harekât sırasında Türkiye'nin iki helikopteri düşürüldü. 6 Haziran 1997 tarihli gazetelerde yer alan haberde, PKK'nın Rus yapımı SA-7B füzeleriyle helikopteri düşürüldüğü söylendi. Asker kökenli kaynaklarda, helikopterin SA-7B füzesiyle düşürülmesinin imkansız olduğunu belirterek, ABD'yi sorumlu tutuluyordu: *“Genelkurmay'ın Çekiç Harekatı'na ABD tarafından provokasyon yapıldı ve harekat yavaşlatıldı. Birlikler bundan sonra çekilmeye başladı.”*

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Kuzey Irak'a gerçekleştirdiği Çekiç Harekâtı'nın CIA'ya sızdırıldığı açığa çıktı. Genelkurmay'ın operasyonun gizliliği için aldığı önlemlere karşın, Kuzey Irak harekâtının, CIA ve oradan da Yunan istihbaratı tarafından öğrenildiği saptandı. Yunan Genelkurmayı'na yakınlığı bilinen Stratiyi (Strateji) adlı aylık derginin Mayıs 1997 tarihli 32. Sayısında, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Kuzey Irak'a yapacağı operasyon tarihinin öğrenildiği ve PKK'ya duyurulduğu bildirildi (Akfirat, 2004).

5.4 Şafak Harekatı (25 Eylül- 15 Ekim 1997)

KDP ve KYB arasında 24 Ekim 1996 tarihine kadar süren çatışmalar, PKK'ya bölgede rahat hareket etmesi ve terör örgütünün, bölgede üçüncü bir güç olarak ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından terör örgütü PKK'ya karşı 25 Eylül- 15 Ekim 1997 tarihleri arasında *“Şafak Harekatı”* olarak adlandırılan bir operasyon planlanmış ve gerçekleştirilmiştir. Operasyonun bir diğer amacında Çekiç Harekatında etkisiz hak getirilemeyen terörist tehdidini ortadan kaldırmaktadır.

Yaklaşık bir ay kadar devam eden bu harekat sonucunda 865'i ölü, 18'i yaralı 19'u teslim olmak üzere toplam 902 terörist etkisiz hale getirilmiştir (Ergün ,2004).

6. KÖRFEZ SAVAŞI SONRASI TÜRKİYE VE ABD

Irak'ın Kuveyt'te saldırması dünyanın gündemine oturmuştu. Tek Kutuplu dünyanın baş aktörü ABD öncülüğünde koalisyon güçleri Irak'a saldırmıştır. Irak'ın komşuları kadar bu savaştan en çok etkilenen Türkiye olmuştur. Türkiye bu savaşta Turgut Özal önderliğinde NATO konseptine uygun olarak hareket etmiştir. Türkiye, komşu ülkelerle En çok ticaret hacmine sahip olduğu Irak'a ambargo uygulamıştır. Ankara, bu sıkıntılı dönemde Irak'taki Kürt Gruplarla iyi gecim politikası gütmüştür. Bu gruplarla iyi geçinmemiz PKK'nın kısa sürede sonlandırma düşüncesi hakimdi.

6.1. Körfez Savaşı ve Sonrası Türkiye'nin Kuzey Irak Politikası

Irak'ın Kuveyt'i 2 Ağustos 1990 tarihinde işgali ile başlayan ve ABD önderliğindeki Koalisyon güçlerinin 28 Şubat 1991 tarihinde Irak'ı mağlup etmesi sonucunda Birinci Körfez Savaşı resmen bitmiştir. ABD'nin Körfez'in güvenliğini sağlamak ve petrolün dünya ekonomisine güvenli bir şekilde aktarımını sürdürmek amacıyla başlattığı askeri operasyon, bölgedeki Arap ülkeleri kadar Türkiye'yi de doğrudan etkilemiştir. Bununla beraber Türkiye'nin Batı dünyasında güvenlik açısından ve bölge politikaları açısından önemini yansıtan bir olay olmuştur (Kocael, 2007).

Türkiye'nin bu dönemde belirgin bir siyaset izlemesi gerçekten zor olmuştur. Bu zor duruma bir yandan NATO üyesi ABD'nin müttefiki olması diğer yandan ise Irak ile ilişkilerde bulunması sebep olmuştur. Türkiye, Körfez krizine doğrudan katılımı olmamış sadece lojistik desteğin verilmesini benimsemiştir. Türkiye, Körfez Savaşında sadece geleneksel tarafsızlık politikasını bırakmadı daha da ileri bir adım atarak Birleşmiş Milletler (BM) siyasi kriterler doğrultusunda aktif bir politika izlemiştir. ABD önderliğinde oluşan BM müşterek güvenlik sistemi çerçevesinde bölgedeki önemli ekonomik dostu olan Irak'la ilişkilerini askıya alarak, BM'nin aldığı karar gereğince Irak'a ambargo uygulaması kapsamında Kerkük Yumurtalık petrol hattını kapatmış ve Irak'a ticaretini sekteye uğratmıştır (Kocael, 2007).

Türkiye 2 Ağustos 1990'da Kuveyt'in işgal edilmesi ile ilgili bir açıklama yaptı ve açıklama şöyleydi:

Yazar'ın çalışmasının ortaya koyduğu bulgular şunlardır:

Türkiye büyük bir tedirginlik yaşıyordu. Irak ve Kuveyt'in arasındaki gerginlikler Irak'ın Kuveyt'e girmesine neden oldu. Bu da Kuveyt'in geleceğini ve topraklarının ihlal edilmesine neden oldu. Ülkemize yakın olduğu için biz bu durumu yakından takip ediyoruz. Sorunların ortadan kalkması ve barışın en yakın zamanda sağlanması için ümit ediyoruz. Soruna çözüm getirilirse belki Kuveyt'in geleceği ve toprak bütünlüğü oluşturulabilir (Lak, 2015, s.95).

Türkiye'nin amacı tarafsızlığını korumaktı fakat Türkiye'nin stratejik konumu, NATO üyesi olması, ortak sınırların varlığı, Irak'taki savaşa katılması için baskı oluşturuyordu. Bu durum karşısında ABD Başkanı George Bush Türkiye Cumhurbaşkanı'na şunu ilettiler: *"Irak'a karşı uluslararası yardımlar ve özellikle petrol ithalatı durdurulmalıdır."* Ancak Irak petrolünün Türkiye'den geçmesi Irak menfaatlerinin yanı sıra Türkiye'ye yılda 300 milyon dolar fayda sağlıyordu. Aynı zamanda Bağdat, Türkiye'nin enerji ihtiyacının %3'lük kısmını karşılıyordu. Tüm bu durumlar Türkiye üzerinde etkili olduğu için yetkililer kararsız kaldılar (Lak, 2015). Ancak yapılan müzakereler sonucunda Türkiye savaşa dolaylı olarak katılma kararı aldı. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 92. Maddesine göre Türkiye dışına asker göndermek ya da başka ülkenin askerlerinin Türkiye sınırlarına gelmesi için önce parlamento kararı gerekirdi. Askeri gücün savaşa girmesi için bu karar oylamaya sunulmalıdır. Bu da zor bir işti çünkü bu karar sadece Turgut Özal tarafından kabul edildi ancak diğer siyasi partiler ve askeri yetkililer bu karara karşıydılar. Bu karara karşı çıkılmasına rağmen Özal'ın yoğun çabaları neticesinde 5 Eylül 1990 tarihinde TBMM tarafından karar onaylandı. Onaydan sonra Özal: *"Irak ile savaşacağımızı sanmıyorum fakat kararın alınması sadece kendi savunmamız açısından önemlidir çünkü Saddam Hüseyin döneğ bir kişiliğe sahiptir"* dedi. Türkiye dolaylı olarak Batı ülkeleri ile ittifaklı olduğu için Kuveyt'te bulunan konsoloslukunu kapattı (Lak, 2015).

İtirazların olmasına rağmen Özal, Körfez Savaşı'nın başlaması ile Türkiye'nin Irak'a karşı savaşmasının iyi ve olumlu bir karar olduğunu söyledi. Özal, 16 Şubat 1991 tarihinde şöyle bir açıklama yaptı: *"Irak komşularına büyük bir tehdit oluşturmuştur, İran ve Kuveyt'ten sonra Türkiye'yi ve Suriye'yi vurabilirdi. ABD'ye yardım etmemiz ve İncirlik Hava Üsleri'nin ABD tarafından kullanılma izninin verilmesi hakimane bir karar idi"* (Lak, 2015). dedi. Körfez Savaşı henüz başlamamışken Musul meselesi ortaya çıktı. Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın 1988 yılında Irak'a yaptığı bir

ziyaretinde “Hiç kimsenin toprağında gözümüz yok, mevcut topraklarımız bize yeter, çünkü meydana gelebilecek sorunlar neticesinde Irak’ın Kuzey’indeki ekonomik çıkarlarımız elimizden gidecektir” dedi.

1991 yılı Şubat ayında Özal, Musul meselesi ile ilgili 1925 yılına ait dökümanları toplamaya başlamıştı. Bu dökümanlara göre Musul vilayetinde yaşayan Kürt, Türkmen, Keldeni ve Yezidiler gibi bazı gayri Arap uluslar Irak’tan ziyade Türkiye hakimiyetinde yaşamayı tercih ediyorlardı. Bu konu ile ilgili olarak Özal, “Bu işi başarırız eğer Irak’ın Kuzeyindeki Kürtler ve PKK denetimimiz altına girer. Bunun yanı sıra elimizden alınmış olan Musul ve Kerkül petrolünden payımızı da alabiliriz” dedi. Türkiye, ABD’nin Irak’ı zayıflatmak için Kürtler ile işbirliği yapıp kendilerinin parçalanmasından ve ayaklanan Kürtlerin bağımsız bir devlet kurmasından endişeleniyordu. Bu konu ile ilgili olarak Turgut Özal, “Irak içinde yeni bir devletin kurulmasına karşıyız. Biz her zaman Irak’ın toprak bütünlüğünün korunmasından yanayız. Bu bizim politikamızın ve çabalarımızın temel ruhudur. Bizim istemediğimiz bir durum yaratılmamalı. Bir Kürt devleti kurulmamalı” dedi (Lak, 2015).

Kuzey Irak’ta devletleşme eğilimleri ile beraber Türkiye bölgesel işbirliğini geliştirmeye çalıştı. Kuzey Irak’ta oluşacak siyasi çatışmalardan en çok etkilenecek devletler olan Suriye ve İran ile beraber Kuzey Irak’a ilişkin ortak bir amaç oluşturmaya çalıştı. Aynı zamanda askeri olarak Kuzey Irak’ta gerek ittifakları gerekse yalnız başına boşluk bırakmama politikası izledi. Türkiye’nin burada bırakacağı boşluk kendisine PKK’nın büyümesi olarak dönme ihtimali söz konusudur (Terkoğlu, 2009).

Dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal ile Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) arasındaki düşünce ayrılığı belirgin bir şekilde hissediliyordu. Özal, bölgeye müdahale yoluyla etkinlik kurulabileceğine inanırken, TSK Kürt gruplarının elde ettiği kazanımların Türkiye’deki Kürtler için de örnek teşkil edeceğine inanıyordu. Özal’ın ağırlığıyla sonunda Kürt liderlerle ilişki kurmanın doğru bir tercih olduğu kabul edilmişti. Türkiye’yi Kürt gruplarla doğrudan ilişki kurmaya iten faktörler Kuzey Irak’taki gelişmeler hakkında birinci elden bilgi sahibi olmak, Kürtlerin bağımsız bir devlet kurmasını engellemek için gerekli gelişmelere katkıda bulunmak ve PKK’yı diğer Kürt gruplarından izole etmektir. Türkiye’nin Kuzey Irak’lı Kürt gruplarla ilişki kurma ile ilgili dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal, Kuzey Irak’lı Kürt gruplarla

görüşme konusundaki ilk hamlesini Mart 1991’de yaptı. Bu görüşmenin devamında Türkiye, KDP ve KYB’nin Ankara’da temsilcilik açmasına izin verdi. İlk zamanlarda KDP ve KYB’nin Türkiye’ye ilişkin açıklamaları son derece olumluydu. KDP’nin önde gelen isimlerinden Hoşyar Zibari, “*Türkiye, Saddam’a karşı savaşımızda Batı’ya ve dünyayla tek yaşamsal bağımız*” derken, Talabani de “*Türkiye, Kürtlere dost bir ülke olarak değerlendirilmelidir*” demişti (Ekmen, 2008).

Savaş sonunda Türkiye, Irak politikasında üç temel konu üzerinde durmuştu. Birincisi, Irak’ın toprak bütünlüğünün devamı ve bölgede bir Kürt devleti oluşumunun engellenmesi. İkincisi, Türkiye’nin meşru güvenlik sıkıntısının gözetlenmesi ve bilhassa PKK terörünün engellenmesi. Üçüncüsü de Irak’ta yaşayan Türkmenlerin korunmasıdır. Bu kapsamda Türkiye’nin başta Irak’ın Kuzeyine yönelik politikasında temel sorun burada oluşabilecek otorite boşluğunu doldurmak olmuştur. Irak’ın Kuzeyinde PKK terör örgütünün varoluş sebebiyle Türkiye, bölgeye 1980’li yıllardan itibaren sayısız askeri operasyonlar düzenlemiştir. Türkiye, teröre karşı verdiği mücadelede Irak’ın bütünlüğünün devamına önem vererek, gerek dönemin Saddam Hüseyin iktidarı gerekse Irak’ın kuzeyinde birleşik bulunan Mesut Barzani ile Celal Talabani gibi liderlerin başında bulunduğu Kürt aşiretleri ile işbirliği de yapmıştır (Kocael, 2007).

6.2 Körfez Savaşının Türk – Amerikan İlişkilerine Etkisi

Türkiye – Amerika ilişkilerinde geçmiş dönemlerde de ön planda bulunan ancak ikili ilişkilerde çok fazla ön sıralarda yer almayan ekonomi, demokrasi, insan hakları ve Türkiye’nin komşuları ile ilgili olan konular 1990’lı yıllarda iki ülke arasında ön planda yer almıştır. Bilhassa Türkiye’deki Kürt sorunu ve insan hakları ihlalleri, komşuları Ermenistan, İran, Irak ve Yunanistan ile olan ilişkileri, başta Amerika Birleşik Devletleri’ndeki çıkar grupları ve lobiler aracılığı ile ön planda tutulmuş ve iki ülke ilişkilerinde bir takım sorunların yaşanmasına sebep olmuştur. Türkiye’nin gerektiğinde Irak sınırını geçip Kuzey Irak’ta askeri operasyonlar düzenlemesi Amerika tarafından eleştirilirken, Türkiye’ye yapılacak askeri malzeme satışlarının Amerikan Kongresi’nde türlü engellemelerle karşılaşması da Türkiye’nin tepkisini çekmiştir (Molla, 2009).

Krizle birlikte Türk – Amerikan ilişkilerinde görülen yakınlaşma öncesinde aslında iki ülke ilişkilerinde belli bir gerginlik süreci yaşanmıştır. 1980’li yıllardan itibaren Amerikan kongresinde gündeme getirilen Ermeni soykırım yasa tasarıları ve Amerikan yönteminin yayınladığı 24 Nisan mesajları Türk tarafında rahatsızlık oluştururken, krizden önce Yunanistan ile Amerika Birleşik Devletleri arasında imzalanan 8 yıllık Savunma Ve Ekonomik İş Birliği Antlaşması’nda ABD’nin, Türkiye’ye karşı Yunanistan’a güvenceler verdiği iddiası ile Ankara tepkisini dile getirmişti (Öztürk ,2010).

Körfez Savaşı sırasında koyulan ambargo sebebiyle, Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattının kapanmasıyla iki ülke arasındaki ticaretten düzeni bozulmuştur. İki ülke arasındaki ticaretten hem Kuzey Irak’ta yaşananlar hem de Türkiye’nin güneydoğusunda yaşananlardan yararlanmalarına karşın ABD ve İsrail baskıları ile ambagro en çok Türkiye ve Irak’ı etkilemiştir. Böylelikle ambargo öncesinde Irak’a en fazla mal satan ülke Türkiye olmasına karşın ambargo sonrasında Irak’a (özellikle Ürdün üzerinden) en fazla mal satan ABD olmuştur. Türkiye ile Irak arasında ticaretin durması hem Kuzey Irak’ta hem de Türkiye’nin Güneydoğusunda karşılıklıların ve terörün şiddetlenmesine neden olmuştur (Öztürk,2010).

Turgut Özal, 1990’da Washington DC’ye yaptığı ziyarette Tekstil kotasının kaldırılmasını, Askeri modernizasyona destek olunmasını ve borçların bir bölümünün silinmesini istedi. Amerikan Hükümetinden Türkiye’ye, Ocak 1991’de 82 milyon dolarlık, yılın ilerleyen zamanlarında da 282 milyon dolarlık yardım verildi. Bunun yanı sıra askeri yardımın miktarı artırıldı ve Tekstil ihracında belirli bir artış sağlandı. Ayrıca Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, ABD ve Kuveyt’in katılımıyla 4.2 milyar dolarlık bir Türk Savunma Fonu oluşturuldu. Türkiye’nin ürettiği F-16’ların Mısır’a satışı gerçekleştirildi.

Türkiye, büyük bir ticaret hacmine sahip olduğu Irak’la ticari ilişkilerini Körfez Krizi’nin başladığı ilk günlerde bitirmişti. Irak’a uygulanan ambargonun 2003 yılına kadar devam ettiği düşünülürse bu yardımların Türkiye’nin zararlarını karşılamakta yetersiz kaldığı açıktır. Bu sebeple 1990’lı yıllar boyunca ve İkinci Körfez Savaşı öncesinde de Türkiye, ABD ile yaptığı görüşmelerde ekonomik kayıpları konusunu yeri geldiğinde gündeme getirdi. Ancak Bush ve ekibi Türkiye’nin zararlı değil, kârlı çıktığını belirtti ve sonucunda hiçbir zaman tam anlamıyla istediğine ulaşamadı.

Savaştan sonra Irak'ın kuzeyinde oluşan gelişmeler Türkiye'nin zararının sadece ekonomik olmayacağını gösterdi. Körfez Savaşı sebebiyle ortaya çıkma imkanı bulan Irak'ın kuzeyindeki fiili bir oluşum Türkiye'nin duyarlı noktası haline geldi. ABD'nin öncü olduğu çabaların, bağımsız bir devlet oluşumu amacı taşıdığı düşüncesi Türk yetkilileri endişeye sevk etti. Türkiye, müttefiki ABD'nin Irak politikası konusunda gerekli şekilde bilgilendirilmediğini düşündü ve kendi aleyhine karşı bazı oluşumlar içinde olduğu şüphesini taşıdı (Kocael, 2007).

Bush'un Türkiye'ye Körfez Krizi'ndeki destek ve yardımlarından dolayı Musul-Kerkük senaryoları vardı. Bazı Amerikalılara göre Özal'ın Türk kamuoyunu Körfez Savaşı'na hazırlama projelerinden biri olduğuna inanılıyordu. Ayrıca Bush yönetimine yakınlığı ile tanınan gazeteci araştırmacılardan Jack Anderson, Körfez Savaşı'ndan hemen önce Washington Post gazetesinde yayınladığı bir makalede *“Hiç kimse Türkiye'ye Irak'ın bir parçasını alma sözü vermedi”* diyordu. Anderson Washington post yayınladığı bir başka makalesinde şöyle diyordu: *“Saddam Hüseyin'in sınırları Körfez Savaşı'ndan sonra aynen kalırsa Türkiye'nin Musul'u alması gibi konular havada kalır. Ancak coğrafya değişirse o zaman dünya, karşısında daha büyük ve daha önemli bir Türkiye görebilir. Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın istediği de budur.”* (Yavuz, 1993).

Savaş sonrasında Türkiye, bir stratejik ortaklık beklenen her türlü desteği ABD'ye gösterirken ABD'den tam karşılığını alamamıştır. Körfez Savaşı'nın olumsuz sonuçları Türkiye'ye etkisi günümüze kadar süren sorunlarla başbaşa bırakmıştır. Türkiye-ABD arasında geliştirilmeye çalışılan stratejik ortaklığın içi 90'lı yıllar boyunca doldurulamamıştır. Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi ABD uzmanlarından Şanlı Bahadır Koç, Stratejik Analiz dergisi'nde yayınlanan makalesinde ABD'nin Türkiye'den istediklerinin genelde somut, ivedi, maliyetli, riskli ve bir kere verildiğinde geri dönülmesi zor konuları kapsadığını yazarak bu tür bir ilişki ağının *“veresiye satan”* olduğunu öne sürmüştür. Koç'a göre *“veresiye satan”* modelinde taraflardan biri yaptığı fedakarlıklardan ötürü diğerinden alacaklarını veresiye defterine yazmış ve bunların karşılığını unutmuştur ve işte bu taraf Türkiye'dir (Doğan, 2011). ABD açısından Kürt sorununu yüklediği sürece, Türkiye Ortadoğu'da batının, ABD ve NATO'nun tam bir stratejik ortağı olamayacaktır. Zira böyle bir ortaklık Ankara'nın çıkar ve davranışlarına önemli sınırlamalar getirmek durumundadır. PKK sorunu Türkiye'nin Ortadoğu'da etkin,

güçlü ve sözü geçen bir üyesi olma şansını da tüketmektedir. Enteresan olan ise bu durumun da ABD stratejileri sonucu ortaya çıkmasıdır (Güler, 2012).

Körfez krizi bir nevi Türkiye için Batı'ya sadakatının denendiği ancak Doğu ile de ilişkilerini devam ettirme konusundaki kararlılığının sınandığı bir tecrübe olmuştur. Krizin başladığı andan itibaren Batı ile yakın bir işbirliği içerisine giren Türkiye, bölgesel dengeleri ve bu bölge ile olan tarihsel ve kültürel bağlarını da her zaman göz önünde bulundurmıştır.

Gerçekten kriz esnasında Türkiye, kendi toprakları üzerinde bulunan NATO üyelerinden ABD'nin yararlanmasına izin verirken bölgedeki diğer ülkelerin tepkisini çekmekten de geri kalmamıştır. Bu konuda en sert tepki çekilen konular çoğunlukla Körfez Savaşı'nda Amerikan bombardımanının uzaması ve bunun medya aracılığı ile daha önceden görülmemiş bir şekilde dünya kamuoyuna aktarılması, Arap ülkelerinde müttefik kuvvetlerine yöneltilen tenkitleri artırırken Türkiye de bundan kendine düşen payı almıştır (Molla, 2009).

6.3 36. Paralel “Güvenli” Bölge Oluşumu

Körfez Savaşı esnasında çatışmalar yalnızca Irak ordusu ile Müttefik Kuvvetler arasında meydana gelmedi. Ülkenin Kuzey ve Güneyinde çıkan ayaklanmalar sonucunda Irak'ta kısa zamanda iç savaş da yaşandı. Kürtler, Şiiiler ile Irak ordusu arasındaki çatışmalar başlangıçta ayaklanmaların lehine gitse de devamındaki süreçte Irak ordusu savaşın bitmesine yakın ayaklanmayı bastırdı (Erkmen, 2008).

Peşmerge güçlerinin mağlubiyeti üzerine Irak ordusundan kaçan 2 Milyon Kürt, Türkiye ve İran sınırına akın etti. Türkiye'nin 5 Nisan'da sınırını açmasının ardından 250 bin Kürt, Türkiye'ye sığınmıştı. Bu Kürtlerin bir kısmı da İran'a girmişti ancak sınırın Irak tarafında yaklaşık 1 Milyon Kürt daha vardı ve bu çok büyük bir sorun oluşturmaktaydı. İlk sığınmacı grubunun Mart ayı sonu itibariyle Türk sınırına ulaşması ve daha sonra bu rakam kısa bir sürede 500.000 sınırına dayanması üzerine 2 Nisan'da olağanüstü toplanan Milli Güvenlik Kurulu sınırın şimdilik açılmaması, BM'nin göreve çağırılması, 2. Ordunun alarma geçilmesi ve Irak'a katliamı durdurma çağrısı yapılmasını kararlaştırdı (Bozkurt, 2012).

Türkiye, İran'ın da desteğini alarak ABD ve BM ile yaptığı diplomatik girişimleri sonucunda 5 Nisan 1991 günü Türk ve Batı Avrupalı diplomatlar arasında Ankara'da yapılan toplantı ile BMGK tarafından hazırlanan S (RES) 688 (1991) sayılı kararın taslağı görüşülerek son şekli verilmiş ve devamında da bölge insanına yönelik yardım ve kurtarma kararı alınmıştır. Böylelikle Irak'ın Kuzeyinde hukuken olmasa da fiilen Bağdat yönetiminin egemenliğini icra etmesine engel olunan bir bölgenin oluşumuna ortam hazırlanmıştır (Güldalı, 2009).

Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın yoğun çabaları ve basına yansıyan facianın bizzat ABD Dışişleri Bakanı Baker tarafından da görülmesi üzerine daha fazla direnemeyen Amerika, 7 Nisan'dan itibaren bölgeye havadan yardım yapmaya başladı. Operasyonun ilk günü 14.5 tonluk yiyecek, içecek, giyecek ve barınacak malzeme atıldı. Operasyonun yedinci günü bu rakam 768 tona ulaşmıştı. Turgut Özal ise bunu ehliyetli görmüyor, göçü durdurmanın şartını Irak'a havadan ve karadan müdahale ederek Kuzey Irak'ta Kürtlerin güvenliğini sağlamak için sınırda tampon bir bölge oluşturulmasını istiyordu. Avrupa Birliği'nin bu konuda desteğini alan Amerika Başkanı Bush, aldığı bir kararla Irak uçaklarının 36. Paralelin kuzeyinde ki uçuşunu yasakladı. Daha sonra da Kuzey Irak'a yardım operasyonunun gerçekleşmesi için Türkiye'de 8300 personelinin görevlendirileceğini, bu personellerinin İncirlik Üssüne yerleştirileceğini açıkladı. Beyaz Saray sözcüsü de yaptığı açıklamada "36. Enlemin kuzeyinde Irak'ın tüm askeri faaliyetlerinin ve tüm uçuşlarının yasaklandığını, Kürtlere yardım faaliyetine Irak müdahalede bulunursa askeri güç kullanılacağını" bildirdi. Bundan sonra "provide comfort" (Huzur operasyonu) adıyla resmen operasyon başlamıştı. Türkiye tamamen insani yardım amaçlı bu girişime önce 30 gün ardından da bu süreyi Mayıs ve Haziran ayında iki kez uzatmak suretiyle destek Verdi (Barış, 2004).

Irak halkını korumak amacıyla 36. Paralelin Kuzeyinde ilan edilen "Güvenli Bölge" aslında sadece Kürtleri korumayı amaçlamıştı. Süleymaniye kenti, belirlenen bu alanların dışında kalmasına karşın bu bölgede Kürtlerin yaşaması nedeniyle güvenli bölge içine alınmış, buna karşılık 36. Paralelin kuzeyinde olan Musul bu kapsama dahil edilmemiştir. Amerika'nın belirlediği 36. Paralel Kürt bölgelerini Güvenli bölgeye dahil edilirken Türkmenlerin yaşadıkları bölgeler güvenlik alanı dışında tutulmuştur (Barış, 2004).

Türkiye sınırı yakınlarına Koalisyon devletlerin askerleri konuşlandırılmıştı. İlk aşamada ağırlıklı olarak ABD, İngiltere ve Fransa tarafından yaklaşık 16.000 askerden oluşturulan bu güç daha sonraları diğer ülkelerden de katılımlarıyla 20.000'i bulmuştur (Güldalı, 2009).

Nisan ayı sonunda oluşturulan Güvenli Bölge yaklaşık olarak Doğu-Batı genişliği 160 mil, Kuzey-Güney derinliği 50 millik bir alandan oluşmaktaydı. Bölgenin güvenliği İncirlik Hava Üssü'nde konuşlandırılmış ABD, İngiliz ve Fransız askerleri uçakları ile Silopi'deki askeri üssündeki görevli kara birlikleri tarafından sağlanmaktaydı. Irak'ın kuzeyindeki Zaho'da ise bir irtibat bürosu niteliğindeki Askeri Eşgüdüm Birleşik Görev Kuvvetiydi (Bozkurt, 2012). Müttefik güçler ve BM'nin katkılarıyla gerçekleşen bu operasyon sonucunda 28 Nisan'dan itibaren Mülteciler ülkelerine dönmeye başladılar. Mayıs'tan itibaren ABD Savunma Bakanlığı sınırdaki Mülteci miktarının yarım milyondan 170.300'e düştüğünü açıkladı. Günde tahmini olarak 10.000 sığınmacı Türkiye'den Kuzey Irak'a dönüyordu. Ağustos itibarıyla Türkiye'deki mülteci dalgasından sadece 5.000 kişi kalmıştı.

Irak yönetimiyle çekişme halinde olan Kürt liderler, Kürtlere özerlik verilmesi ve demokratik bir yönetim kurulması konusunda, Saddam Hüseyin'in yaptığı görüşme çağrısını kabul ederek, Bağdat'a gittiler. Kürtlerin, Saddam Hüseyin ile pazarlık masasına oturmaları özellikle Şii grupların yalnız kalmasına ve Muhalefet birliğinin bozulmasına neden oldu (Barış, 2004). 12 Temmuz 1991'de ABD İngiltere, Fransa, İtalya ve Hollanda birliklerinden oluşan ve bir Türk birliğinin de dahil olduğu çok uluslu gücün Türkiye'ye gelmesine, yabancı askerlerin Türkiye'de bulundurulması 91-1993 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla izin verildi. Bu karar Ocak ayında 126 sayılı Meclis kararına dayandırıldı. Bu karar;

Yazar'ın çalışmasının ortaya koyduğu bulgular şunlardır:

... kriz süresince ve sonrasında hasıl olabilecek gelişmeler istikametinde Türkiye'nin yüksek menfaatlerini etkili bir şekilde korumak ve kollamak... amacıyla lüzum, hudut, şumul ve zamanı hükümetçe takdir ve tayin olunacak şekilde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yabancı ülkelere gönderilmesine ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına, bu kuvvetlerin kullanımına" (Kocael, 2007, s.81).

izin veriyordu (Kocael,2007). Çekiç güç, böyle bir sürecin ardından 12 Temmuz 1991 tarihinde kurulan, Kuzey Irak'tan Türkiye'ye iltica etmek isteyen mültecilere korumak amacıyla Amerikan, İngiliz, Fransız ve Türk birliklerinden oluşan kuvvetin adı oldu. İlk olarak provide comfort, yani “Destek Sağlama Gücü” olarak adlandırılan ancak asıl adı Poised Hammer (Kalkık Horoz) olan askeri yapı Türkiye’de İncirlik ve Pirinçlik’e konuşlanmış 77 uçak ve helikopter ile 1862 kişilik personelden oluşuyordu. Gücün 1803 personeli İncirlik’te 49 personeli Pirinçlik’te ve 10 personeli de Irak’ın Zaho kentinde görev yapıyordu. Grubun ülkelere göre asker dağılımı şöyleydi: ABD 1416 asker, İngiltere 183 asker, Fransa 139 asker ve Türkiye 74 asker. Bu ülkelerin güce verdiği mühimmat ise şöyledir: ABD 3 kargo ve Tanker uçağı, 9 helikopter 3 savaş uçağı; İngiltere 8 savaş uçağı, 2 tanker uçağı, Fransa 8 savaş uçağı, 1 tanker uçağı; Türkiye 4 savaş uçağı. 12 Temmuz 1991 tarihinde Türkiye ile ABD Savunma bakanları arasında imzalanan Anlaşma çerçevesinde 30 Eylül 1991 tarihine kadar görev süresi olan güç 2 ay sonra değil tam 12 sene sonra Türkiye’den ayrıldı (Bozkurt,2012).

Çekiç Güç kurulduktan sonra hakkında çok fazla rivayet çıktı. Çekiç Güç yetkililerinin PKK terör örgütünün Türkiye’ye karşı planladığı eylemler hakkında bilgi sahibi olduğu halde Türkiye’ye bildirmedığı, Kürtlere insani yardım malzemesi bahanesiyle ağır silah yardımı yaptığı, Çekiç Güce ait helikopterin yaralı teröristlere yardım ettiği, Çekiç Güç karargahında Abdullah Öcalan’ın fotoğrafı ile Kürdistan haritasının asılı olduğu, Çekiç Güç’ün ABD ile yazışmalarında “*Türk Kürdistan’ı*” gibi ifadeler kullandığı, SETA’yı (Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması) ihlal ederek İncirlik’te ayrı kripto ve haber merkezleri kurduğu, MCC ve NGO üyelerinin Türkiye aleyhine çalışmalarda ve casusluk faaliyetlerinde buldukları, Irak’ın kuzeyinde bir oluşumun altyapısını oluşturma yönünde çaba içinde oldukları iddiaları ortaya atıldı. Bu da Türk-Amerikan ilişkilerinde huzursuz dönemler yaşamasına neden oldu (Kocael, 2007).

Savaştan sonra aynı Irak’ın kuzeyinde olduğu gibi güneyinde de bir uçuşa yasak bölge oluşturuldu. Şii Arapları, Bağdat’ın saldırılarından koruma gerekçesine dayanarak çıkartılan 32. Paralelin güneyinin Irak uçaklarına kapatılması kararı, Kuzeydeki uçuşa yasak bölgeden farklılık içeriyordu. Bu fark güneydeki bölgenin karadan geçişe açık olmasıydı. Bir anlamda kuzeydeki bölge Irak’ın uçuşa ve kara (no fly ve drive zone) birliklerine yasakken, güneydeki bölge sadece uçuşa yasaktı

(no fly zone). Uçuşa yasak bölge uygulaması ABD açısından üç amaca hizmet ediyordu; birincisi Kuzey Irak'taki uçuşa yasak bölge, ABD'nin Iraklı muhalif grupları Irak toprakları içerisinde eğitmesine ve muhaliflerin Kuzey Irak'ı üslenmek için kullanmasına imkan sağlıyordu. İkincisi Irak'ın yeni bir askeri güç inşa etmesinin önüne geçiliyordu. Üçüncüsü ise BAAS rejimi üzerinde psikolojik bir baskı kuruluyordu. Ancak tüm bunlar içinde uçuşa yasak bölgenin güvenli bölgeye dönüşmesi ve Iraklı muhaliflerin bu bölgede konaklaması nedeniyle uçuşa yasak bölgeler oluşturma politikasının en önemli yanı Saddam'ı devirecek gruplara yardım etmektir (Ekmen, 2008).

6.4 STK'ların (Sivil Toplum Kuruluşları, NGO) Türkiye'deki Faaliyetleri

NGO'ların sayılarının artması ve uluslararası alanda daha aktif hale gelmeleri ise 1980'li yılların sonlarından itibaren başlamıştı. Halen Uluslararası nitelikteki NGO'ların sayısı 30.000 civarındadır. 1956-86 yılları arasındaki otuz yıllık dönemde bu sayısının küçük bir artışla 5.000'e ulaştığı ve buna karşılık 1987-2000 yılları arasındaki onüç yıl içinde 30.000'e yükseldiği görülmüştür. ABD'de 2 milyon, Hindistan'da ise 1 milyondan fazla kayıtlı NGO faaliyetinin olduğu görülmektedir. Rusya Federasyonu'nda kurulu NGO sayısı on yıl önce yok denecek kadar az iken bugün bu sayının 65.000'i geçtiği bilinmektedir. Bu artışın nedenlerini Soğuk Savaşın bitmesine, süratli ve yaygın iletişime imkan tanıyan teknolojik devrime, Küreselleşmeye, NGO'ların resmi kurumlardan çok daha hızlı hareket etme yeteneğine ve uluslararası sahnenin ana aktörü olarak "*ulus devlet*"in gücü ve yeteneklerinin giderek zayıflamasına bağlayanlar çoğunluktadır (Bilman, 2001).

Dünya Bankası, NGO'ları kalkınma projelerine daha fazla dahil edebilmek amacıyla Banka bünyesinde bir "*NGO Birimi*" kurmuştur. Bankanın kredi projelerine NGO'ların doğrudan katılımı 1988 yılına kadar yüzde 3 seviyesinde seyrederken son yıllarda bu oran yüzde 49'a çıkmıştır. Şu an için Avrupa Birliği'nin kalkınma yardımı, insan hakları ve demokrasi projelerini gerçekleştirilmesi için NGO'lara ayırdığı yıllık mali kaynak toplam 1 milyar euro civarındadır (Bilman, 2001).

Irak'ın kuzeyinde faaliyet gösteren NGO'ların geneli ABD, Almanya, Fransa ve İngiltere merkezlidir. Bu NGO'ların başında eski CIA Direktörü William Casey'in

akıl hocası Leo Cherne tarafından yönetilen International Rescue Committee (IRC Uluslararası Kurtarma Komitesi) geliyordu (Bozkurt,2012, s.104). IRC'nin bilinen görevi göçmenleri korumaktı. Örgütün daha önce faaliyet gösterdiği bölgeler ve bu faaliyetlerin zamanı da dikkat çekiciydi. 1948-1949 kuşatma döneminde Berlin'de 1956'da Macaristan'da, 1959'da Küba'da, 1968'de Çekoslovakya'da savaş dönemi boyunca Vietnam'da polpot yönetimi süresince Kamboçya da Portekiz işgallerine karşı ayaklanma döneminde Angola ve Mozambik'te ve son olarak Irak'ın kuzeyinde görev yapıyordu (Bozkurt, 2012). NGO'culukta "özgürlük" maddesinin karşısında, işçilerin, köylülerin esnaf ve zanaatkarların adına rastlanmıyor. Batı'nın ve NGO'ların sadece iki tür özgürlüğü istediği artık herkes tarafından dillendiriliyor. Birincisi dinciliğe, mezhepçiliğe, tarikatçılığa özgürlük; ikincisi milliyetçiliğe ve etnik parçalanma faaliyetlerine özgürlük. Bu özgürlükler şüphesiz halkı değil ulusal devleti parçalamak ve yıkmak isteyen Batı'nın ihtiyacıdır (Bozkurt, 2010).

Belçika Anti-Emperyalist Birlik yöneticisi Bert De Belder, ünlü Amerikan dergisi Newsweek'ten şu alıntıyı yapıyor. *"NGO'lar yeni sömürgecilik ordusunun en hızlı büyüyen parmağı, çok kişi farkında değil ama NGO'lar askerlerin ve bürokratların adım atamadıkları yerlere giriyorlar."* (Bozkurt, 2012). Paul 5. Nelson'un belirttiğine göre 1973-1988 döneminde NGO'lar Dünya Bankası'nın finanse ettiği projelerin yüzde 6'sında yer aldı. Aynı nicelik 1990 yılında yüzde 30'a, 1994 yılında yüzde 40'a, 1995 yılında yüzde 50'ye çıktı. NGO programlarının para miktarı da aynı tarihlerde 8.5 milyar dolara yükselmişti. Nelson'un açıklamaları sadece NGO'ların para kaynakları hakkında bilgi verdiği için değil aynı zamanda Yeni Dünya Düzeni dönemine girilmesiyle birlikte, emperyalist merkezlerin NGO'culuğa verdikleri önemin göstermesi bakımından da ispatıdır (Özkan, 2004).

Türk devlet kurumlarının rahatsızlığı sadece Çekiç Güçteki görevlilerin faaliyetleriyle sınırlı değildi. Hükümet dışı kuruluşların (NGO) sivil insani yardım kuruluşu adı altında yürüttüğü istihbarat faaliyetleri de artık Türkiye'nin sabrını taşıma noktasına getirmişti (Bozkurt, 2010). NGO'lar Batı'da özellikle 1990 sonrasında Demir Perde'nin yıkılmasıyla birlikte ön plana çıkmıştı. Kamu sektörü ve özel sektörün dışında yer alan NGO'lar bu çerçevede üçüncü sektör olarak adlandırılıyordu. NGO'ların *"demokrasinin ön koşulu olan piyasa ekonomisinde özel finansman kaynaklarını kâr paylaşma amacı gütmeyen kamu yararına yönlendirerek kurumlaştırmasını sağladığı"* söylenmekte (Özkan, 2004).

NGO'ların Kuzey Irak'taki etkinlikleri, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komisyonu'nun 7 Haziran 1991 tarihli kararıyla başlamıştı. Bölgedeki mültecilerin "beslenme ve barınma" sorumluluğunu yüksek komisyon üstlendi. Kararda BM yardımının Kızıllaç ve Kızılay gibi bilinen yaygın kurumlar aracılığıyla değil, özel kuruluşlar aracılığıyla yapılması yer alıyordu. NGO'lar, Çekiç Güç ve MMC ile işbirliği içindeydiler. Bu kuruluşların gerçekleştiği birçok şüpheli faaliyet, bölgede bağımsız bir Kürt devleti için gereken altyapının oluşturulması yönünde çalışmaların olduğu iddialarını gündeme getirdi. NGO'ların bölgeye yerleşmesi, Çekiç Güç'ün yerleşmesini izleyen günlerde başlamıştı. Aynı tarihlerde ABD, Kuzey Irak'ta Erbil ve Süleymaniye'de birer temsilcilik açtı. Bu temsilciliklerin "yardım koordinasyon" büroları niteliğinde olduğu belirtildi. BM tarafından Türk Dışişlerine iletilen listeye göre bu dönem içerisinde bölgede çok sayıda NGO vardı. Bu NGO'lar Amerika'nın Irak'ı işgal etmesinin ardından Amerikan askerleri tarafından bölgeden kovuldu ve tüm faaliyetleri yasaklandı. Amerika buna gerekçe olarak "Ben varken size gerek yok" denildi. Avrupa Birliği kökenli NGO'ların önemsiz itirazları dışında bu gerekçeye hiçbir itiraz gelmedi (Özkan, 2004). Son derece saf bir kılıf altında bölgeye geldiklerini iddia eden NGO'ların faaliyetleri ilerleyen yıllarda Türkiye'nin tepkisini çekmeye başladı. Bu organizasyonların istihbarat amaçlı ekolojik ve jeolojik araştırmaları, kamuoyu örgütlenme operasyonları, espionaj, propaganda aktiviteleri ve hatta PKK gibi terör örgütlerine mali ve maddi destek sağladığı üzerine iddialar gündeme geldi. Hizmet için bölgeye gelen NGO'lar neredeyse tamamen stratejik ve ekonomik önemi olan bölgelerde çalıştılar. Bölgedeki en ücra köylerde dahi ilerleyen yıllarda çok işlerine yarayacak istihbarat ağı kurdular. Türkiye bölgedeki NGO'ları sürekli şikayet etti. Ekim 1992'de Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan raporda bu kuruluşların bağlı olduğu ülke adına bölgede istihbarat faaliyetlerinin yapıldığı belirtiliyordu (Özkan, 2004).

NGO'ların Kuzey Irak'taki faaliyetlerinden sadece Ankara değil Kuzey Iraklıların önemli bir kısmı da rahatsızdı. Bölge halkı NGO'ların amacının insani yardım olduğuna dahi inançları azalmıştı. NGO'lar projelerinde iş vererek veya başka yollarla desteklediği kişileri adaletli şekilde seçmiyordu. Bu insanları bağlı buldukları ülke adına yetiştirmek istiyorlardı. Projeleri genel olarak ya çok yavaş devam etti ya da plansızdı. NGO'lar bir bölümü üslendikleri projeleri bitirmeden ortadan kaybolurken, bazıları ise yaptıkları "kamu yararına ve kâr amacı gütmeyen"

etkinlikler için bile fatura çıkarmıştı (Özkan, 2004). Türkiye açısından kritik tehdit yaratmaya başlayan bu faaliyetlere karşı Dışişleri Bakanlığı en sonunda Ekim 1995'te, 31 Ağustos 1994 tarihli ve VKBM – 11-2642-56 sayılı notasına gönderme bulunarak BM'nin 688 sayılı kararı çerçevesinde yürütülen Irak'a insani yardım yardım programı ile ilgili bazı hususları Ankara'daki bütün diplomatik misyon ve uluslararası örgüt temsilciliklerinin dikkatine sundu.

Türkiye'nin dikkat çektiği konuların başında, BM koruması altında faaliyet gösteren NGO'ların etkinliklerinin Türk makamlarınca güvenlik gerekçesiyle zıt görüşe varılmamış olunması koşuluyla, Birleşmiş Milletler yardım programında belirlenen alanlarla sınırlı olması gerektiği geliyordu. Notada konusu geçen bir diğer husus ise NGO'larda görev yapacak personelin listesinin Türkiye'ye diplomatik kanallardan bildirilmesi gerektiği idi.

Ankara, faaliyet gösterecek NGO'ların sadece insani faaliyetler yürütmesini istiyordu. Ankara'nın kararı uygulamasıyla birlikte 30 NGO'nun Kuzey Irak'taki faaliyetleri fiili anlamda bitmişti. Türkiye, bölgede Kızılay'ın faaliyetlerinin artırılmasını amaçladı. Bu hedefle Kızılay'a sadece 1995 yılında Kuzey Irak'ta 15 milyon dolar harcadı (Özkan, 2004).

6.5 Pike Raporu

İstihbarat komitesi Başkanı Otis Pike gözetiminde hazırlanan rapor, 1965-75 yılları arasında CIA'nın dünyanın farklı yerlerinde giriştiği gizli operasyonları değerlendirmiş ve bu operasyonların anayasayı çiğneyip çiğnemedikleri araştırılmıştı. Raporda CIA'nın bölgedeki faaliyetlerine de ayrıntılı yer verilmişti (Özkan, 2004).

Rapor, bu dönem içerisinde farklı ülkelerde ABD'nin basını nasıl manipüle ettiğini, yabancı ülkelerdeki seçim kampanyalarında etkili olmaya çalışmasını, ülke içi ve dışında telefonların dinlenmesini konu etmişti. Raporun ele aldığı konular arasında şu başlıklar dikkat çekiyordu. *“1968 Çekoslovakya istilası, Portekiz, Ortadoğu Savaşı, Hindistan'a yönelik CIA oyunları, Yunan Cunta'sının Kıbrıs'a giriştiği darbedeki CIA rolü ve ABD'nin CIA kanalı ile Kürtlere silah yardımı...”*

Rapor tamamlandıktan bir hafta sonra, Temsilciler Meclisi Genel Kurulu'nda yapılan bir oylama ile "Gizli" damgası vuruldu. Bir anlamda halka açıklanmadı. Rapor bugüne kadar Gizlilik derecesini koruyor (Yavuz,1993).

Raporda, ABD'nin Kürtlere neden yardım ettiğini açıkça yazıyordu. Rapora göre, Tahran ve Washington için Kürtler Irak'ın saldırganlık politikasını önlemek için olası bir yerel güçtü. ABD - Kürt ilişkisinin Washington'daki mimarı olan Kissinger da uyguladığı politikanın amacını şöyle özetlemişti: "... Amacımız Iraklıların rejimlerini diğerleri üzerindeki dayatmasını zorlaştırmak, Kürtlerin pazarlık gücünü arttırmak ve böylece Bağdat'ı komşularının güvenliğine daha saygılı hale getirmek ve böylece Bağdat'ı komşularının güvenliğine daha saygılı hale getirmektir..." Pike raporunda özellikle belirtildiği gibi ABD'nin para ve silah yardımı yaptığı grupların aktif ve başarılı olması değil, sorun çıkardıkları ülkelerin kaynaklarını tüketmesi ve zora sokması bekleniyordu. Bu açıdan bakıldığında, ABD'nin Kürtlere destek vermesinin arkasında, Kürt hareketinin başarılı olması yoktur. ABD'nin amacı, Irak'ı baskı altına almak, SSCB'den uzaklaştırmak ve İran-İrak arasındaki sorunları yatıştırmaktır. Bu amaçlarına ulaştığı takdirde politikanın daha fazla sürmesine gerek yoktu. Çünkü Lojistik açıdan sürdürülmesi güç ve Amerikan kamuoyuna uzak bir savaşı desteklemek gerektiğinden fazla emek ve para gerektiriyordu (Erkmen, 2008). Pike raporunda ABD'nin Kürtlere asıl silah sağladığını içere bölümde şöyle başlıyor: "16 milyon doları içeren programın, Dr. Henry Kissinger'in yabancı devlet lideri (İran şahı) ile yaptığı özel görüşmeden sonra Başkan (Richard Nixon) tarafından onaylandığı görülüyor..."

1972 yılında Irak ile Sovyetler arasında imzalanan antlaşma Kürtleri büyük bir güvensizlik içine itmişti. Barzani için geriye sadece iki kapı kalmıştı. Türkiye ve İran. Türkiye, 12 Mart 1971 askeri darbesi ile sıkıntı döneme girmişti. Barzani için Türkiye kapısı kapatılmıştı. Bunun sonucunda İran gitmesi gerekiyordu ve İran'a da güvenmiyordu. O sıralarda ise ABD ulusal Güvenlik Danışmanı Henry Kissinger Tahran'da İran Şahı'ı ile görüşmeler yapıyordu. Şah açık açık ABD'nin Kürtleri gizli silah ve para yardımı ile desteklemesini istiyordu. İran Şah'ının kafasındaki plan şuydu:

Yazar çalışmasının ortaya koyduğu bulgular şunlardır:

Kürtleri silahlandırarak ABD, Bağdat'taki BAAS rejimini son derece zayıflatacak ve Kürt ayaklanmasına karşı koyamayan Irak'ı belirli tavizler vermeye zorlayacaktı. Tavizlerin başında da, Irak'ın Körfez bölgesinde şah rejiminin önderliğinde bir barışın sağlanmasına boyun eğmesi geliyordu. Bunun gerçekleşmesi halinde de ABD, anında kürtlere verilen yardımı kesecek ve Kürtleri kendi kaderleriyle baş başa bıraktı. İran da ABD'ye yardım bakımından sınır kapılarını kürtlere kapatacaktı. Geriye Saddam Hüseyin rejiminin Kürtleri yok etmesi kalıyordu. Devam edecek olan savaşta Kürtler yok olurken Irakda epey zayıflayacaktı (Yavuz, 1993, s.54).

Pike raporuna göre, Washington DC'de yapılan "Kırk'lar komitesi" toplantısında bu operasyon, Komitenin bir yetkilisi tarafından diğer üyelere dağıtıldı. Bu rapor yorumlanmadan sadece parafe ederek onaylanmaları isteniliyor. "Ancak üyelerin parafa etmeleri istenilen proje, İran şah'ına çokta iletilmişti. ABD'nin ayrılıkçıları (Kürtler) destekleyeceği, eski Hazine Bakanı olan ve sıralarda Nixon'un yeniden seçilebilmesi için oluşturulan seçim kampanyasının başında bulunan John Connally tarafından müttefikimize (İran) çoktan bildirilmişti." denilen Pike raporunda ABD'nin Kürtlere sağladığı desteğin ilk safhaları şöyle anlatılıyordu:

Yazar 'ın çalışmasının ortaya koyduğu şunlardır:

ABD silah ve para yardımı alanlar, bizim müttefikimiz (İran ile sınırı olan bir ülkede (Irak) özerklik için çarpışan ayrılıkçı bir azınlık grubuydu (Kürtler). Bizim müttefikimiz ve ona sınırdas olan ülke uzun zamandır birbirlerine düşmandırlar. Gerek ABD ile ilişkileri ve gerekse ideolojik orientasyonlar açısından aralarında büyük görüş ayrılıkları vardı. Komite tarafından bir araya getirilen kanıtlara göre, proje ilk başlar da özellikle ABD istihbaratı ile işbirliği yapan ve kendisini komşusu tarafından sürekli tehdit ediliyor olarak gören müttefikimizin Kürtlere sağladığı yardımlar yanında cüce kalıyordu. Bizim yardımlarımız sadece sembolik değerde görülebilirdi (Yavuz,1993, s.55).

Pike komitesi'nin incelediği belgelerin omurgasını İran ve Irak'ta bulunan CIA istasyonlarının Washington'daki merkeze geçtikleri gizli telgraf ve kriptolar oluşturuyordu. Bu yazışmalardan birinde Kürt lideri Molla Mustafa Barzani'nin o sıralarda kimlere güvenip güvenmediği apaçık bir şekilde görülüyordu. Örneğin İran, Irak'a karşı Kürtleri kullanırken, bu gruba milyonlarca dolar değerinde silah sağlamıştı. Fakat CIA belgelerinden anlaşıldığı kadar, Barzani İran Şah'ına fazla güvenmiyordu (Yavuz,1993).

Pike raporu'nda Dışişleri Bakanlığı'nın Kürtler konusunda bilgi verilmemesini şöyle açıklanıyordu:

Yazar'ın çalışmasının ortaya koyduğu bulgular şunlardır:

Dışişleri Bakanlığı'nın söz konusu projeden haberdar olması için son derece detaylı önlemler alındı. Belgelere göre projenin ilk başlarda öyle sınırlı kalması istendiki olayda adı geçen ülkelerdeki ABD Büyükelçisi'nin bile bilgilendirmemesi istendi. Bunun yanı sıra komite dosyalarındaki belge, Dışişler Bakanı William Rogers'a bu projeden bahsedilip bahsedilmediği konusun da da çelişki içinde. Dr. Kissinger'in yardımcıları ve CIA yetkilileri, Dışişleri Bakanı'nın projeden haberdar olduğu görüşündeler (Yavuz,1993, s.59).

Dışişleri Bakanı Rogers tarafından projenin başlamasından yaklaşık bir yıl sonra, 22 Haziran 1973 tarihinde yazılan bir kriptoda, Bakan'ın gizli operasyonlardan haberi olmadığını, gösteriyordu. Rogers'ın söz konusu kriptoda, *"ABD'nin Kürtleri, Amerikan yardımı alacağına dair teşvik etmemek ve umutlarını artırmak ve temasları sadece ülke masası düzeyinde tutmakta yarar vardır. Bizim bakanlık olarak eğilimimiz bu yöndedir."* dediği görülüyor. Kissinger'in örtülü operasyonlar misyonerlik faaliyeti değildir sözü Pike raporuna şöyle yansımıştır:

Yazar 'ın çalışmasının ortaya koyduğu bulgular şunlardır:

ABD silah ve para yardımı alanlar, müttefikimiz olan bir ülkenin (İran) komşu ülkesinde (Irak'ı özerlik için savaşıyan bir etnik grupta (Kürtler). Komitenin elindeki belgeler Başkan'ın, Dışişleri Bakanı Dr. Kissinger'in ve dost ülke devlet başkanın (Şah Pehlevi), bu yardımları alanların (Kürtler) başarılı olmamasını istediklerini açıkça göstermektedir. Ayaklanmacıların mücadelesinin, müttefikimiz olan ülkenin (İran) komşunun (Irak) ekonomik kaynaklarını tüketmekle kalmasını tercih ettikleri anlaşılıyor. Örtülü operasyon kapsamında dahi, bu yaptığımız alaycı bir girişimdi. Ayaklanmacılar tam bir şaşkınlık geçirdi. Yardımın kesildiğini bilen düşmanları, anlaşmayı imzaladıktan sonra bir gün sonra tam bir yıkım savaşı başlattı. Otonomi hareketi artık sona ermişti ve eski müşterilerimiz merkezi Hükümet çok üstün güçleri karşısında ezildiler. ABD ve müttefikinin alaycı tutumu daha sona ermemişti. Ayaklanmacıların liderinin ve CIA bölge istasyonunun doğrudan yalvarmalarına rağmen, Başkan ve Dr. Kissinger askeri yardımınaniden kesilmesiyle mülteci duruma düşen binlerce insana insani yardım dahi yapmadılar. Bir üst düzey yetkilinin Komite'ye belirttiği ise şuydu: örtülü operasyonlar misyonerlik faaliyeti değildir (Özkan, 2004, s.51).

7. ABD’NİN İRAK OPERASYONU VE TÜRKİYE’YE YANSIMALARI

7.1. ABD’nin 1990’larda Iraklı Kürtlerle ilişkisi

Körfez Savaşı’ndan sonra ABD’nin Kuzey politikasını belirleyen en önemli faktör, ABD’nin savaş sonrası Orta Doğu politikasında muhtemel bir Kürt devletiyle arasındaki ilişki oldu (Erkmen, 2008).

ABD’nin 1990’ların başlarından itibaren Kuzey Irak politikası, Iraklı Kürtleri ABD’nin Irak’ı çevreleme politikasıyla bütünleşmesini sağlamaktı. ABD 1991’de Irak’ta çıkan Kürt isyanın Bağdat tarafından bastırılmasına sessiz kaldı ve Kuzey Irak’a isyanların bastırılmasından sonra müdahale etti. ABD, bu müdahaleyi stratejik çıkarlarının korunmasına değil insani sorunların çözülmesi sebebine dayandırdı. ABD, Kuzey Irak’ı ve Kürtleri ayrı bir politik araç kullanmaktan çok diğer Iraklı muhalif gruplara eklemeye çalıştı. Böylelikle, hem Iraklı muhaliflere güvenli bir alan yaratmayı hem de en azından teorik olarak Kürtlerin Irak devletinin çatısı altında kalmak istediklerini göstermeye çalışıyordu.

ABD’nin 1991’den sonra Kürtlere yaklaşımı Körfez Savaşı öncesine göre daha olumlu olmasına karşın belli bir mesafede olmaya devam etti. ABD, Irak politikasında Kürtleri iki amaca uygun biçimde kullandı. Bir taraftan, Kürtleri Irak’ı çevreleme politikasının bir unsuru olarak ele alınırken diğer taraftan gerektiğinde Iraklı muhalif gruplara destek verecek milis desteğini Kürtlerden sağlamayı amaçlıyordu.

1995 yılında ABD’den beklediğini bulamayan KDP ve KYB’de aralarında yürüttükleri savaşta bölge ülkelerinin dayanagını aramaya başladılar. ABD’nin Kuzey Irak’taki etkinliği azaldıkça onun işlevini Türkiye, İran ve Irak doldurmaya başladı. Bilhassa 1995-1996 yıllarındaki KDP-KYB’nin aralarındaki savaşlarında bu üç ülkenin desteği belirleyici oldu. İran ile KYB arasındaki ilişkinin artması, KDP’yi Türkiye’ye yakınlaştırdı. İran destekli KYB karşısında büyük yenilgilere uğrayan KDP, ABD’de yardım istedi. Lakin, ABD bunu KDP’nin daha fazla destek koparmak için bir oyun olarak gördüğünden KDP’ye destek vermedi (Erkmen,2008).

Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) Başkanı olan Celal Talabani'nin ABD'ye yaptığı ziyaretler de dikkat çekiciydi. 1990'lı yıllarda Abdullah Öcalan ile sıkı bağları olan ve adeta Türkiye'ye karşı bir ittifak oluşturan Celal Talabani, ABD'nin "Türkiye'de Kürt sorunu" sorunlarının olduğu günlerde ABD başkentinde sık sık görünmeye başladı. Talabani'nin 1988 yılı Nisan ayında Washington DC'ye yaptığı ziyaret ortaya çıkınca Türkiye'de büyük sorunlara neden oldu. Irak'ta bir peşmerge yöneticisi olan Talabani'nin ABD Dışışleri Bakanlığından kişilerle kapalı kapılar ardında görüşmesi, Türkiye tarafından ABD'ye sert tepkiler gelmişti. Washington yönetimi ile Kürt meselesi ile ilgili karşı karşıya gelmeye başlayan Ankara, üstüne bu ziyaret eklenince, Türkiye ile Amerika'nın arası iyice açılmıştı (Bozkurt, 2012).

ABD'nin Kuzey Irak'taki Kürt gruplarla samimi hale gelmesinin nedenleri hakkında ise farklı yorumlar yapıldı. Bazı yorumlara göre, ABD bölgede bir Kürt devleti kurmak istiyordu. CIA, Kürtleri bağımsız devlet inşa etmek amacıyla bölgedeydi. Amerikan kaynakları ise, CIA'nin bölgedeki varlığını, Saddam Hüseyin'i darbeye devirme stratejisinin bir parçası olarak görüyordu. Irak'ta Saddamla ilgili bir kampanya yürütmek için, Kuzey Irak'tan başka seçenek yoktu. CIA iki Kürt grubu diğer muhalif Irak gruplarıyla birleştirerek, tek bir çatı altında Irak Ulusal Kongresini kurmuştu. CIA, INC'yi finanse ederek, Kürt gruplar arasındaki işbirliğini devam ettirmek, Irak ordusunu Kuzeyden uzak tutmak ve Saddam aleyhine bir muhalefet zemini oluşturmaya istiyordu. Amerikan üst yönetimi, CIA'nin bu faaliyetlerine katılan Kürt grupların düşüncelerinin farklı olduğunu, en azından siyasi özerklik peşinden koştuklarını kabul ediyordu. Fakat, Türkiye'nin bu konudaki kararlı tutumu nedeniyle, Amerika sürekli olarak, bağımsız Kürt devletine karşı olduğu şeklinde ifade benimsemek zorunda kalıyordu. Ayrıca bu durumun CIA ile Kürt gruplar arasında ciddi gerginliklere yol açtığı da belirtilmekteydi.

ABD ve İngiliz helikopterleri sistemli olarak İncirlik Üssüne ABD'ye götürülmek üzere bazı Kürtleri taşıyordu. ABD Büyükelçiliği aracılığıyla bazı kamplarda kurulan Konsolosluk masaları bazı Kürtlere anında vize veriyor ve bu kişilerin İncirlik üzerinden ABD'ye gitmelerini sağlıyordu. Kamplarda, ABD'ye isimleri gitmeyen normal Kürtlerin çoğu geri çevrilirken, Washington'dan isimleri bildirilenlere vize veriliyordu. Bu süreç, ABD uzun vadede Orta Doğu'da gayri resmi anlamda kendisine bağlı üstleştirilmiş bir Kürt oluşumu peşinde olduğu iddialarına yol açmıştı. (Özkan, 2004). Üç ana operasyonla ABD'ye getirilen peşmergeler daha çok

18-35 yaş arasında, İngilizce bilen kişilerden oluşuyordu. Bu kişilere ilerde Kuzey Irak'ta kurulacak Kürt yönetiminde etkin görevlerde olacakları sözü verildi. Bu sözler ilerleyen yıllarda yerine getirilecekti. Üç operasyonda da, genel olarak Diyarbakır ve Batman havaalanları kullanıldı.

1996 yılının Aralık ayında 7 binden fazla peşmerge Pasifik'teki Guam adasında yeni bir hayata başlamıştı. Guam'da her bir CIA peşmergesinin ve aile üyelerinin güvenlik soruşturması yapılmıştı. Mültecilerin arasına Saddam ya da istenmeyen ajanlarının sızmış olmasından korkuluyordu. Araştırmalar sonucunda peşmergelerin 25'nin ABD'nin ulusal güvenliği açısından tehlikeli olduğuna karar verildi. Guam'da soruşturmayı geçen yeni mültecilerin çoğu INC kanalıyla CIA ile tanışmış ve CIA'nın çalışma projelerine katılmışlardı. Peşmergelerin 58'i Guam'da Baba oldu. Çocuklar yasalar gerçeği ABD vatandaşı oldular (Özkan ,2004).

ABD'nin Irak'taki Kürtlere yapılan silah satışlarından haberdar olduğu, ayrıca onaylandığına ilişkin bir haber, 1991 yılının Ekim ayında ortaya çıktı. Washington DC ve civar eyaletlere yayın yapan ve "PBS" olarak bilinen "Public Broadcasting Service" adlı televizyon istasyonuna bağlı "Frontline" programı Kuzey Irak'taki peşmergelere yapılan silah yardımı üzerinde durdu. Programda Jim McDonald adında ABD Hava Kuvvetleri'nden emekli bir albayın görüşlerine de yer verildi. Emekli Albay McDonald, ABD ordusu'ndan emekli olduktan sonra kendi kurduğu şirket ile silah ticareti yapan biri olarak tanınıyor. Pentagon çevrelerinde Georgia Eyaleti'nde faaliyet gösteren McDonald, kendisinin Kürtlere Körfez Krizi öncesi ve sırasında silah sattığını söylerken, bunu ABD yönetiminin bilgisi dahilinde gerçekleştirdiğini savunuyordu (Yavuz, 1993).

KDP ve KYB'nin çatışması koalisyon güçleri açısından tercih edilen bir durum değildi. Bu durum Amerika ve Batılı Devletler'in dışında bulunan olaylar elini güçlendiriyordu. KDP ve KYB'nin aralarını düzeltmek üzere Clinton iki partiyi Washington DC'ye davet etti. Bu görüşmeyi ABD Dışişleri Bakanlığı Kuzey Körfez Bölgesi Dairesi Direktörü David Welch, Kuzey Irak'a çoğu kez giderek görüşmeyi organize etti.

1998 yılının Eylül ayında Barzani ve Talabani Washington DC'de buluştu. İç çatışmaları her iki tarafta kınadı. Gelirlerin bölüşümü Erbil, Duhok ve Süleymaniye'nin statüsü ve serbest seçimler konusunda anlaşma sağlandı.

Washington sürecini takip edecek bir YKK (Yüksek Koordinasyon Komitesi) kuruldu. Görüşme sonucu deklarasyonda geçen şu cümlede önemli sonuçlar saklıdır: *“Tüm Irak halkı tarafından karar verilecek bir siyasi temele dayalı, bütün Iraklılar’ın ve Irak’taki Kürt Halkı’nın siyasi ve insan hakları sağlayacak birleşik, çoğulcu ve demokratik bir Irak kurulmasınaçaba göstereceklerdir”*. Günümüz şartlarına bakıldığında önemli sonuçlar içerdiği açık olan bu madde ABD’nin Irak’a müdahalesinin ipuçlarını içeriyordu. Bu açıklama ile Kürtler, ABD’nin Irak planlarına katılacağı mesajı vermiş oluyordu (Terkoğlu, 2009).

Türkiye bu anlaşmayla Kuzey Irak’ta ABD’nin doğrudan önceliğini aldığını düşünüyordu. Bu öncelik Kuzey Irak’lı Kürt grupları üzerinde Türkiye’nin etkisinin azalmasını beraberinde getirecekti. Anlaşma metninde Irak’ın toprak bütünlüğü bulunmasına karşın, Fedarasyon talebi dolaylı bir dille ifade ediliyordu. Anlaşma çatışmalara sonuç olarak çözüm bulacak kadar köklü idi. O ölçüde de içerdiği sonuçlar Türkiye için kaygı vericiydi. Türkiye bu anlaşmaya tepki olarak 5 yıldır atamadığı Bağdat Büyükelçisini atadı.

Washington mutabakatı ile Kuzey Irak’ın zamanla Türkiye ile ilişkilerinin zayıfladığı söylenebilir. Özellikle dikkat çekici olanda KDP ve KYB ile Türkmenler arasındaki gerginliklerin bu dönemde yaşanmasıdır. Bir anlamda KDP ve KYB, Türkiye’nin uzantısı olarak gördükleri Türkmenler’i bu süreçte sistemin dışında bırakmıştı. Başka bir bakış açısıyla Türkiye’nin süreçten dışlanmasıydı (Terkoğlu, 2009).

7.2 Irak Savaşı Öncesi ABD'nin Türkiye'den Talepleri Ve Tutumu

ABD'nin Irak'taki Saddam Rejimini" *hangi yöntemle olursa olsun*" bitirmek için kararlı olduğu, gizli raporlardan verdikleri demeçlere kadar dünyaya duyurulmaya başlandığı günlerden itibaren, altını çizdiği Müttefik ülkelerin başında Türkiye geliyordu. ABD Türkiye'den taleplerini anlatan bir brifing hazırlamıştı. Bu brifing Türkiye'den neler istediğini gösteriyor hem de bölgeye ilişkin planlarının emarelerini veriyordu. Her bir sayfasında Amerikan Savunma Bakanlığı'nın armasının yer aldığı brifingin 3 belge şeklinde oluşturulmuştu. Bunlar, a.) Irak: politik, askeri, stratejik planı, b.) Irak'ta ayrıntılandırılmış *"bölümlü"* planı, c.) ABD'nin Avrupa Kuvvetlerinin Türkiye üzerinde kullanımınıdır.

Belgeler, ABD'nin Türkiye'yi yalnızca Irak'ta Saddam rejimini bitirmek için değil, 21. yüzyılı şekillendirmek için planladığını gösteriyordu. Bu belgelerde ABD, Türkiye'den dayanak isterken iki hedef ortaya koydu: a.) Irak'ta Saddam rejimini devirmek, b.) Teröre karşı işbirliğini güçlendirmektir. Bilhassa ikinci şıkkın ucu açıktı. ABD, Türkiye ile ortaklığını Irak'ta Saddam rejimini bitirmenin yanı sıra bölgede ortaya çıkacak terörist faaliyetlere karşı yürütülecek operasyonlarda da kullanmak istiyordu. ABD Savunma Bakan yardımcısı Paul Wolfowitz ve üst düzey yetkililer 2002-2003'te Türk heyetlerine 4 büyük brifing vererek hedeflerini ve Türkiye'den istediklerini aktardılar. Birinci belgede, ABD'nin Türkiye'nin etrafındaki ve bölgedeki terörist faaliyetlere bakışı ve Irak'ta acil olarak yapması gerekenler yer alıyordu. Ana hedefler olarak şunlar belirtiliyordu: a.) Irak'ta rejim değişikliğini sağlamak, b.) Yeni yapının en kısa sürede istikrarlı biçimde kurulmasını öncülük etmek, c.) Irak'ın tümünü terörist unsurlardan arındırmak, d.) Irak'ı yeniden yapılandırırken toprak bütünlüğüne özen göstermek, e.) Irak'ın ekonomik olarak, yeni dünya değerleri çerçevesinde yeniden inşa edilmesini sağlamak (Balbay, 2004).

Belgenin yedinci sayfasında, Saddam sonrası dönemin ayrıca önemli olduğu belirtildikten sonra tüm süreçte " *İsrail'in karışıklık dışı tutulmasına özen göstereceği*" belirtildi. Belgenin 12. sayfasından sonra, Türkiye'den istenenler yer aldı. Bu bölüm, resmi izinlerle başlıyordu. ABD Türkiye'den şu izinleri istiyordu: a.) Operasyon öncesinde yerinde denetim inceleme işlemlerinin yapılması, b.) NILE timlerinin Türkiye üzerinden Irak'a geçişinin sürmesi, c.) Üslerin ABD ve onunla hareket edecek güçlere açılması, d.) Türkiye'nin uçuş sahasını sınırsız olarak açılması, e.) Türkiye'ye gelecek gemilerin, incek uçakların bildirimsiz hareket etmesi, diplomatik açıklık ve dokunulmazlık statüsünde olması.

Ankara'yla ABD'li yetkililer arasındaki görüşmelerde isteklerinin bu bölümü antlaşmazlık yarattı. Türk yetkililer, sınırsız ve bildirimsiz geçişin, ulusal egemenlik haklarının ihlali anlamına geleceğini önemle söyledi. Fakat ABD'li yetkililer bu isteklerinden vazgeçemediler. ABD, Türkiye'yi hangi koşullarda kullanmak istediğini aktardıktan sonra, belgenin 13. Sayfasında da öncelikli olarak hangi bölgeleri kullanmak istediğini sıraladı.

Bu bölgeler:

Yazar'ın çalışmasının ortaya koyduğu bulgular şunlardır:

İncirlik: Mevcut savaş uçağı 23, ağır bombardırman uçağı 8. Amerikan Genelkurmay Başkanlığı'nın planı savaş uçağı sayısı "103"e, bombardırman uçağını 21'e çıkardı. Afyon: ABD Genelkurmay planı 18 savaş uçağı, Diyarbakır: ABD'nin planı 8 savaş uçağı, 47 ağır bombardırman uçağı, Antalya: ABD'nin planı 36 ağır bombardırman uçağı (Balbay, 2004, s.14).

Belgenin 14. Sayfasında ise geçiş ve destek için kullanılacak üs limanlar listeleniyordu bunlar:

Yazar'ın çalışmasının ortaya koyduğu bulgular şunlardır:

- a.) Mersin: Kara birlikleri ve özel kuvvetlerin geliş noktası, b.) İskenderun: Amerikan hava kuvvetleri için mühimmat deposu, c.) Diyarbakır: Özel birliklerin geçiş ve konuşlanma yeri, d.) Batman: Ağır silahlarla donatılmış birliklerin geçiş ve lojistik yeri, e.) Silopi: Yer operasyonlarının planlaması ve insani yardım için kullanım (Balbay, 2004, s.14).

Kısacası, ABD Türkiye'de kullanabileceğı bütün Havaalanı, Liman, Ulaşım ve altyapı yatırımları için izin istiyordu. ABD, Türkiye'ye bunu kabul ettirme karşılığında her türlü değerlendirmeye hazır olduğunu sürekli olarak söylediler. Türkiye'nin hassas olduğu konuları masaya koydu. Bunlar:

Yazar'ın çalışmasının ortaya koyduğu bulgular şunlardır:

- a.) Kerkük: Kentin sizler için önemini biliyoruz. Buradaki petrol yataklarının bölgesel güçlerin eline geçmemesini sağlayacağız. b.) Türkmenler: Onları Irak'ın aslis unsurunu yapacağız. Bütün görüşmelere onların da katılmasını sağlayacağız. c.) Irak'ın Saddam sonrası Statüsü: Bölünmüş bir Irak bizim de işimize gelmez. Merkezi yönetim olacak.d.) Kürt Devleti: Böyle bir planımız yok (Balbay, 2004, s.15).

ABD, Avrupa'daki askerlerini kullanırken de Türkiye'yi bir konuşlanma ve geçiş üssü olarak faydalanmak istiyordu. Plana göre ABD'nin Avrupa üzerinde getireceğı güçler için ana üs Sabiha Gökçen Havaalanı'ydı.

Aynı belgede ABD'nin ana Demiryolu ve Karayolu hatları yer alıyordu. Buna göre, temel karayolları şunlardı: İstanbul- Antalya, İzmir- Antalya, Mersin- Batman, Samsun-Batman.Demiryolu hatlar ise şöyle: İzmir'de bütün Güney ve Orta Anadolu'ya geçip Diyarbakır'a kadar uzanan demiryolu hatları. Samsun'dan Güneydoğu'ya inen demiryolu hattı. İskenderun'dan Batman'a uzanan demiryolu hattı (Balbay, 2004).

ABD, Türkiye'nin gereksinimlerini karşılayabilmek için bazı maddeleri Türk heyetine sundu:

Yazar'ın çalışmasının ortaya koyduğu bulgular şunlardır:

a.) Türkiye U-2'lerin elde edeceği görüntülerden bilgi sahibi olacak.b.) Türkiye, ABD'nin planları dışında kendisinin ayrıca gereksinim duyduğu uydu görüntülerine sahip olacak.c.) İki ülke teröre karşı sürdürülecek savaşta gereksinim duydukları bilgileri ve elde ettiği uydu görüntüleri gereksinim olması halinde Türkiye'nin de değerlendirmesi dahilinde olacak (Balbay, 2004, s.18).

U-2'lerin Türkiye'deki altyapı gereksinimini karşılaması için de Diyarbakır seçildi. ABD, Diyarbakır Hava Üssü'nde U-2'ler için bir bağlantı hattını, *“Terörizimle savaşta Türkiye'nin desteği”* projesine kattı. ABD belgelerinde U-2'lere ilişkin düşünceleri, salt Irak operasyonuna dayalı değildi, terörle mücadele başlığının altında değerlendirildi (Balbay, 2004).

1 Mart Tezkeresinin kabul edilmemesinden sonra Türkiye, ABD hareketinin başladığı 20 Mart 2003'te hava sahasını açmış ve Türkiye ile ABD antlaşma imzalanmıştır. Dönemin Dışişleri Bakanı Abdullah Gül ile ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell arasında imzalanan *“gizli”* anlaşma olay oldu. Bakan Gül'ün bu anlaşmayla Amerika'ya çok ağır ödünler verdiği iddiaları gündeme getirilmişti.

ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell'in 2 Nisan 2003'te Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'le yaptığı görüşmede dile getirdiği ve tutanağa geçirilen görüşleri şöyle özetlenebilirdi.

Yazar'ın çalışmasının ortaya koyduğu bulgular şunlardır:

1 Mart Tezkeresinin TBMM tarafından reddedilmesi ABD yönetimi ve Kongre'de derin hayal kırıklığı yaratmıştır. Bu nedene ABD, Irak'ta tehlikeli bir döneme maruz kalmıştır. Kuzey seçeneğinin (ABD askerlerinin Irak'ın kuzeyine Türkiye'den girmesi) değiştirmek zorunda kaldık. Kuzey Irak'a konuşlandığımız öngördüğümüz 4. Piyade Tümeni (Demir at olarak bilinen ABD Tümeni) Kuzey yerine güneyden savaşa katıldı. Bu Irak liderliği için savaşı daha da zor kılacak. Kuzeyindeki (Kuzey Irak) varlığımız 173. Hava indirme Tugayı ile Özel Kuvvetlerden oluşuyor. Kuzeyde kontrolü sağlamak icap ediyor. 173. Hava indirme Tugayı'nın iyi desteklenmesi için bazı taleplerimiz olacak. Su, gıda, inşaat malzemeleri ve yakıt gibi. Bu tedarikin kara yoluyla Türkiye üzerinden ve sivil üstleniciler aracılığıyla ikmal hattı oluşturmak istiyoruz. İncirlik'teki arama-kurtarma unsurlarını da Kuzey Irak'a geçirebiliriz (Milliyet, 12 Eylül 2003).

Dışişleri Bakanı Gül'ün Powell'e söyledikleri de tutanaklara göre şöyle özetlenebilir:

Yazar'ın çalışmasının ortaya koyduğu bulgular şunlardır:

ABD ile ülkemiz arasında stratejik ilişkilerin, demokrasi, serbest piyasa gibi ortak değerlere her zaman önem atfediyoruz. İkili ilişkilerimizin önemine gerek 58 gerek 59. Hükümet programlarında değinmiş ve kaydetmiş durumdayız. Irak sonunda başından itibaren karşılıklı olarak samimi ve açık olduk. Tezkere 1 Mart Tezkeresi öncesinde hükümetin kolay bir durumda olmadığını takdir edersiniz. Ülkemizde konu hakkında bir ayrışmanın bulunmadığı bir atmosferde Tezkereyi geçirmeyi denedik. Ancak başarılı olamadık. Bu başarısızlıkta iki tarafında hatalı olduğunu düşünüyorum. (Tezkerenin geri çevrilmesini). Her hal ve karda Türkiye'deki demokrasinin sonucunu olarak görmek gerekir. NİLE timlerinin geçirilmesine izin verilmesi ve sağlanan diğer kolaylıklar Türkiye'nin iyi niyetini gösterir. ABD basınının Türkiye'yi küçük düşürücü hareketlerinden Türk halkı büyük rahatsızlık duymaktadır. Türkiye'nin başkalarında toprağında gözü yoktur. Kerkük ve Musul konusunda kamuoyu hasastı. Türkiye'nin müdahalesini gerektirecek bir ihtiyacın doğmamasını temenni ederim. Musul ve Kerkük'ün güvenliği ve de facto durum yaratılmaması hususunda ABD'nin verdiği söze güveniyoruz. Ancak doğal kaynakların tüm iraklılar için eşit olduğu görüşümüz. Başkan Bush tarafında da ifade edildi. Peşmergelerin girişebilecekleri eylemler demografik yapıda değişikliğe yol açabilir, her konuda dikkatli olunması gerekir. Irak küçük bir ortadoğu örneğidir. Lübnanlaşma ve Filitinleşme tehlikesi göz ardı edilmemelidir. Ayrıca Irak halkınında medya yoluyla küçük düşünülmemesi gerekir (Milliyet, 12 Eylül 2003).

Gül ve Powell'in bu görüşmesinden sonra Türk tarafı üç maddelik bir anlaşma ve uygulama kuralları belirliyor. Bu anlaşma ile;

Yazar'ın çalışmasının ortaya koyduğu bulgular şunlardır:

İncirlik üssündeki hastanenin ve Diyarbakır hastanesi ile diğer Türk hastanelerin Irak'ta yaralanan ABD askerleri için kullanılması, arama kurtarmayla görevli ABD hava unsurlarının Kuzey Irak'a geçirilmesi, ticari tedarik güzelgahı yaratılarak Amerikan güçleri için gerekli lojistik malzemelerin Türkiye'den Irak'a teslimatı" (Milliyet, 12 Eylül 2003).

7.3 ABD- Irak Savaşı Türkiye'nin İç ve Dış politikasına Etkileri

İkinci Körfez Savaşında Türkiye, bölgeye yönelik olarak iki yöntemle hareket etmiştir. Türkiye ilk olarak, İran ve Suriye ilişkilerini geliştirerek, bu ülkelerin bir ABD müdahalesine karşı karşıya kalması durumunda, Ortadoğu'nun daha huzursuz bir ortama gideceğini göstermek istemiştir. Bu ülkeleri, uluslararası toplumla daha mutabakatlı hareket etmeleri konusunda uyarmıştır. İkinci olarak da Türkiye'nin düzenlemeye başladığı Irak'ın komşularıyla toplantılarıdır. Bu toplantılarda

Türkiye'nin amacı, üyelik sürecinde ilerlediği AB değerlerini temsil eden ülke olarak, bu ülkelerin toplum düzenlerinde yeniden yapılanma süreçlerine liderlik etmek istemesidir. Amerikanın da özellikle, Büyük Ortadoğu Projesinde askeri güç ile Ortadoğu'da tasarladığı demokratik dönüşüm projesinin sunduğu demokratik değerleri Türkiye'nin ikinci Tezkerayı kabul etmeyerek, ABD'nin askeri yönlendirmesinden uzak durmayı başaran bir ülke görünümüyle AB değerlerini temsil eden bir ülke olması basında olumlu karşılandı.

AB'nin 2003 Haziran ayı sonunda onaylanan geniş Avrupa siyaseti, Kuzey Afrika, Ortadoğu ve Kuzey Doğu Avrupa ülkelerinin dönüşümünü tasarlayan bir proje olarak ortaya çıktı. Bu projenin en önemli amacı da, bölgedeki ülkelerinin demokratik ve ekonomik dönüşümlerini sağlayarak, AB'ye uyumlu hale gelmelerini sağlamaktadır. Bu yönde, bölgenin güçlü bir ülkesi olan Türkiye, üyelik sürecinde üstlendiği barışçıl girişimlerle aslında AB'ninde değerlerini temsil eden bir ülke konumunu üstlenmiştir. Bilhassa ikinci Tezkerenin kabul edilmemesi, Türkiye'nin bu rolünü daha da güçlendirmiştir. ABD'nin bölgeyi yeniden dizayn etme siyaseti ve Terörizme karşı savaş stratejisi çerçevesinde giriştiği Irak operasyonu, Türkiye'nin PKK- KADEK kaynaklı terör olaylarını arttırmış ve Kürtlerin bağımsızlık taleplerinin artması nedeniyle, ülke içinde ve Komşu ülkelerinde bir istikrarsızlık olarak algılanmasına neden olmuştur (Ulutaş ,2006).

2003'te ABD ve İngiltere'nin Irak'a saldırısının enterasan yönlerinden biri, Irak'a yönelik ABD ile olan 20 yıllık işbirliğine karşın, Türkiye'nin de jeopolitik kayba uğraması idi.

Ortadoğu'daki diğer etkileyici durumlarla birlikte, su sorununu da temelden önemli bir biçimde etkileyen ABD'nin Irak'a müdahalesi, konuyu daha çıkılmaz bir hale sokmuştur. Bu krizle birlikte Türkiye ve Suriye'nin sorun ile ilgili komşuları arasına bir de ABD katılmıştır. ABD'nin idaresindeki Kuzey Irak yönetimi aracılığıyla su kartını kendi stratejisi doğrultusunda kullanmaktan çekinmeyeceği bilinmektedir (Güler, 2012).

Irak'ta savaş sonrasında ilk bölgesel zirve için Türkiye, İran, Suriye, Ürdün, Kuveyt, Mısır, Bahrey'in Dışişleri bakanları Suudi Arabistan'ın başkenti Riya'da toplanmışlardır. Riyad'daki toplantının İstanbul'da Irak'a komşu ülkeler arasında savaştan önce yapılan bir çeşit ilertilmiş olmasının yanında toplantıda savaş

sonrasında Irak'ın yeniden inşa edilmesi ile bölgeye istikrar ve huzur gelmesi konuları da ele alınmıştır. Katılan devletler Irak'ın yeniden inşasının BM şemsiyesi altında olmasını istediklerini ve BM şemsiyesinin işleri daha da kolaylaştıracağını söylemişlerdi.

Bağdat'ın düşmesinin ardından Kuzeyde peşmergelerin, Kerkük'te başlattıkları yağma olayları ve Türkmenlere karşı başlatılan saldırı eylemleri üzerine Türkiye'nin Amerikan tarafından bölgeyi denetim altına alması gerektiği, aksi takdirde Türkiye'nin bunu yapabileceğini açıklamıştır. Türkiye'nin bölgeye olan ilgisinden rahatsız olan Amerikan yönetimi bölgedeki peşmergelerin çekileceğini ve kentin kontrolünü sağlayacağını açıklayarak harekete geçmek mecburiyetinde kalmıştır (Gezgin ,2011).

1 Mart Tezkeresinin kabul edilmediği günden itibaren Türk kamuoyunda ABD'nin Türkiye'yi cezalandıracağı, hassasiyetlerine önem vermeyeceği söylentileri hakim oldu. Bunun engellemesinin yolunun da Irak'a asker göndermeden geçtiği düşünüldü. Mart ayının sonunda ABD'ye Irak'ta Barış gücü kurulacak olursa Türkiye'nin de bu güç içinde olması gerektiği mesajı iletildi. Türkiye ise bu mesaja olumlu şekilde cevap verdi. 15 Haziran'da ABD'ye giden Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Ziyal'in de gündem konusunda Irak'taki istikrar gücüne Türkiye'nin sağlayacağı katkı vardı. Ziyal'in gezisinden ABD basının çıkardığı sonuç "*yakın gelecekte 1200-1800 Türk askeri Irak'a gidebilir*" di.

22-26 Temmuz tarihleri arasında Dışişleri Bakanı Gül'ün Amerika'da yaptığı görüşmelerde, Amerikan yönetiminin Türkiye'nin Irak'a asker göndermesinin olumlu karşıladığı öğrenildi. Ankara, Irak'taki gelişmelerden uzaklaşmamak, PKK terör örgütü ile mücadelede pasif duruma düşmemek ve ABD'yle bozulan ilişkileri düzeltmek için Türkiye'nin BM kararını bekleme durumu kalmadığı inanılıyordu. Bu sebeple, Hükümet, Çankaya ve Meclis'te BM kararı olmadan Irak'a asker gönderme konusunda çalışmalara başladı. Aynı zamanda ordu da Tezkerenin çıkması yönünde olumlu görüşlerini açıkça ifade etti.

Türkiye, 12 Ağustos'ta Çankaya'da yapılan zirveden sonra BM kararı beklemeden Irak'a asker gidebileceğini ilan etti. Lakin bu açıklama, Kürtler tarafından olumlu karşılanmadı. Kürt gruplar, Türk askerini Irak'ta istemediklerini ve Türk askerinin Irak'a gelmesi halinde çatışma çıkacağını belirtiyorlardı. 14 Ağustos Türk

Büyükkelçiliği ağır silahlarla nitekim saldırıya uğradı ve ses bombaları atıldı. Irak Geçici Hükümet Konseyi üyesi ve KDP lideri Mesut Barzani, Konsey Türk askerini kabul etmesi durumunda istifa edeceğini açıkladı. Türkiye'nin asker göndermesine Kürtler dışındaki gruplardan da olumsuz söylemler geldi. Felluce'nin Arap Belediye Başkanı Fevzi Şafi İrfan, *"Irak'a Türk askeri çağırmak, ABD'nin Iraklıları cezalandırması anlamına gelecektir."* açıklamasını yaptı. Tepkiler söylemle kalmadı ve 14 Ekim'de Türkiye'nin Bağdat Büyükelçiliği saldırıya mahruz kaldı.

6 Kasım'da Rumsfeld, Irak'ta Türk askerinin bulunacağı yerlere Amerikan birliklerin yerleştirileceğini açıkladı. Aynı gün bu açıklama Türk Hükümetine bildirildi. 7 Kasım'da Türk Dışişleri Bakanlığı, Hükümetin Meclis'ten aldığı yetkiyi kullanmayacağını açıkladı (Kocael, 2007). Körfez krizi genel olarak irdelendiğinde Türkiye bu bunalımda hem ekonomik, hem de siyasal açıdan büyük kayıplar uğramıştır. Güneydoğu Anadolu'da yaşanan ekonomik sıkıntılar Kürt sorununu arttırdı. Kuzey Irak'ta oluşan güç boşluğundan faydalanan PKK buraya yerleşerek Türkiye'ye yönelik faaliyetlerini artırdı. Saddam'dan kaçarak Türkiye'ye sığınan Irak'lı Kürtler sorunun ağırlaşmasına neden oldu. Türkiye'nin Kuzey Irak politikası burada oluşan otorite boşluğunu kapatılmasını çalışmak, PKK'nın buraya yerleşim haline getirmesini önlemek ve bir Kürtlerin bağımsızlığını önüne geçmek şeklinde belirlendi. Amerika yönetimini ise, PKK'nın terörist bir örgüt olduğunu ve Türkiye'nin meşru savunma hakkını kullandığını belirterek bunu kabul etmek zorunda kaldı.

1 Temmuz 2003'te Irak'ın işgali Türkiyenin, KDP ve KYB'ya yönelik politikasını değiştirmek zorunda kalmıştır. Bu değişimin en açık göstergesi, Türkiye'nin Süleymaniye ve Erbil'e konsoloslar göndermesiydi (Güler, 2012). Günümüz itibariyle de örgüt Irak'ta bulunan otorite boşluğundan iyi bir şekilde faydalanmaktadır. Saddam sonrası bir türlü kendine gelemeyen, savaş ortamı sebebiyle her gün onlarca hatta yüzlerce ölümlerin olduğu bu topraklar örgüt için bulunamayacak bir fırsattı. Üzerine kendi çıkarlar için her türlü desteği veren bazı Kürt grupları ve ülkeleri de katarsak Türkiye açısından bölgenin önemi çok daha iyi anlaşılır.

PKK'nın gazete, dergi, televizyon, dernek, vakıf vb. legal uzantılarının çoğu halen farklı Avrupa ülkelerinde faaliyette olmakla birlikte ABD, AB ve bir çok ülkenin

terörist örgütler listesinde yer almaktadır. Bir başka önemli nokta ise bölgede uzun süredir etkili olan Mesut Barzani ve Celal Talaba'nın yerine göre çatışmalar da bölücü terör örgütüne karşı net ve değişmeyen tavır almadıkları, zamana ve zemine göre kendi çıkarları yönünde tavır sergiledikleri ve duruma göre destek vermekten çekinmedikleridir (Güldalı, 2009).

Kürt liderlerin düşüncesinde Türkiye'nin Kerkük'le ilgili isteklerinin bir anda olamayacağı düşüncesi tekrardan güç kazanabilir ve Kürtler, Sünni ve Şii Araplara karşı Türkiye'yi yanında isteyebilir ayrıca kendilerini yalnız hissederek Türkiye'ye yaklaşabilir.

Türkiye ABD ilişkilerindeki en kritik konularından biri de PKK'nın Kuzey Irak'taki varlığıdır. ABD bugüne kadar çok fazla askeri operasyonlarla örgütün lojistik, eğitim programında, finansman, istihbarat, ulaştırma faaliyetlerini önleyebilecek tedbirler almamıştır. ABD'nin bu ilgisizliğinin nedenleri arasında da Irak'ta yeterli gücü olmaması ve 1 Mart olayı nedeniyle Türkiye'yi cezalandırma amacıyla beraber Iraklı Kürt gruplarla arasının açılmasından kaçınması, PKK'yı İran ve belki de Suriye'ye karşı kullanma beklentisi, PKK'yı Türkiye ile İran'a karşı bir pazarlık haline getirmesi sayılabilir (Güldalı, 2009).

ABD'nin Kandil'e müdahalesini sağlamak için Türkiye'nin baskısı devam ettikçe örgüt, Amerika'yla ilişkisini sıklaştırmak istiyordu. Kandil'deki basın toplantısında konuşan PKK yöneticisi Murat Karayılan, AB ve ABD'ye şu çağrıyla tekrarlıyordu: *“Başta ABD ve Avrupa'dan Kürt sorunu karşısındadaha sorumlu bir yaklaşımı öne çıkarmasını istiyoruz. Bu temelde bu güçlerle ilişkimizi daha da geliştirmek için çabalarımız olacaktır.”*

Karayılan ülkede özgür Gündem gazetesinin *“ABD ile ilişkilerinizde bir değişiklik olacak mı?”* sorusuna ise şu karşılığı veriyor: *“Herkesle ilişkiye açıldık. Gerek bölge güçleriyle gerekse de ABD ile çeşitli biçimlerde temaslarımız oluyor. Bağımsız, karşılıklı ortak çıkarlara dayalı ilişkiye herkesle açıldık.”* (Faraç, 2010).

İmralı'dan, PKK'nın stratejilerine yön veren Abdullah Öcalan ise ABD'nin, PKK'yı Türkiye'ye karşı bir koz olarak kullandığını söylüyor:

Yazar'ın çalışmasının ortaya koyduğu bulgular şunlardır:

ABD, PKK'nın barışını değil kavgasını istiyor. ABD, PKK kartını elinden bırakmak istemez. PKK'nın sırtından Türkiye'yi, Suriye'yi İran'ı tehdit ediyor. ABD'nin beni buraya getirdiği açık. PKK kalsın diyorlar, üzerinden hesap yapıyorlar. Bunlar PKK üzerinde kesin oynuyorlar. Kritik zamanı bekliyorlar. ABD bunu iyi bilir. PKK'yı destekleme değil, silah gibi tutacaklar... (Faraç ,2010, s.99).

Irak'taki Türk askerinin varlığı Türkiye için çok önemlidir. Bilhassa Musul ve Kerkük'teki Türk askerinin varlığı güçlendirilmeli, Türkmenlere yönelik olumsuz hareketler planlı bir şekilde engellenmelidir. Terörizm konusunda daha aktif bir rol içinde olunmalı, uluslararası alanda destek sağlamak amacıyla vizyonlu hareket edilmeli ve gerektiğinde Irak'la ortak bir güvenlik alanı oluşturulmalıdır. Irak ve Ortadoğu'daki gelişmeler bir kez daha göstermiştir ki Türkiye'nin güvenliği bu bölgelerdeki geçmektedir. Türkiye'nin hali hazırda yapması gereken sorunları dondurmak yerine aktif bir politika izlemelidir. Netice olarak, Irak'ın kuzeyinde kurulacak bir Kürt devleti'nin Türkiye için bir tehdit olarak ortaya çıkacağı kesindir. Türkiye'nin böyle bir oluşumunun sınırlarımızda bugün yada gelecekte gerçekleşme ihtimalini kesinlikle önleyebilmektir. Bunun için gerekli politik, diplomatik, askeri ve hukuki tedbirleri almak, geç kalmış olsakta bölgedeki dengeleri lehimize çevirmeliyiz. Geçmişte yaptığımız hataları tekrarlanması ve olayların istediğimiz istikamette gelişmemesi olasılığına karşı her zaman B planını hazırda bulundurmalıyız. Devletin yetkili makam ve kurumları tam koordinasyon şeklinde rekabet olmaksızın bilgi paylaşımını sağlanmalıdır. Bu mücadele kısa ve orta vadeli politika ve stratejiler oluşturulmalıdır (Güldalı, 2009).

8. TEZKERELER SÜRECİ

ABD'nin uluslararası terörizmle mücadelesi, Afganistan operasyonu ile bitmemiştir. Amerikan yönetimi karar verdiği Irak müdahalesi öncesinde Türkiye'nin desteğine ihtiyaç duymuştur (Çimen, 2007). Irak'a düzenlenecek ikinci bir operasyona yönelik dünya devletlerinin yaklaşımlardaki farklılık Türkiye'yi ikinci Irak müdahalesinde Amerika'nın yanında ya da savaşa taraf olma noktasında kararsız bırakmıştır. 1. Körfez Savaşı sonrası başta GüneyDoğu'daki terör, Çekiç Güç ve Kuzey Irak sorunları olmak üzere ekonomik ve siyasal bir çok kayba uğrayan Türkiye'de, Amerika'ya duyulan sempati ve güven oldukça azalmıştır. 2001 yılı sona ererken ABD'nin Irak'a müdahalesi tekrar ön plana çıktığında Türkiye'deki DSP-MHP-ANAP koalisyonundan oluşan 57. Hükümet, Irak'ın toprak bütünlüğüne zarar vereceği kaygısıyla Amerika'nın müdahalesine karşı çıkmış ve Genelkurmay da Hükümetle aynı görüşü paylaşmıştır. Irak krizi tırmanırken Ankara'da muhtemel senaryolar üzerinde projeler yapılmış, Dışişleri Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı tarafından ortak bir çalışma grubu kurularak Türkiye'nin “kırmızı çizgileri” belirlenmiştir (Doğan,2001). 27 Ağustos'ta yapılan MGK toplantısında da görüşülen raporda Türkiye'nin kırmızı çizgileri olarak şu hususlar belirtilmiştir:

Yazar'ın çalışmasının ortaya koyduğu bulgular şunlardır:

1. Irak'ın Kuzeyinde bağımsız bir Kürt devletinin ilan edilmesi,2. Musul ve Kerkük'ün Kürtlerin denetimine girmesi,3. Irak, Kürtlerin bağımsızlaşmasına yol açacak Adem-i merkeziyetçi yanların ortaya çıkması,4. Türkmenlerin de yeni oluşacak yapıda ana unsur olarak görülmediği Adem-i merkeziyetçi yapılar kurulması,5. Meşruiyet zemini olmadan uluslararası bir müdahaleye taraf olması,6. ABD'nin bölge ile ilgili hazırlık ve hedefleri tam olarak görülmeden ve Türkiye açısından kabul edilebilir sonuçlar üzerinde mutabakada varılmadan müdahaleye taraf olması (Tülemmez , 2013,s.22).

Aynı belgede, Irak'ta gelişebilecek hususlar hakkında şu bilgiler verilmişti: Senaryo a.) Üniter yapının Saddamlı ya da Saddam'sız olarak korunduğu Irak, Senaryo b.) Federasyona uzanmayan Adem-i merkeziyetçilik, Senaryo c.) Federasyon, Senaryosu d.) Irak'ın tamamen parçalanması gibi seçenekler ortaya atılmıştı (Tülemmez ,2013).

2002 Kasım'ındaki seçimlerde %34 oy alarak, 365 milletvekiliyle tek başına iktidar olan AK Parti'nin ilk ciddi sınavı 2. Körfez Savaşı olmuştur. Erbil'de Kürt

Meclisinin açılmasından 1 ay sonra Türkiye’de yapılan 3 Kasım 2002 genel seçimleri sonucunda Adalet ve Kalkınma Partisi Türk siyasi yaşamının 1990’lı yıllardaki çalkantılı sürecin ardından ilk defa tek başına iktidar olmaya hak kazanan parti olmuştur (Gezgin ,2011).

8.1 6 Şubat, 2003 Tezkeresi

28 Kasım’da güvenoyu alan hükümet, ABD’den gelecek teknik heyetin “*Kuzey cephesi*” ‘ne hazırlık amacıyla kullanmak istedikleri havaalanlarında keşif yapılmasına onay verdi. 15 Aralık Dışişler Bakanı Yaşar Yakış’ın “*Irak’a operasyonu arzu etmeyiz ama kaçınılmaz olursa hava sahamızı ve askeri tesislerimizi müttefiklerimiz ABD’nin kullanımına açarız.*” Açıklamasından sonra Amerikan yönetiminde, Türk hükümetinin Irak operasyonunda ABD’nin taleplerini karşılayacağına dair ümitleri artmıştı. ABD’nin Irak’ın Kuzeyine askeri teçizat göndermeye başlamasıyla sınırda yaşanan ve basına da yansıyan hareketlilik kamuoyunda ve TBMM’deki Anti- Amerikancı ve savaş karşıtı tepkileri ilerletmişti. Bununla birlikte 3 Aralık’ta keşif çalışmalarına izin verebileceğini söylemesine rağmen resmi iznin çıkmaması Amerikan hükümetini huzursuz etmişti. Amerika’lı yetkililer, Türkiye’nin izin konusunda acele etmesi gerektiğini yoksa oyunun dışında kalacağını mesajını iletmeye başladı. Bunun üzerine 18 Aralık’ta Amerika’lı uzmanlara üs inceleme izni verilmiştir (Kocael, 2007). Türkiye, ABD ile Tezkere konusunda görüşmeleri devam ederken Başbakan Gül, sorunun barışçıl yollardan çözülmesi için girişimlerde bulunmuştur. Gül, Ocak ayında Mısır, Suudi Arabistan ve İran’a yaptığı gezilerin ardından, 23 Ocak’ta bu ülkelerin Dışişleri Bakanlarının İstanbul toplantısında yayınlanan ortak bildiride Irak’ın BM kararlarına uyması gerektiğini, sorunun barışçıl yollarla çözülmesini isteyen Başbakan Abdullah Gül, savaşın son çare olduğunu barış için hala bir ışık olduğunu, Türkiye’nin Irak’ın toprak bütünlüğünü, Musul ve Kerkük konusunda hassas olduğunu vurgulamıştır. 23 Ocak 2003’te İstanbul toplantısında Irak’taki sorunun barışçıl yöntemlerle çözülmesi gerektiğini bir kez daha söylemiştir. 11 Ocak 2003’te Kürşat Tüzmen, Bağdat’ı ziyaret etmiş ve Saddam Hüseyin’i BM’nin silahsızlanma kararını kabul etmeye davet etmiştir (Gezgin, 2011).

Genelkurmay da Hükümetin TBMM'den yabancı asker barındırma ve gönderme konusunda yetki almasının gerektiğini ifade etti. TSK, Irak'ın Kuzeyinde ortaya çıkabilecek bir devlet oluşumuna ve ABD'nin yaptığı Irak'ı yeniden yapılandırma planları gibi Türkiye'nin güvenliğini tehdit unsuru edebilecek gelişmeler nedeniyle operasyonun dışında kalmak istemiyordu. TSK, meydana gelebilecek olaylar sonucunda tek başına müdahalesinin gerekebileceği ihtimalini de düşünerek Hükümetin asker gönderme konusunda Meclis'ten yetki alınmasının gerektiğini vurgulamıştır. 31 Ocak'ta yapılan MGK toplantısında, *“Anayasa'nın 92. Maddesi uyarınca ulusal çıkarları korumak üzere, TBMM'de görülecek askeri önlemlere işlerlik kazandırılmasına dair takvimin hükümet tarafından işletilmesi tavsiyesi”* kararı çıktı (Kocael ,2007).

1 Şubat 2003 Hürriyet gazetesi bir gün önce yapılan MGK toplantısıyla ilgili şu ifadelere yer vermişti:

MGK dün yaptığı 6.5 saatlik kritik toplantıdan sonra hükümete yurtdışına asker gönderip, Türkiye'ye asker kabul etme yetkisini TBMM'den almasını önerdi. Hükümet, Kuzey Irak'a Türk askeri gönderme ve Türkiye'ye ABD askeri gelmesine ilişkin kararın TBMM'nin aynı oturumunda tek oylamayla alınmasını sağlayacak. Milli Güvenlik Kurulu'nun, ABD'nin Irak'a askeri müdahalesi öncesinde yaptığı son toplantısından “savaş kaçınılmazsa tabii ki varız” kararı çıktı. MGK, Hükümete “askeri önlemlere işlerlik kazandırılmasına yönelik takvim belirleyerek, TBMM'den karar alması,” tavsiyesinde bulundu. Hükümet, silah denetçilerinin 14 Şubat'ta Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne raporlarını sunmasını bekleyecek ve ardından “Kuzey Irak'a Türk askeri gönderme ve Türkiye'ye ABD askeri gelmesine ilişkin kararı tek metin halinde” TBMM'nin aynı oturumunda tek oylamayla alınmasını sağlayarak, muhalifleri bertaraf etmeyi planlıyor. MGK toplantısı öncesinde Amerikan askeri makamlarıyla muhtelif defalarca görüşen askerler, Türkiye'nin ABD'nin Irak operasyonuna katkısının ne olacağı konusunda yaklaşık yedi maddelik bir seçenekler dizisi hazırlanmıştı. Askeri kanadın MGK toplantısında bu seçenekler hakkında bilgi vererek hükümete bu seçeneklerden biri üzerinde karar alması beklentisini ifade ettiği öğrenildi. Askerler bu çerçevede Amerika'ya askeri kolaylık sağlanacaksa Anayasa'nın 92. Maddesi çerçevesinde TBMM'den bir an önce karar çıkarılması yolunda görüşlerini de belirtmişlerdir (1 Şubat 2003 Hürriyet).

MGK'nın tavsiye kararından sonra Abdullah Gül, son bir kez daha işin ciddiyetini anlatmak için Irak'ın ikinci adamı Taha Yasin Ramazan'la Ankara'da gizli bir görüşme yaptı. Ancak Irak'tan beklediğini bulamayınca savaşa hazır olunması gerektiğini belirtti (Kocael, 2007). Bu konuyla ilgili 3 Şubat 2003 tarihli Hürriyet gazetesindeki haberde şu ifadeler yazıldı:

Gül, savaşın olmaması için tüm diplomatik kaynakları kullandıklarını, Irak'ı ikna çabalarını sürdürdüklerini ifade etti. Gül, savaşa karşı 'son bir barış hamlesi' içinde olduklarını belirterek, Arap ülkelerinde toplanacak bir zirve de dahil olmak üzere tüm yolları denediklerini kaydetti. Savaşa doğru hızlı bir gidiş var (3 Şubat 2003).

diyen Gül, Türkiye'nin, sorunun barışçıl yollarla çözülmesi için önemli adımlar attığını, ancak Irak yönetiminin yapılan çağrılarını ve ortaya çıkan tehlikeyi ciddiye almadığını söyledi. Türkiye'nin aktif bir savaşa girmesinin mümkün olmadığını belirten Gül, ancak Kuzey Irak'ta önemli fonksiyon ve görevleri olacağını vurguladı. 6 Şubat 2003 tarihinde gazetelere Abdullah Gül'ün Amerika'nın yanında yer alacağına ilişkin sözleri Hürriyet gazetesinde "*ABD ile birlikteyiz*" başlıklı haberde şu ifadelerle yer vermiştir:

Başbakan Abdullah Gül Hükümetin bu tarihi kararını şu cümlelerle ilan etti: "*Biz elimizden geleni yaptık. Bütün barışçıl yollar tükendi. Artık günah bizden gitti. Bu noktadan itibaren ülkemizi düşünmek zorundayız.*" Başbakan Abdullah Gül, dün "*stratejik ortağımız ABD'nin yanındayız*" dedi. Gül, barışçıl yolların tamamen tükendiğini belirterek, yapabileceğimiz bir şeyin kalmadığını belirtti. "*Günah bizden gitti*" diye konuştu. Başbakan Abdullah Gül, Türkiye'nin çıkarı ne gerektiriyorsa onu yaparız. Bugünden itibaren stratejik ortağımız ABD ile beraber hareket etmemiz gerektiğine inanıyoruz diyerek sözlerini noktaladı (6 Şubat 2003).

ABD askerlerinin Türkiye'de askeri tesisler ile limanların modernizasyonuna izin verecek olan Tezkere 6 Şubat 2003'te Mecliste 193'e karşı 308 oyla kabul edilmişti. Bu Tezkere Türkiye'de üs modernizasyonu için gelecek Amerikan askerlerinin 3 ay süre ile Türkiye'de bulunmalarına izin vermekteydi. (Usta, 2009). Bu Tezkereyle, İskenderun ve Mersin limanı ile İncirlik, Diyarbakır, Afyon, Çorlu, Sabiha Gökçen ve Batman'daki havaalanlarının modernize edilmesi, gerekli görüldüğünde diğer üs ve limanlara da modernizasyon yapılması kabul edilmiştir. Bu Tezkereyle ABD'nin önceden yapmış olduğu keşif çalışmaları ışığında hangerler, teknolojik üsler kurması, ekipman ve malzeme getirmesi için izin çıkmış olmuştur. Bu Amerika için çok önemli bir gelişme idi. Çünkü onların bakış açısına göre, modernizasyon Tezkeresini TBMM'den geçiren Hükümet, asker Tezkeresini de geçirebileceğini düşündüler (Kocael, 2007). ABD, Türk askerinin Irak'ın Kuzeyine girmesine engel olacak ancak Amerikan askerinin Türk topraklarından konuşlanıp Irak'a geçmesine olanak sağlayacak bir düşünceye kapılmıştır. Türkiye ise TSK'nin ABD ordusuyla birlikte veya daha önceden Irak'ın Kuzeyinde güvenli bölge oluşturulması koşuluyla, ABD askerinin izin verilebileceğini kesin bir şekilde ABD'ye bildirmiştir. Türk askerinin

başına bir Amerika'lı komutanın geçmesini isteyen ABD'ye, Genelkurmay karşı çıkmıştır. ABD tarafının Irak'ın Kuzeyindeki Kürtlere silah dağıtmak istemesi ve Irak 'ın kuzeyindeki Türk askerlerinin, PKK dahil üzerlerine ateş açılmasını istememesi gibi konular ortak bi yolun bulunmasını zorlaştırmıştır (Usta, 2009).

6 Şubat Tezkeresinin ardından, Yeni Şafak gazetesi 7 Şubat günü “*Gül: Sonuna kadar barış*” başlıklı haberde şu ifadeleri kullanmıştır;

Başbakan Abdullah Gül, Türkiye'deki üslerin ABD'nin kullanımına açılmasının “*savaşa hazırlık*” olmadığını söyledi. TBMM, askeri üs ve tesisler ile limanlarda gerekli yenileştirme, geliştirme, inşaat tevsii ve alt yapı çalışmalarıyla ilgili olarak ABD'ye mensup teknik ve askeri personelin 3 ay süreyle Türkiye'de bulundurulmasına izin verdi. TBMM Başkanı Bülent Arınç'ın başkanlık ettiği kapalı oturum 2 saat 20 dakika sürdü. Elektronik sistemle yapılan oylamaya 510 milletvekili katıldı. Tezkere 193 red oyuna karşılık 308 oyla kabul edildi. Oylamada 9 milletvekili ise çekimser kaldı. ABD'ye üsler ve limanlarda genişletme çalışmasını vermek üzere hükümete yetki veren Tezkerenin görüşmeleri mecliste kapalı oturumda yapıldı.

Yeni Şafak 21 Şubat'ta “*Savaşı Önleyemeyiz*” başlığını manşete taşımıştır. Haberde şu ifadeler yer verilmiştir:

Başbakan Abdullah Gül, Irak'ta bir savaş çıkacaksa Türkiye'nin bunun önleme gücünün olmadığını söyledi. Gül “Bir saniye bile başka şeyler düşünmüyoruz. Bizim neredeyse rüyalarımız bunlar ama şu bir gerçek: Eğer bu savaş olacaksa bunu önleme gücümüz yok. Bunun baştan herkes bilsin” dedi.

ABD'ye görüşmek için giden ve Körfez Savaşı'nda olduğu gibi bu savaşta da Türkiye'nin desteği sonucu uğrayacağı kayıpların telafisi için görüşme talebinde bulunan Türk heyetini, Başkan Bush ABD'ye zaman kaybettirmek ve “*at pazarlığı yapmakla*” suçlamış, tezkerenin hızlı bir şekilde meclisten çıkarılmasını istemiştir. Ekonomik yardım görüşmeleri, ABD basınında “*bezirgan Türkiye*” sloganıyla ifade edilebilecek bir ortamın oluşmasına yol açmıştı. ABD tarafından devamlı olarak “*asker geçişi konusunda karar vermezseniz sonucuna katlanırsınız.*” şeklinde tehditkar açıklamalar yapıyordu. Bu süreçte Kuzey Irak'taki Kürt grupların silahlandırılması ve dağıtılacak silahların niteliği konusunda ABD yönetiminin Türkiye'den ziyade bölgedeki Kürt liderlerine talep ve görüşlerine öncelik vermesi, Türk hükümet ve askeri yetkilerinde ABD'nin politikalarına yönelik kuşkuyu ilerletmiştir. Türkiye, tezkerenin görüşülmeye başlanmasına kadar ABD'den Irak'ın Kuzeyinde bir Kürt devletine izin verilmemesi ve ekonomik kayıpların da karşı-

lanması konusunda güvence elde etmeye çalışmışsa da Amerikalılardan tatmin edici bir cevap alamamıştı (Çimen, 2007). Şubatın ilk yarısındaki görüşme ortamında ABD'nin Türkiye'ye getirdiği öneriler şunlardır:

Yazar'ın çalışmasının ortaya koyduğu bulgular şunlardır:

- a.) Irak operasyonu bir bütündür, bu yüzden genel komutanın bizde olması gerekir, b.) Türk askerinin görevi operasyonel olmayacağı için genel planın ilgili bölümlerinde işlevi üstlenir. c.) Türk ve Amerikan birlikleri arasında elbelte bir eşgüdümün bulunması gerekir. d.) Bu iki tarafın alt düzeyde subaylarının kuracağı eş güdümlerle sağlanabilir (Balbay, 2004, s.87).

Türk tarafı bu önerileri kabul etmedi. Genelkurmay'ın gerek kendi içinde yaptığı değerlendirmelerde gerekse görüşmeler sırasında Amerikalıların önerilere verilen yanıtlarda şu noktalar ön plana çıktı:

Yazar 'ın çalışmasının ortaya koyduğu bulgular şunlardır:

- a.) Her şeyden önce bu operasyonun yapılış biçimini beklemek gerekir. Ortada bir koalisyona ya da BM şemsiyesi yok. Eğer böyle bir durum olsaydı biz Türk askerini bu koalisyona emrine verirdik. Geçmişte bunun örnekleri var, b.) Fiili olarak görünen, İngiltere'nin de belli ölçülerde yer aldığı bir Amerikan operasyonudur. Bu durumda bizim bir başka ülkenin komutası altına girmemiz söz konusu olamaz, c.) Biz Irak'a bir operasyon düzenlenmesinden yana değiliz. Daha genel tanımla savaştan yana değiliz. Bizim amacımız ABD'nin operasyonu sırasında ve sonrasında Türkiye aleyhine gelişebilecek durumları önlemektir, d.) Eğer biz ABD planının parçası olursak, bu hedefimizi gerçekleştiremeyiz. Bölgede Türk askerinin varlığı sonuç olarak siyasal bir hedefe yöneliktir. Bu hedef Irak'ın üniter bir yapı içinde tutulmasıyla özetlenebilir. Başka bir hedefimiz yoktur. Bu siyasal hedefe uygun bir askeri planımız var, e.) Türk askerinin ABD komutasına girmesi durumda bu Irak'a Türkiye'nin de savaş açtığı anlamına gelir ki yukarıda sıraladığımız gerekçelerle biz böyle bir hedef taşımıyoruz. Türkiye'nin aleyhine gelişmeler söz konusu olmasaydı biz olup bitenleri Hakkari'den izlerdik, f.) Kuzey Irak'ta bugün oluşmuş bulunan "de facto" durumu kabul etmiyoruz. Bize bu duruma dayalı planlar önermeyin. Biz her olasılığı dikkate alarak planlarımızı yaparken bağımsız hareket etmeye dayalı olarak düşündük (Balbay, 2004, s.88)

8.2 1 Mart, 2003 Tezkeresi

Modernizasyon Tezkeresinin ardından sırada asker bulundurma ve göndermeye ilişkin Tezkere vardı. Amerika bir taraftan Ankara'nın askeri Tezkeresini bir an önce çıkarması için baskı uygularken diğer taraftan da iki ülke heyetlerinin yaptığı uzlaşma görüşmelerinde Türkiye'nin taleplerini kabul etmekten kaçınıyordu (Kocael,

2007). İki ülke arasında müzakereler üç farklı konuda yürütülmüş olsa da askeri bir müdahalenin var olması, askeri müzakereleri önemli kılmıştır. Bu anlamda askeri müzakereler ABD'nin talepleri şu hususlarda şekillenmiştir: Irak operasyonunda Kuzey cephesinin açılması doğrultusunda ABD, Türkiye'den ABD ve koalisyon güçlerine Türk topraklarının hava sahasını ve deniz yollarını kullanmada tam bir yararlanma ve üst uçuş hakkı tanınmasını istemiştir. Bu doğrultuda yüksek sayıda askerin Türk topraklarında sürekli olarak kalmasını, Türkiye'deki çeşitli havaalanları ve limanların kullanılması ve Amerikan uçaklarının Türk topraklarına konuşlandırılması, Irak'ta keşif faaliyetlerine başlanması ve Türkiye'de kalacakları bölgelerde inşaat faaliyetlerine başlanması koşulsuz şartlar arasına girmişti. Aynı zamanda Amerika, Türkiye'ye gelecek askerin tatbikatları için öngörülen düzenlemelerin uygulanması gibi taleplerde bulunmuştur.

TSK'nin Kuzey Irak'tan uzakta tutulması ve rolünün savaş esnasında göç ederek Türkiye'ye gelecek mültecilere Türk toprakları içinde insani yardımla sınırlandırılması ve Kuzey Irak'taki Kürt grupların askeri ihtiyaçlarını Türkiye üzerinden sağlanması ve bu hususta Türkiye'nin kayıtsız kalması gibi taleplerde bulunmuşlardı (Pınar, 2008).

Müzakere süresince iki taraf arasında gerek askeri gerek siyasi gerekse hukuki ve teknik konularda çok ciddi düşünce ayrılıkları meydana gelmiştir. Özellikle TSK'nin Kuzey Irak'a girmesi, buradaki görev alanı, görevini yerine getirirken meydana gelebilecek muhtemel çatışmalar, PKK sorunu, bölgede etkin durumda bulunan Barzani ve Talabani gruplarının gereğinden fazla desteklenmesi, Musul ve Kerkük vilayetleri başta olmak üzere Türkmenlerin durumu ve güvenliği hareket süresince Türkiye'nin etkinliği, Türkiye'deki Amerikan birliklerinin statüsü ve Türk yasalarının üstünlüğü vb. konularda iki taraf arasında amaç ve düşünce farklılıkları ortaya çıkmıştır.

Amerika, Irak'a yönelik olarak gerçekleştireceği askeri operasyonda Türkiye'nin Kuzey Irak'a girmesini kesinlikle istememiştir çünkü Amerika'nın askeri planlarında Kuzey Irak'taki Kürt gruplara önemli görevler yüklenmiştir. Gerek Barzani gerekse Talabani güçleri Amerika'nın Irak'taki en büyük destekçisiydi. Sözün kısası Kürt gruplar ABD'nin stratejik müttefikiydi. ABD, Kürt grupların isteği doğrultusunda Türk askerinin Irak'a girmesini istememiştir. Aynı zamanda Kuzey Irak'taki Kürt

liderlerin yaptıkları açıklamaları Türk askerinin Irak topraklarında istenmediğini açıkça ortaya koymaktadır (Pınar, 2008).

ABD, Irak operasyonunda, Kuzey Irak'ta bulunan Kürt gruplardan önemli ölçüde yararlanmak istemiştir. Irak harekatında ABD'nin yanında yer alacak olan Kürt peşmergeler eğitilmiş ve silahlandırılmıştı. Amerika savaş süresince bu grupların silahlandırılmasını Türkiye üzerinden yapmak istemiştir. Lakin bölgedeki Kürtlerin haddinden fazla güçlendirilmesi ve gelecekte Türkiye aleyhinde faaliyette bulunabilecekleri gerçeği ve aynı zamanda Barzani ve Talabani güçlerine verilecek silahların terör örgütü PKK'nın eline geçebilme olasılığı Türkiye'nin bu konuda tedbirli davranmasını gerektirmiştir. Türkiye, ABD'nin Kürtlere sağlayacağı yardımların bilgisi dahilinde ve iki ülke arasında bilgi alışverişi şeklinde olmasını istemiş ve bu konuda önlemler almaya çalışmıştır. Türkiye özellikle Kürtlere dağıtılacak silahların savaş sonrası toplatılması konusunda duyarlılığını dile getirmiş ve bu konuda gerekli önlemlerin alınması konusunda ısrarcı davranmıştır. ABD, Kürt gruplara dağıtılacak silahların toplanma yöntemi ve zamanıyla ilgili olarak Türkiye'nin isteklerini karşılamak istememiş, bu konudaki taleplere operasyonun nasıl gelişeceğini ve ne zaman biteceğini bilmediğimiz için kesin bir şey söyleyemiyoruz diyerek geçiştirmeye çalışmıştır. Türk yetkililerin ödün vermeyen tutumlarını sürdürmeleri sonucunda Kürtlere silah dağıtılması ve silahların toplatılması hususunda Türkiye'nin istekleri kabul edilmiştir (Kocael, 2007).

Türkiye, Irak savaşı sonrası Kürt statüsünün otonom hale gelmesinden ve kendi topraklarında yaşayan Kürtleri teşvik edecek bir Kürt devleti kurulması aşamasına ulaşmasından kaygı duymakta ve bunu engellemek istemekteydi. Müzakerelerde de Kürtlerin, Irak Devleti'nden ayrılma arzularının önünü kesmeye yönelik çabalarda bulunulmuştur.

Türk askerinin, Kuzey Irak'a girmek istemesinin sebeplerden biri de göç sorununu engellemektir. 1990 yılında yaşanan, Kürt mültecilerin Türkiye'ye girmesiyle yaşanan sıkıntıyı yaşamak istemiyordu. Türkiye'deki göçün, Türkiye'de değil sınır ötesinde durdurulması için Kuzey Irak'a geçme iradesi oluşmuştur. Türkiye'ye yönelebilecek göç dalgasına karşı önlem almak ve güvenliği sağlamak üzere Kuzey Irak'a girecek olan TSK hazırlıklarını neredeyse tamamlamıştır. Lakin başta Kuzey Irak'taki Kürt gruplar olmak üzere çeşitli kesimler Türkiye'nin Irak'a göçü önlemek

için değil de savaşmak için gireceği gibi düşünceler olsa da Türk askeri Irak'ta göçü önlemek için görev yapacaktı. Türkiye'nin göçe yönelik duyarlılığını ABD tarafından tam anlamıyla anlaşılmamış ve bu sorunun çözümlenmemesi müzakerelerde bir takım sıkıntılara yol açmıştır. Türkiye ekonomisi uzun dönemler kırılgan bir yapı içerisindeydi. Devletin dış borçları oldukça yüksekti ve ekonomi kurgusal haberlere karşı oldukça duyarlıydı. Irak operasyonuna ilişkin yapılan müzakere sürecinde, Türk basını ekonominin hassas yapısına dikkat çekmekteydi. Söz konusu yıllarda Türk girişimcisinin Irak'ta milyar dolarlarla ifade edilen yatırımları bulunmaktaydı. Ayrıca savaş esnasında Türkiye ile Irak arasında ticareti sağlayan gümrük kaplarının kapanması söz konusuydu. Türkiye ekonomisinin mevcut durumu karşısında Türk yetkililer ABD'den ekonomik alanda güvence talebinde bulunmuşlardı. ABD savaş süresi boyunca oluşacak zararı tanzim etmek amacıyla Türkiye'ye bir ekonomik yardım paketi sunmuştur. Hükümetin ABD ile para pazarlığı 92 milyar dolarla başlamış; sonuç olarak 6 milyar dolar bağış ve bunun 6 ya da 8 katı kadar uygun koşullarla kredi verilmesi üzerinde mutabık kalınmıştır (Pınar,2008).

Türkiye'de hem siyasiler tarafında hem de kamuoyunda Tezkere tartışılırken, hükümetin Tezkereyle Irak'ın Kuzeyine asker gönderme imkanı elde edecek olması Irak'ın Kuzeyinde tepkilere yol açtı. KDP ve KYB sözcüleri "*Türk askeri gelirse çatışma çıkar*" şeklinde açık tehditte bulunurken, KDP'nin Başbakan yardımcısı Sami Abdurrahman, "*Türk işgali tehdidiyle karşılaştırıldığında Bağdat rejimini daha az tehditkar hissediyoruz. Saddam halkımızdan pek çok kişiyi öldürdü ve daha fazla Kürt öldürebilir. Ama bu Türk işgali var ya... Eğer olursa ki umarım olmaz, halkımızın umutları ve esin kaynaklarını hedef alacaktır.*" açıklamasını yaptı (Kocael,2007). Başbakan Gül, 24 Şubat 2003 günü Bakanlar Kurulu'nu topladı. Bakanlar Kurulu uzun süren tartışmalardan sonra Tezkereyi imzaya açtı ve gece TBMM'ye gönderildi. Bakanlar Tezkereye imza atmakla birlikte, farklı görüşler açıkladılar. Başbakan yardımcısı Ertuğrul Yalçınbayır Tezkereyi imzaladığını lakin Mecliste ret oyu vereceğini söyledi. Başbakan yardımcısı ve Hükümet sözcüsü Abdüllatif Şener de ezkerenin bazı bakanların tarafından kabullenmediğine ilişkin açıklama yaptı. Şener, Bakanlar Kurulu toplantısından sonra söylediği hususlar şunlardı: "*Bu müzakereler sırasında Bakanlar Kurulu üyelerimizin önemli bir kısmı gelişmeleri tatmin edici bulmamışlardır ancak neticede Tezkerenin TBMM'ye sevk edilmesine karar verilmiştir.*" (Bila, 2004). Hayırcılar aslında tek bir blok değildi üstün körü

şöyle bir yelpaze vardı: a.) ABD ile bir savaşta omuz omuza olmaya hayır diyenler, b.) Bir müslüman ülkeye karşı savaşa hayır diyenler, c.) Güneydoğu kökenli olup, K. Irak'taki hassasiyetler nedeniyle hayır diyenler, d.) ABD, Türkiye'yi resmen işgale hazırlanıyor ve bu kabul edilemez diyenler (Balbay, 2004).

ABD açısından Kuzey cephesinin açılması çok büyük faydalar sağlayacaktı. Uzmanların verdiği somut bilgilere göre Kuzey cephesi açılacak olursa Amerika'nın insan kayıpları %11, açılmayacak olursa %38 olacaktı. Kuzey cephesinin açılması durumunda ABD'nin bu savaş için harcayacağı miktar 99 milyar dolar, sadece Güney'den girecek olursa duruma göre harcayacağı miktar 1.5 trilyon dolar olacaktı (Pınar, 2008).

Hükümet, tezkerenin Meclisin onayına sunulmasını 28 Şubatta yapmak istemiştir. Ancak yapılan müzakereler sonucunda MGK toplantısından sonra ertelemeye karar vermişti. Böylelikle ordu komutanlarını bu kararın sorumluluğunu üstlenmeye zorlayabileceğini düşünüyordu. Sonuçta MGK bunu kabul etmemiş yalnızca değerlendirdiklerini açıklamıştır. MGK'nın bu kararı, MGK'nın otoritesini sarsmıştır (Gezgin, 2011).

1 Mart 2003'te Meclis'te oylamaya sunulmuş oturuma 533 Milletvekili katılmıştır. Tezkere oylamasında 264 kabul, 250 red ve 19 çekimser oy kullanılmıştır. Anayasa'nın 96. maddesi ve Meclis iç tüzüğü'nün 146. Maddesine göre, Meclis kararları katılanları salt çoğunluğuyla kabul edileceğinden dolayı, 267 salt çoğunluk sağlanamadığından Tezkere evet oylarının çok olmasına rağmen kabul edilmemiştir. ABD'nin büyük umutlar bağladığı ikinci Tezkerenin Meclisten geçmemesi Türk-Amerikan ilişkileri tarihinin en çıkmaz krizlerinden birine neden olmuştur. Böylelikle stratejik ortaklık olarak adlandırılan ilişkiler karşılıklı güven krizine dönmüştü (Usta, 2009). Tezkerenin reddi ABD tarafında hayal kırıklığına neden olmuştur. Nedeni ise ABD yönetiminin bu operasyonda Türkiye'nin desteğini kesin olarak alacakları düşüncesi ile hareket etmesi ve Türk kamouyu, milletvekilleri, TSK, diğer kurumlar ve baskı grupları nezdinde ciddi çalışma yapmadığı söylenebilir. Amerika'luların bu şekilde davranmalarının nedeni, iki ülke arasında stratejik ortaklık, Körfez Savaşı'nda Türkiye'nin otomatik desteği ve Çekiç Gücün sürekli olarak TBMM'de geçmesiydi. Ayrıca 6 Şubat 2003'te kabul edilen Tezkereyle 1 Mart Tezkeresinin geçmesinin kesin gözüyle bakıyordu. ABD'nin

psikolojik yıldırma yönündeki açıklamaları birbiri ardına takip etmiştir. ABD’li strateji uzmanı ve The New York Times yazarı William Safire yapmış olduğu açıklamada hükümeti, “*Sadık bir ABD müttefikini, Saddam’ın en yakın dostuna dönüştürmekle*” suçlamıştır (Çimen, 2007). Tezkereye yönelik Meclis kararında önemli olan unsurlardan bir diğeri Irak’a yönelik olarak gerçekleştirilecek askeri operasyonun hukuki bir meşruyetinin olmamasıydı. Irak’a askeri müdahaleyi gerektirecek uluslararası bir gerekçe tam anlamıyla oluşmaması Türkiye tarafında değerlendirilmiş ve operasyon kabul görmemiştir. Bilhassa BM Güvenlik Konsey’inde Fransa’nın askeri operasyonu veto yönünde sinyaller vermesi Rusya ve Çin’in savaş karşıtı tutumu, ABD’yi, müdahaleyi başka bir şekilde meşru kılma çabasına yöneltmiştir lakin bu çabalar Türkiye’yi tatmin etmemiştir (Pınar, 2008). AK Parti lideri Recep Tayyip Erdoğan, bu kararın Türkiye’de demokrasinin yürütmesiyle ilişkin olduğunu söylemekte ve bu kararın Türk siyasetinde yeni bir sayfa olarak değerlendirmektedir. Erdoğan’ın Meclis kararına ilişkin sözler şunlardır:

Yazar ‘ın çalışmasının ortaya koyduğu bulgular şunlardır:

Irak sorunu bir Tezkere ile TBMM’ye geldi. TBMM dün bir karar verdi. Sadece sonuçları yorumlayanların ve tribünlere oynayanların ne dediği önemli değil. Biz hangi niyetle hangi yolda yürüdüğümüzü iyi biliyoruz. Partimiz bu kritik konuda grup kararı almayarak, parti için demokrasi ilkesini işleterek, Türk siyaset geleneğinde yepyeni sayfa açtı. Türkiye binlerce yıllık devlet geleneği olan güçlü bir ülkedir. Türk Milleti’nin dost düşman herkes tarafından dikkate alınması gereken tarihi refleksleri, bunları harekete geçiren hassasiyetleri vardır. Bütün devletlerin hassasiyetlerimize saygı göstermelerini beklemek tabî hakkımızdır. TBMM’nin dün aldığı karar da bizim ısrarla dikkati çektiğimiz ve dışarıdaki dostlarımızca paylaşmasını beklediğimiz bu hassasiyetleri bir kez daha ortaya koymuştur. Başta hükümet olmak üzere hepimize düşen görev bu demokratik tercihin gereklerini hayata geçirmektedir (Aytulu, 2005, s.44).

1 Mart Tezkeresinin kabul edilmesinden sonra Türk-Amerikan ilişkilerine etkileri konusunda bilgi almak amacıyla TÜSİAD heyeti Washington DC’ye gitmiş ve görüşmelerin sonuçlarını rapor haline getirilmiştir. Raporunda;

Yazar ‘ın çalışmasının ortaya koyduğu bulgular şunlardır:

Amerikan çevrelerinin Türkiye konusundaki duyarlılığı ve temkinliği artırdığı, TSK ile Pentagon arasındaki diyalogun ciddi bir zarar aldığı, Türkiye’nin savaşa girmesine kesin gözüyle bakanların güvenlerinin kırıldığı, bu güvenin oluşmasında AKP’nin yakın çevresindeki resmi olmayan kanalların verdiği güvencelerin etkili olduğu” tespitler yapmıştır (Usta, 2009, s.184).

Tezkere krizinde Amerikan yönetiminin de hatalı davrandığını değerlendirmek yanlış olmaz. Krize giden haftalar ve aylar boyunca Türkiye ile yürüttüğü müzakerelerde sürekli olarak “*Başkan savaşa henüz karar vermedi. Dolayısıyla sizin taleplerinizi karşılayıp karşılayacağımızı bilemiyoruz*” türünden net cevaplar vermemesi sorunun başlıca unsurlardan birisiydi. Özellikle Türkmenler konusunda Türkiye’yi tam rahatlatacak güvenceler vermekte kaçınmaları Amerikan yönetiminin hataları arasında sayılmaktadır (Tülemez,2013). Türkiye 1 Mart Tezkeresinin reddi ile Kuzey Irak’ta söz hakkına sahip olamadı. ABD’nin müttefiki olarak kabul gören Türkiye’nin ABD’nin gerçekleştireceği bir operasyonda yalnız bırakmış olması Amerikan yönetimi gözetiminde ne kadar sert tepki görmüş ise de Irak’lı Kürt unsurlarca bir o kadar sevinçle karşılamıştır. Tezkerenin reddi ile birlikte Türk askeri unsurlarının Irak’ın Kuzeyine girişi engellenmiş, böylece Kürt unsurlar ABD’nin kuzey cephesi için ihtiyaç duyduğu en önemli müttefik haline gelen ABD’nin yardımı ile daha rahat şekilde hareket etme imkanına sahip olmuşlardır (Gezgin, 2011). ABD’nin ikinci bir Tezkerenin hemen gündeme alınması konusunda bir talepte bulunmuş fakat böyle bir durum önemli siyasi riskleri beraberinde için yeni bir ezkere yeni bir değerlendirme süreci gerektiği ve bu sürecin başlamış olduğu Amerikan tarafına bildirilmiştir (Pınar, 2008).

Türkiye, başlangıçta ABD ile birlikte hareket edeceği izlenimini vermişken sürpriz şekilde bir değişim göstererek ABD ekseninin dışına çıkmıştır. Türkiye’nin bölgedeki rolü belirlenirken merak edilen operasyonlarda Amerika’nın bir tamamlayıcısı mı yoksa alternatifi mi olacağıdır (Kaynak,2006). Tezkere eğer Kabul edilseydi ülkemiz tamamlayıcı bir rol alacaktı. Bu durum başarı şansı düşük bir seçim olurdu.

ABD’deki siyaset planlayıcıları Türkiye’nin öncelğini sınırlamak ve bağımsız rol oynamasını engellemek için bu yolu seçtiler. Daha farklı ifadeyle tesirli olmak yerine kontrolü elde tutmanın daha stratejik olduğunu düşündüler (Kaynak, 2006).

8.3 20 Mart, 2003 Tezkeresi

Türkiye, 1 Mart Tezkeresinin kabul görmemesiyle üstünlüğünü kaybettiğini ve devre dışı kaldığını düşünmeye başlamıştı. Bu süreçten sonra Türkiye, ABD’nin Irak’a

saldırıyı başlattığı 20 Mart günü, Türk sahasının Amerikan uçaklarına açılmasını ve TSK'nın Irak'a gönderilmesine 6 ay süreyle izin vermeyi öngören Tezkereyi Meclise sevk etmiştir. Oylama sonucu 332 evet, 202 hayır ve 1 çekimser oy ile kabul edilmiştir fakat bu Tezkere bile ABD'nin 1 Mart Tezkeresinden dolayı duyduğu hoşnutsuzluğu unutturmamıştır. Irak'ın işgali sürerken ABD ile Türkiye arasındaki ilk gerginlik Türkiye'nin Irak'ın Kuzeyinden gelebilecek muhtemel riskleri önlemek üzere Irak'ın Kuzeyine askeri güç göndermek istemesiyle yaşanmıştır. İkinci bir krizde peşmergelerin ABD'nin verdiği güvenceye rağmen Kerkük'e girerek şehri yağlaması, tapu ve nüfus dairelerine girerek evraklara zarar vermesiyle yaşanmıştır. Türkiye'nin bölgeye hiçbir şekilde müdahale etmesini istemeyen ABD, bölgedeki peşmergelerin çekileceğini ve kentlin kontrolünü sağlayacağını belirtmiştir (Usta, 2009).

20 Mart ile ilgili iki taraf arasında yapılan diplomatik görüşmeler tamamen gizlilik içerisinde yürütülmüştür. Sonuç itibariyle iki ülke arasında TBMM tarafından reddedilen Tezkerenin özü bozulmadan küçük bir paket üzerinde anlaşma sağlamıştır. Bu paket temel itibariyle ABD'ye Türk Hava Sahası'nın açılması ve TSK'nın Kuzey Irak'ta sınırlı sayıda asker kapsamaktaydı. Türkiye yeni Tezkerenin Meclisten geçmemesi endişesine kapılmıştı. Ankara yeni Tezkerenin meclisten geçmemesi durumunda Türk-Amerikan ilişkilerinin geleceği ve Irak'ın geleceği konusunda Türkiye'nin tamamen etkisiz kalmasından endişe ederken, ABD tarafı Tezkerenin reddinin savaşın geleceğini olumsuz etkilemesinden kuşku duymuştu. Amerika, tezkerenin geçmesini garantilemek için iktidar partisi milletvekilleri ile yakın ilişkiler halinde olmaya çalışmış ve bu yönde faaliyet göstermiştir. Bu amaçla ABD Ankara büyükelçisi milletvekillerine yemek vermiş ve ABD Büyükelçiliği Siyasi İşler Müsteşarı John Kunstadter NATO Parlamenter Asamblesi Başkanı AKP Kırıkkale Milletvekili Vahit Erdem'i ziyaret etmiştir (Pınar, 2008).

ABD, Türkiye'nin ekonomik kaygılarını giderme yönünde birtakım adımlar atmıştır. ABD, Tezkerenin geçmesi durumunda Türkiye'ye yönelik ekonomik yardım paketinin kongreden kesinlikle geçeceğini Ankara'ya bildirmiştir. Washington yönetimi zamanın gittikçe azaldığını, Amerika'nın kararını verdiğini ve sabrının kalmadığını Türkiye'nin olumlu ya da olumsuz olarak vermesi gerektiğini Türk yetkililere bildirmiştir. Gittikçe yükselen Amerikan baskısı ve Türkiye'nin bu

konuda kendisini sorumlu hissetmesi mümkün olduğunca hızlı bir şekilde karar alınmasını zorunlu kılmıştır. (Pınar, 2008).

Türkiye, Kuzey Irak'ta başta göç ve insani yardım olmak üzere terörle mücadele kapsamında bulunmak istediğini önemle vurgulamıştır. Amerika'nın isteksiz tutumunu değiştirmemesi sonrası Türk hava sahasının Amerikan uçaklarına kapatabileceği vurgusu yapılmıştır. Yaşanan bu süreçten sonra Türk askerinin Kuzey Irak'ın sınırından 15-20 kilometreyi geçmeyecek şekilde küçük birliklerle bir güvenlik koridoru oluşturulması ABD tarafından kabul görmüştür. İki ülke arasındaki anlaşmaya rağmen Türk askerinin küçük gruplarla bile Kuzey Irak'ta bulunması özellikle bölgedeki Kürtler olmak üzere Amerika ve diğer koalisyon güçlerini rahatsız etmiştir.

Türkiye'nin, Kuzey Irak'a girmesine bu derecede karşı çıkılmasının temel sebebi Türkiye'nin göç ve insani yardım yapma amacının dışında Kuzey Irak'ı işgal etme düşüncesi olduğu gösterilebilir. Türkiye'nin Irak'ı işgal edeceği yönünde Kürtlerin oluşturduğu propağanda sonucu AB ülkeleri Türkiye'nin Irak'a girmesini istememişlerdir. Türkiye, AB ülkelerini Kuzey Irak'a girilmesi yönünde inandırmak için insani yardım ve göçün önlenmesi dışında askeri operasyon niyeti olunmadığına dair güvence vermiştir. Artan baskılar sonucu Ankara bölgede sınırlı sayıda Türk askerinin mevcut olduğu ve askerinin bölgeye kapsamlı bir şekilde girmesini gerektirecek koşulların oluşmadığını ve bu yüzden Kuzey Irak'a ek asker göndermeyi planlamadıkları yönünde demeç vermişlerdir. Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik darboğaz koşullarından bile faydalanmak istemiştir. Ne yazık ki ABD, Türkiye'ye yapacağı ekonomik yardımları Irak'a girilmemesi koşuluna bağlamıştır. Ankara ekonomik yardımın bu koşula bağlanmasının kabul edilemez olduğunu ve bu tutumun stratejik ortaklığı dayanan ilişkilere zarar vereceği şeklindeki düşüncelerini Amerikan yetkililerine bildirmiştir (Pınar, 2008).

8.4 Süleymaniye'deki Çuval Hadisesi

Türkiye-ABD ilişkilerini Tezkere krizinden sonra derinden sarsan Süleymaniye krizi, ABD Birlikleri'nin Irak'ın kuzeyinde bulunan KYB'li silahlı güçlerle birlikte 4 Temmuz 2003'te Süleymaniye'de Türk Özel Kuvvet birimlerinin irtibat bürosu

olarak kullandıkları binayı basarak 3 subay, 8 astsubayı tutuklayıp ellerini bağlayarak başlarına çuval geçirmeleri ve Bağdat'taki Amerikan askeri hapishanesine göndermeleri, Türkiye'de büyük rahatsızlık uyandırmıştır (Doğan, 2011). Baskının sadece Süleymaniye'de Türk askerine karşı değil aynı gün Türkmen kuruluşlarını içine alacak şekilde bir noktaya gerçekleştirdiği daha sonra ortaya çıkmıştır (Tülemmez, 2013). Bu durum Washington'un Türkiye'ye karşı bilinçli bir baskı ve intikam politikasını izlemeye başladığı yönünde düşüncelere neden olmuştur.

Amerika, Türk Özel Kuvvetler bürosundaki bilgisayarda bazı önemli “*planlar*” ın bulunduğu ihbarı vardı, ortada dolaşan kaynaklara göre Türk İrtibat Bürosu ile ilgili istihbaratın, Celal Talabani ve Kürdistan Yurtseverler Birliği yetkilileri tarafından kendilerine verilmişti. ABD Savunma Bakanı Rumsfeld, Temmuz 2003'te Türk hükümetine gönderdiği mektupta iki ülke ilişkilerinin önemini anlatmış, Süleymaniye olayı ile ilgili olarak da bu baskının haklı ve acil nedenlerinin bulunduğu dikkat çekerek “*suikast tehdidi ve komplodan*” bahsetmiştir (Çimen, 2007).

Türk askerinin Faaliyetlere girişeceği ve bu bilgilerin de Süleymaniye İrtibat Bürosu'ndaki bilgisayarlarda kayıtlı olduğu şeklindeydi. Bu bilgiyi Washington DC'de NSA (National Security Agency) yani Ulusal Güvenlik Dairesi'ne göndermiştir. Konu Florida'daki CENTCOM (Merkez Komutanlık) ve Brüksel'deki EVCOM'a (Avrupa Komutanlığı) bağlı generallere sunulduktan sonra her iki komutanlığın da kabul etmesinin ardından 4 Temmuz Cuma günü gerçekleştirilmiştir. Planın en kritik noktası 4 Temmuz Cuma günü yapılmasıdır. Zira olay gerçekleşikten sonra araya 3 gün tatil girecek ve bu tatilde Amerika'lı yetkililer masalarının başında olmayacak böylelikle Türkiye'den tepki telefonları da cevapsız kalacaktır. Olay basına yansıtıldığında kamuoyunun büyük tepkisi Türkiye'de Amerikan karşıtlığını tarihinin en yüksek seviyesine ulaştırmıştır (Usta, 2009). Türkiye ve ABD, olayın ayrıntılarını soruşturmak üzere bir ortak komisyon kurdu. Askeri ve Sivil yetkililerden oluşan komisyon, Süleymaniye Baskını'nın bütün unsurlarını araştırarak ve bundan sonra bu tür “*baskınların*” olmaması için nelerin yapılması gerektiğini araştırıcaktır. Komisyonun raporunun yayınlanacağı günlerde ABD Dışişleri Bakanlığı'nı da gazeteciler soru yağmuruna tutuyordu. 14 Temmuz tarihli ABD Dışişleri Bakanlığı'nın günlük olağan brifinginde sözcü Boucher, “*Türk hükümetinden özür dileyecek misiniz?*” şeklindeki bir soruyu geçiştiriyor ve

“Komisyonun Amerikan tarafını temsil eden Tuğgeneral John Sylvester şu sıralar Ankara’daki temaslarına devam etmektedir.” demekle yetiniyordu (Yavuz, 2006).

Olayı yaşayanlardan Tim komutanı Binbaşı Aydın, 24 Aralık 2005 tarihinde Hürriyet gazetesinde çıkan bir röportajında Amerikan askerlerinin kapıdan içeri daldıkları sırada neler olduğunu anlatıyordu:

Yazar ‘ın çalışmasının ortaya koyduğu bulgular şunlardır:

Bir anda karar vermem gerekiyordu. Askerlerime ya silahları alın ya da silahları atın demem gerekiyordu. Ağzımdan atın yerine ateş açın çıksaydı orası kan gölüne dönerdi. Belki hepimiz ölürdük ama onlardan da 50-60 askeri de götürürdük ama arkamızdan terörist damgası yiyebilirdik. Bu yüzden en doğru kararı verdiğime inanıyorum (Yavuz, 2016.s.219).

Başbakan Erdoğan uzun uğraşlardan sonra 6 Temmuz Pazar günü ABD Başkan Yardımcısı Richard Cheney’e ulaşıyordu. Cheney: *“Endişe etmeyin. Askerlerinizin sağlık durumları iyidir. Bağdat’ta misafir edilmektedirler. Talimatımız doğrultusunda serbest kalacaklardır. Ancak soruşturma sona erene kadar bu bölgeden ayrılmayacaklar.”* (Yavuz,2006).

Başbakan Erdoğan; *“Bizimle bir meseleniz varsa oradaki askerimize değil, bana sorarsınız ve benimle görüşürsünüz. Benim askerime dokunmaya hakkınız yok”* diye cevap vermişti. 4 Temmuz Süleymaniye Baskını 60 yıllık Türk-Amerikan ilişkileri tarihinin *“şimdilik”* en karanlık sayfası olmuştur (Yavuz ,2006).

Bu olayın sonucunda yakın dönemde 1990’dan beri Irak’ın Kuzeyinde devam eden Amerikan faaliyetlerine olan kuşku, Kürtlerin de bu şüpheleri destekleyen karar ve eylemleriyle bütünleşince daha da derinleşmiş ve şüpheler yerini güvensizliğe bırakmıştı. Bu olay sonrasında bölgedeki Kürtler bir devlet gibi davranmaktan hiç çekinmemişlerdi.

Süleymaniye baskınının her ne kadar bölgenin Kürt yöneticisine yönelik suikastın önlenmesi amacıyla yönelik olduğu belirtilmişse de bu operasyonun altında başka nedenler olduğu yönünde görüşler söz konusudur. Buna göre ABD operasyonla bölgenin denetiminin artık kendisinde olduğunu, bölgede kendisinden başka bir gücün bulunmasını istemediğini Türkiye’nin bölgede etkisinin olmadığını, Türk tarafına, Türkmenlere hem de Kürt gruplarına göstermek istemiştir. Gene bu görüşlere göre ABD, bu saldırıyı gerçekleştirmekle bir yandan TSK’yı bölgeden

çekilmeye ve Amerikan mutlak denetimini kabul ettirmeye zorlarken diğeryandan da yeni müttefik olarak seçilen Kürtlere “*sizin yanınızdayız*” mesajını vererek ABD’nin isteği dışında hiçbir gücün etkinliğine izin verilme-yeyeğinin mesajını ilgili yerlere iletmişti (Çimen, 2007).

9. ABD’NİN İRAK’I İŞGALİ VE TÜRKİYE

9.1. ABD’nin Perspektifinden Irak Kürtleri

Kuzey Irak, Kürtlerin yoğun olarak bulunduğu bir yer olması ve Irak’ın toplam petrol üretiminin yüzde 65’ini sağlaması açısından dikkat çekmektedir.

ABD’nin Kürtlere olan ilgisi 1918 Wilson ilkelerine dek gitmekteyse de asıl Soğuk Savaş ortamı içinde Kürtlere 1960’lardan itibaren ilişki içinde olmaya başladılar. ABD Başkanı Nixon 1972’de Tahran’a gidip İran şahı ile Kuzey Irak’taki Kürt ayaklanmasına silah ve para desteği yapılması konusunda gizli anlaşma yaptı. ABD, o yıllarda İran aracılığıyla Irak’taki Kürtleri bir yandan SSCB’yle yakınlaşan Bağdat yönetimini zayıflatmak diğer taraftan da Arap-İsrail çatışmasında Irak’ı saf dışı bırakmak amacıyla kullanmıştı. Bu durum Irak’taki CIA yetkilisinin CIA Başkanı William Colby’e gönderdiği mesajda görülüyordu. Bu mesaja göre Barzani, “*şayet davamızda başarıya ulaşırsak ABD’nin 51. Eyalet olmaya hazırım...*” demişti (Özkan, 2004).

Bu dönemde, sadece ABD değil, İsrail de Molla Barzani’ye silah yardımı yapmış ve eğitim vermişti. Soğuk Savaş döneminde İsrail’in amacı Orta Doğu’daki diğer Müslüman ülkelerinin kendi aralarında anlaşmazlık yaratacak bir sorunun oluşmasını sağlamak, böylece üzerindeki baskıyı azaltmaktı. Bir anlamda, 1970’lerin ortalarına kadar Kuzey Irak’taki Kürt sorununda CIA-SAVAK-MOSSAD işbirliği göze çarpmaktaydı. 1975’te Cezayir’de yapılan anlaşmayla İran, Irak’taki sınır bölgesi olan Şatt-ül Arap’ta kendi istedikleri şeklindeki sınır değişimi karşılığında Kürtlere yaptığı yardımı kesti. Bunun üzerine Irak ordusu karşısında zayıf durumda kalan Kürtler ağır zayıya uğradılar ve Türkiye’ye sınırına sığınmak zorunda kaldılar.

Iraklı Kürtler 1980’de başlayan İran-İrak savaşı sırasında da, Bağdat yönetiminin zayıflığından yararlanarak ayaklandılar. İlk başta bu harekete karşı mesafeli duran ABD 1988’e doğru savaşın sona ereceği belli olunca, Kürt liderlerle doğrudan ilişki kurmaya başlayarak Kuzey Irak’ta ortaya çıkacak bir güç boşluğunu doldurmaya çalıştı. Bu çerçevede, Celal Talabani Nisan 1988’de Washington’a gitmiş ve ABD’li yönetimle görüşmüştü. Irak, İran’la ateşkes imzaladıktan sonra birliklerini Kuzeye

yöneltilti ve ABD yeterince destek vermediği için Kürtler Irak kuvvetleri karşısında tutunamadı.

ABD 1970'lerde Türkiye'deki Kürtlerle ilgilenmeyi sürdürüyordu. CIA'nın 1979 tarihli raporunda Türkiye'nin Kürt bölgelerini ekonomik olarak ilerletemediğini, Kürtlerinde iç çekişmelerine güçlü bir lidere sahip olmadığından özerkliğe kavuşamadıklarını belirtiyordu (Oran, 2001).

1980'lerin sonuna doğru, ABD'nin Irak politikasında Kürtleri bir dış politika aracı olarak kullandığı ve gerektiğinde yarı yolda bırakabilmişti. Kürtler hangi ülkeye karşı bir koz olarak kullanılacaksa, o ülkenin içinde bulunduğu koşullara, ABD'ye yönelik tutumuna ve ABD'nin bölgedeki politikasındaki yerine göre değişiklik gösterebiliyordu.

1980'lerin ortalarından itibaren, ABD'nin Kürt sorununa bakış açısından genel değişiklikler belirlemeye başladı. Washington yönetimi İran inkılabı ve İran-İrak savaşının çıkması bir de Türkiye'de PKK eylemlerinin artması üzerine, Türkiye'ye yönelik bir Kürt politikası belirlemek zorunda kaldı. Özellikle Amerikalı diplomat ve Kürt uzmanı William Eagleton'un Eylül 1984'te Şam'a ABD büyükelçisi olarak atanmasıydı. Eagleton Şam'daki görevi sırasında hem PKK ile ilişkilerini devam ettirdi hem de devamlı olarak Türkiye'ye gelerek temaslarda bulundu. Bu temaslarda ABD'nin PKK ve Türkiye'deki Kürt sorununa ilişkin politikası konusunda şüpheler oluşmasına neden oluyordu.

ABD'nin Kürt sorunundaki düşüncelerini en somut biçimde ortaya koyan gelişmelerden biri PKK lideri Abdullah Öcalan'ın yakalanışı sırasında oynadığı roldü. Öcalan'ın Kenya'da yakalanışından sonra basında yer alan bilgiler, ABD'nin en başından itibaren bu sürecin içinde olduğunu ortaya koymaktadır.

4 Şubat 1999'da CIA yetkililer, MİT Müsteşarıyla görüşerek hukuka uygun şekilde adil biçimde yargılanması koşuluyla Öcalan'ın yakalanmasına yardımcı olacaklarını söylemiş, bunun üzerine hükümetin onayıyla bir mutabakat imzalamıştı.

George Bush Başkanlığında seçimi kazanan yönetimin ilk işi, KDP ve KYB, Irak muhalefetin iki güçlü partisini yeniden ön plana çıkardı. Kuzey Irak'ta fiilen egemenliği elinde bulunduran KDP ve KYB, zamanla Iraklı muhalefet grupları arasında giderek sivrilmeye başladı. Kürtlerin kendi aralarında Kuzey Irak'ın

iradesinde bir kez daha işbirliğine yönelmeleri ise ancak ABD'nin Irak'a askeri müdahale düzenlemesi ihtimalinin giderek güç kazandığı 2002'de gündeme geldi.

ABD heyeti Kürt liderle görüşmesinde, Talabani'nin kontrolündeki Süleymaniye'de, Barzani'nin kontrolündeki Erbil'de CIA istasyonlarının kurulmasını talep etmişti. Barzani ve Talabani bu teklife olumsuz yanıt vermişti. Görüşmelerde temel sıkıntı ise karşılıklı güven eksikliğiydi. Saddam Hüseyin karşısında güvenliklerinin sağlanacağı konusunda garanti istemişler ve CIA'nın tahmin ettiğinden çok daha fazla maddi yardım istemişlerdir (Özkan, 2004).

Irak savaşından sonra Orta Doğu'da yaşanan olaylar Kürtlerin ve ABD'nin, Orta Doğu'daki değişim sürecine ilişkin düşüncelerine paralel hale gelmesine neden olmuştur. ABD, Irak'ın toprak bütünlüğünün savunmasına karşın bölgede birden çok ülkenin parçalanması olasılığını göz önünde tutarak Kürtlerle iyi ilişkiler kurmak istemektedir (Erkmen, 2008).

Irak savaşı esnasında Türkiye'nin ABD ile birlikte hareket etmemesi, ABD'nin savaş planlarını değiştirdi. Bu değişiklik sonucunda Irak'lı Kürtler savaş esnasında ABD ile ortak hareket ederek Irak ordusuna karşı savaştı. Bu durum, savaş öncesi değerlendirmelerde "*Kuzey ittifakı*" rolünü oynayabilen en iyi aktörün Irak'lı Kürtler olduğunu gösterdi ve Kürtlerin ABD gözünde değerinin artmasını sağladı.

Savaşın bitişinde, Kürtler ABD'nin ihtiyaç duyduğu yerlerde tam destek verdi. Bu desteğin başında güvenlik konuları gelmekteydi. ABD bilhassa direnişçi gruplarla mücadelede zor durumda kaldığı dönemlerde peşmergeleri Irak'ın değişik bölgelerinde yaptığı operasyon alanlarında kullandı. Aynı zamanda, Kürtler Irak ordusuna ve yerel muhafızlara çok sayıda peşmerge göndermişlerdir (Erkmen, 2008). İşgal süresi içinde Irak nüfusunun yaklaşık yüzde 60'ını oluşturan Şiiilerin desteğini arkasına almak isteyen ABD, bir yandan da Şii gruplarının çoğunluğu İran ile yakınlığı nedeniyle bunların aşırı derecede güçlenmesini istememiştir. Bu noktadan sonra ABD, Kürtleri Irak siyasetinde Şii-Arap ağırlığına karşı bir denge unsuru olarak kullanmak istemiştir. Bu sebeple ABD, Irak iç politika unsurlarında Kürtlerin bir temsil hakkına ve siyasi güce sahip olmalarını desteklemiştir.

Eylül 2003 ile Kasım 2004 tarihleri arasında ABD ile Kürtleri arasında, "*ABD'nin Kerkük'e tam anlamıyla Kürtlerin kontrolüne bırakmaması, Kürtlerin*

cumhurbaşkanlığı talebini reddetmesi, peşmergelerin silahsızlandırılmasını istemesi, geçici idari yasasında merkezi yönetime geniş yetkiler verilmesi” gibi nedenlerle önemli sıkıntılar çıktı. Bu sıkıntıların üst üste gelmesi ABD ile Iraklı Kürtler arasında kısa süreli bir krize neden oldu. Bu krizin sonucunda Barzani ve Talabani, başkan George Bush’a yönelik açık bir mektup yazdılar. Aşırı sert eleştiriler içeren bu mektupta Kürtlerin ABD ile sıkı ilişkiler kurmalarına karşın istediklerini alamadıklarından şikayet ediyorlardı. ABD ile Kürtler arasındaki bazen gerilimler yaşanmasına karşın 2005’teki referandum ve seçim sonrasında, iki taraf arasında bir balayı dönemi başlamıştı. ABD açısından Kürt hareketinin kontrolü yalnızca Kürtlerin güçlenmesini sağlamak anlamına gelmemektedir. Kontrolün içerdiği diğer durum, Kürtlerin Iraktaki dengeleri bozacak sert hamlelerin engellenmesini sağlamaktır.

ABD, merkezi hükümet ile Kuzey Irak’taki bölgesel Kürt hükümet arasındaki uçurumun büyümesinden kaygı duymaktadır. Bu sebeple, 2007’nin başından itibaren Federalizm, Kerkük ve petrol yasaları konularında ABD, Kürt hükümetinin taleplerinin karşısında yer almıştır. Zira bu konularda Kürtler ve Araplar arasında yaşanabilecek siyasi krizin çatışmaya dönüşmesi ülkenin kısa sürede parçalanmasına neden olabilirdi. ABD’nin Iraklı Kürtlere yönelik yapmak istedikleri Kuzey Irak’ta kalıcı askeri üsler edinmek istemiştir. ABD, Irak’ı işgal ettikten sonra bu ülkede 110 adet askeri üs kurmuştur. Bu üslerin sayısı 2006’da 75’e indirmiştir. Pentagon tarafından yapılan çalışmalardan sonra da ABD Irak’ta uzun vadeli olarak 14 adet sürekli üs sahibi olmaya amaçlamaktadır. Şuan için, ABD’nin Kuzey Irak’taki bölgesel yönetiminin sınırları içinde üç önemli askeri üssü (Duhok yakınlarında ismi bilinmeyen küçük bir havaalanı, Erbil yakınlarındaki Başur hava üssü ve Süleymaniye yakınlarında küçük bir havaalanı) bulunmaktadır. Bu askeri üsler lojistik amaçlarla kullanılan irili ufaklı hava üsleridir. ABD, Kuzey Irak’ta iki sebeple askeri üs bulundurmaya istemektedir. Kuzey Irak coğrafi açıdan stratejik bir bölgededir ve ABD’nin ani ve isteksiz bir durumda Irak’tan çekilmek zorunda kalması halinde Irak coğrafyasında kalıcı bir üs bulunabileceği tek yer Kuzey Irak’tır. ABD’nin Kuzey Irak’ta askeri üs sahibi istemesinin, ikinci sebebi de yeni küresel askeri konumlandırma planıdır (Erkmen, 2008).

İşgalin ilk döneminde ABD, Irak için Federal bir yönetim sistemi kabul etti. Bu çerçevede Saddam devrilince, Temmuz 2003’te koalisyon geçici yönetimine bağlı

olarak bir konsey kurulmuştu. Çeşitli etnik grup, aşiret vb. temsilcilerinden oluşan Irak yönetim konseyinde Mesut Barzani ve Celal Talabani'de yer almıştı. Haziran 2004'te Irak geçici yönetim kurulunca da, Barzani'ye yakın olan Hoşyar Zebari Dışişleri bakanı olmuştur. Bu durum Kürtlerin ABD gözündeki değerini arttırmıştı, ancak bunun da bir maliyeti oldu. Iraklı Kürtler, Orta Doğu coğrafyasında işgalciyle ortak hareket eden bir grup olarak, ülke içindeki Arap ve Şiiler nezdinde ve bölge ülkelerde olumsuz bir imaja sahip oldular (Oran, 2013).

2006'ya kadar Irak'ta Kürtlere güvenen ABD, bundan sonra Şiileri ve Sünnileri de dikkate alan bir siyasete yöneldi. Bu durumda Kürtlerin Irak'tan kopma olasılığı gittikçe azalırken, ABD'nin asker sayısını çok aza indireceği bir Irak'ta Kürtlerin Federal düzende varlığını güvenli şekilde sürdürmesi önem kazandı. ABD Dışişleri bakanlığına danışmanlık yapan ve yirmi yıldır Kürt sorunu üzerinde çalışmalar yapan David Phillips tarafından Ekim 2007'de hazırlanan rapor bu konuda bazı önemli bilgiler vermekteydi. "*PKK Silahsızlandırılması, Dağıtılması ve Yeniden Entegre Edilmesi*" başlığını taşıyan raporda şunlar önerilmekteydi:

Öncelikle PKK'nın ateşkes ilan etmesi gerekirdi. Türkiye'nin Güneydoğu'da ekonomik önlemler alması lazımdı. Örgüte 2002'den sonra katılanlar için af ya da buldukları ülkelerde sığınma hakkı verilmesi, lider kadro için af olmadan sığınma hakkı tanınması gibi öneriler vardı.

Mart 2008'de Umman, Irak, Suudi Arabistan, İsrail, Filistin ve Türkiye gibi ülkeleri ziyaret eden ABD başkan yardımcısı Dick Cheney, Irak'ın kuzeyindeki bölgesel Kürt yönetimi lideri Mesut Barzani ile görüşmesinde "*Stratejik Ortaklığın*" devam edeceğini söyledi. Türkiye'nin Irak'ın kuzeyindeki PKK terör kamplarına karşı yapılan hava ve kara operasyonları ile yara alan Kürt-ABD ilişkilerini yeniden iyileştirmek isteyen Dick Cheney'in ziyareti Barzani tarafından, "*Tarihi bir gün*" olarak nitelendirildi. İsrail ve Türkiye'den sonra Irak'taki Kürt bölgesel yönetimi Orta Doğu'da ABD'nin adeta üçüncü "*stratejik ortağı*" oldu (Çakır, 2009).

Bağdat-Washington hattında devam eden ve ABD askerlerinin 2008 yılı sonrasında Irak'ta kalmasına ilişkin ayrıntıları SOFA görüşmeleri bulunuyordu. Mart ayındaki görüşmeler, ABD'nin hazırlamış olduğu SOFA metni üzerinde Irak için olduğu kadar Irak'a komşu bölge ülkeler içinde önem taşıyordu. Bilhassa, Irak'taki güvenlik durumunu ABD'ye karşı önemli bir kart olarak kullanmakta olan Tahran yönetimi,

ABD'nin kendisine yönelik bir operasyonda Irak topraklarını üs olarak kullanacağı kaygısını taşımaktadır.

SOFA'nın basına sızdırılan ilk taslak metninde, ABD'ye askeri operasyon düzenleme ve güvenlik gerekçesiyle Iraklıları gözaltına alma yetkisi verilmekte, ABD askerlerinin sayısına ve faaliyetlerine zaman sınırlaması getirilmemekte, ABD'nin Irak topraklarını başka ülkelere karşı operasyon düzenlemek amacıyla kullanamayacağı kayda geçirilmekteydi. Taslak metninde yer alan maddeler, ABD'nin Irak'ta kalıcı üs talep etmesine zaten gerek kalmadığı yorumlarını da getirmiştir. Nisan ayı ile beraber, ABD ile Irak arasında zaman zaman Türkiye'nin de müdahil olduğu yoğun görüşme trafiği başlamıştır. ABD savunma Bakanı Robert Gates, isteklerinin ABD ve Irak arasındaki ilişkileri normalleştirmek olduğunu söylemiştir. Fakat başta sadr grubu olmak üzere diğer Irak grupları ABD'nin Irak'ta yerleşme hesapları içinde olduğunu söyledi. *"Independent"* gazetesinin *"Irak'ı ABD'nin kontrolünde tutmak için gizli plan"* başlığıyla yayınladığı haberinde, yerleşmek için koşullar koyduğunu ortaya koymuştur (Dilek, 2009).

CIA ve PKK Washington'da *"Kürt sorununa çözüm forumu"* düzenlemişti. 28-29 Temmuz'da ABD'nin başkenti Washington'da yapılan toplantının çağrısını, Washington Kürt Enstitüsü yaptı. ABD'nin eski Ankara Büyükelçisi Morton Abramowitz'in o dönem başkanlığını yapmıştı. Bu konferansa Carnegie Vakfı da ev sahipliğini üstlendi. Konferans çerçevesinde ABD'nin Türkiye uzmanları ile *"PKK'nın "sürgünde Kürt Hükümeti ve Parlamentosu"* temsilcileriyle toplantılar düzenledi. Türkiye, Kürt sorununa çözüm forumuna engel olarak, bu ittifakın açıkça oluşmasının bir anlamda önünü kesti (Akfırat, 2004).

2000 yılı başında ABD Dışişleri Bakanlığı'nın önderliğinde yeni bir Uluslararası Kürt konferansı düzenleniyordu. Konferansı düzenleyenler kuruluşlar, merkezi Washington'da bulunan, etkili olarak Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkeleriyle ilgilenen Amerikan Üniversitesi küresel barış merkezi (American University Center for Global Peace) ile yeni kurulan küresel Kürt çalışmaları Mustafa Barzani birimiydi. Konferansının sunumunda Amerikan Üniversitesi'nin akademik kurulunda, 1988'den beri Şerif Mardin'de yer alıyordu. Konferans'ın konusu *"Kimliğini Arayan Kürtler"* di.

17-18 Nisan 2000'de Washington'da yapılan Kürt konferansının amacı, Kürt sorununu küresel bir sorun şeklinde sunarak Uluslararası kuruluşların gündemine getirmektir. Özgür Bakış gazetesinin 6 Mart 2000 tarihli manşeti “*ABD'den Yeşil Işık*” tır. Haberde, ABD Yüksek Mahkemesi'nin PKK'nın siyasi çalışma yapabileceği kararı aldığı duyuruldu. Haber şöyleydi:

Yazar 'ın çalışmasının ortaya koyduğu bulgular şunlardır:

ABD PKK'nın bu ülkede siyasi faaliyette bulunmasına serbestiyet getiren önemli bir karar aldı. Yüksek Mahkeme, PKK'nın düşüncelerinin savunulması ve siyasi danışmanlık yapılmasını yasak olmaktan çıkardı. California Eyaleti'nin Pasadena kentinde bulunan 9. Bölge Mahkemesi hâkimi Alex Kozinski, PKK ve Tamil Elam Kurtuluş Kaplanları'nın (LİTE) düşüncelerinin ABD'de savunabileceğini ve söz konusu iki hareket için siyasi ve hukuk danışmanlık yapılabileceğini bildirdi. ABD Dışişleri Bakanlığı'nın, 1996'da çıkartılan “Anti-Terörizm ve geçerli idam cezası yasasına da dayanarak 7 Ekim 1997'de PKK dâhil 30 yabancı hareketi” terörist örgütler listesinde bir araya getirmesine karşı 19 Mart 1998'de açılan itiraz davası sonuçlandı. Geçen Cuma günü görülen davada ABD Yüksek Mahkemesi 9. Bölge Mahkemesi, PKK ve LİTE'nin düşüncelerinin ABD'de savunabileceğini ve söz konusu iki hareket için siyasi ve hukuki danışmanlık yapılabileceğini bildirdi (Akfirat, 2004, s.159-160).

9.2 Irak Kürtleri'nin Gözünde ABD

Her iki Kürt grup, ayrı ayrı çalışsalar, bir arada da olsalar, Amerikan'ın kendilerini kabul etmesi için uğraşacaklardır. Tıpkı 1991 ve 1992 yıllarında Washington'a gittikleri gibi ve Saddama karşıtı koalisyon ile işbirliği imkânlarını araştıracaklardır. Büyük ihtimal devlet olma yolundaki arzularına dayanak bulmaya çalışacaktır. Kürt siyasi liderleri, insan haklarının korunması, ekonomik özgürlük ve Irak ile Türkiye içinde siyasi statü elde etme konusunda Washington'a baskı kuracaklardır. Kürt grupları, eğer hükümetin üzerlerindeki baskısı artarsa, askeri müdahale veya silah yardımı talebinde bulunabilirler. Türkiye' de ki Kürtler, Amerika'nın çıkarları konusunda şüpheli yaklaşmıştır. Amerika'nın Türkiye'ye verdiği askeri destekten hoşlanmamakta ve Amerika'nın PKK'ya karşı bu ülkeye istihbarat desteği verdiğine inanmaktadır (Özkaya,2013).

Molla Mustafa Barzani, 1975 yılına kadar “ *Irak'ta özgürlük, Kürdistan'a özerlik*” sloganını kullanmış, bu slogan 1991 yılından sonra ABD'nin Kürtlere güvence

vermesiyle, “ *Irak’a demokrasi, Kürdistan’a federalizm* ” olarak değişmiştir. Mesud Barzani, 22 Nisan 2006’da Rus gazetesi vremya Novosti’de yayımlanan demecinde, “*Biz Irak Kürdistanı’nın bağımsızlığını istiyoruz; fakat bugünün hassas şartlarında kolayca parlamentoya gidip bağımsızlık ilan edemiyoruz. Fakat bizim yıllar süren mücadelemizin nihai hedefi budur. Bununla birlikte hesaplı hareket etmek ve adım adım ilerlemek zorundayız*” demiştir.

10 Ağustos 2006’da Amerika’nın sesi Radyosu’na verdiği demeçte,

Yazar’ın çalışmasının ortaya koyduğu bulgular şunlardır:

Ben bir Kürt olarak bağımsızlık konusundaki psikolojik engellerin ortadan kaldırılması gerektiğine inanıyorum. Kürtler, hiçbir korku ve endişeye kapılmadan bağımsızlıktan söz edebilmelidir. Bu, onların doğal hakkıdır. Fakat bunun nasıl ve zaman olacağı ayrı bir meseledir. Bunu uygun şartlarda elde etmek gerekmektedir (Dilek,2009,s.391).

Mesud Barzani’nin bu sözleri önemle okuduğunda, bundan sonraki planın Büyük Kürdistan’ın olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır (Dilek,2009).

Kürtler Irak’ta ABD’nin yardımcı ihtiyaç duyduğu her durumda ABD’ye destek oldular. Kürtlerin en önemli desteği, peşmergeleri ABD’nin istekleri doğrultusunda Irak’ın farklı bölgelerine göndermek oldu. Kürtlerin, ABD’den dayanak almaya çalışırken kullandığı en önemli araçlardan birisi Washington DC’de başlattıkları lobi faaliyetleridir (Ekmen, 2008).

CIA peşmergelerinin ABD’ye yerleşmeleri ve oradaki faaliyetlerinde ABD’deki Kürt lobisinin kayda değer etkinliği vardı. Peşmergelerin ülkeye yerleşmesi ile birlikte Amerikadaki Kürt nüfusu arttı. Son yıllarda ABD’de en hızlı güçlenen lobilerin başında Kürt lobisi geliyor. Aynı zamanda ülkedeki Kürt lobisinin geçmişi, ABD’nin Kürt kartını kullanmaya başladığı 1970’li yıllara dayanıyordu. Gazeteci Turan Yavuz, Kürt lobisiyle ilgili hazırladığı yazısında konuyla ilgili şunları anlatıyordu:

ABD’nin 1975 yılında Kürtleri kaderleriyle başbaşa bırakması ile Washington’da küçükte bile olsa bir Kürt lobisi oluşmaya başlamıştır. Iraklı eski bir diplomat olan Muhammed Dosky, Kürt milliyetçiliğini savunmak üzere etkili senatör Henry Jackson’ı yanında almıştı. O sıralar senatör Jackson’ın ulusal güvenlik konularından sorumlu yardımcısı, Richard Perle idi. Kürt lobisinin oluşumundaki en önemli rolü üstlenen bu kişilerin İsrail ile ilişkileri dikkat çekiciydi. Karanlıklar prensi perle Türk

kamuoyunda yakından yeterince tanınıyordu. Demokrat senatör Jackson ise İsrail'in aşırı bir savucusuydu. Bu dönemden itibaren, iki isim dışında Kürt lobisine önemli destek sağlayan diğer iki kişi, Demokrat senatör Clairborne Pell ve başdanışmanı Peter Galbraith'di. Peter Galbraith, yıllardır Kürtlerin amacını Washington'da işleyen kişi olarak tanınıyor ve Kürt liderlerin kendisine verdikleri iletileri anında, Beyaz Saray'a bağlı Ulusal Güvenlik Konseyi'ne ve Brent Scowcroft'a ulaştırıyordu. Pell – Galbraith ikilisi Kürt sorununa yönelik düşüncelerini 1990'lı yıllarda da korumuşlardı. Bu geçmişe karşın, Kürt lobisi asıl yükselişi 80'li yılların sonlarına doğru yaşadı. Bu dönemde, ABD ve Kanada'da yaşayan Kürt grupların organize edilmesi amacıyla çalışmalar başlatıldı. Bu sürecin hızlanmasında Halepçe katliamı son derece etkili olmuştur. Bu olaylar Kürtlerin seslerini duyurması için önemli bir fırsat oluşturmuştu. Bu dönemde Leog Of Muslim Students İn Kurdistan (LMSK) kuruldu. Bu oluşum hayal ettiği gibi önemli bir güce ulaşamadı. Bunu izleyen yıllarda, Kurdish National Congress in North America (KNC)(1998), Kurdish Relief Aid (KRA)(1991), American Kurdish In Formation Network (AKIN)(1993) ve Washington Kurdish Institwte (WKI)(1996) kuruldu. Kürt lobisinin bu ani yükselişinde 70'li yıllarda ilk başlangıç sürecinde olduğu gibi Yahudi lobisinin verdiği desteğin önemli katkısı vardı. Ayrıca bugün Kürt lobisinin en etkili isimlerinin Yahudiler olduğu belirtiliyor.

ABD'de aktif bir diğer Kürt lobisinde, Kürt Ulusal Kongresi (KNC) organizasyonudur. WKI ile kıyaslandığında bu kuruluş Türkiye karşıtı tutumunu daha net ortaya koyuyor. Irak savaş öncesinde, Amerika'daki Kürtlerin, ABD yönetimine, "*Türk ordusunu Kuzey Irak'ta istemiyoruz.*" Mesajını iletmek için etkili şekilde çalıştı. Kuruluşunun internetteki ana sayfasında yer alan cümleler, KNC'nin yapısını işaret ediyor:

Yazar 'ın çalışmasının ortaya koyduğu bulgular şunlardır:

Dünyadaki her Kürt'ü acil bir Irak savaşı konusunda sesinizi duymaları için, Saray ve Savunma Bakanlığı'nı telefonla aramaya, e-mail göndermeye çağırıyoruz. Kürt olduğumuzu; Saddam Hüseyin yönetimini devirmek isteyen ABD ve İngiliz çabalarını; yeni Irak'ta federal yönetim kurulmasını desteklediğimizi bilsinler. Aynı zamanda, Türk ordusunun hangi bahaneyle olursa olsun Irak Kürdistan'ındaki varlığına karşı çıktığımız, Kürt ordusunun silahsızlandırılmasını reddettiğinizi söyleyin (Özkan, 2004,s.300).

Web sayfasında, bunun için ABD yönetimini ve Pentagon'u hangi numaradan arayacakları gibi bilgiler yer alıyordu. KNC'nin sitesinde yer alan haritada, Türkiye-İrak-Suriye ve İran'ın topraklarının bir bölümü Kürdistan olarak gösteriliyor. ABD'de Kürtlere destek veren lobi, yalnızca Yahudi lobisi değil. Tarihsel olarak Türkiye karşıtlığı çalışmayı kendisine görev edinmiş Ermeni ve Rum lobileri Kürtlere önemli destek veriyor. Kürt lobisinin yükselişinde etkin olan Yahudi lobisinin normal olarak İsrail çıkarlarına göre belirlediğini, Kürt sorunuda bu çerçevede ele aldığını gösteriyor.

Yahudi organizasyonları, Şubat 2001 tarihinde Türkiye'ye destek verilmesi amacıyla Başkan Bush'a mektup yazdı. Bunun üzerine Ermeni, Rum ve Kürt organizasyonları Başkan Bush'a bu mektubu eleştiren, yardım engellemesini isteyen ortak bir mektup kaleme aldı. Amerikan Kürt Enformasyon Network'ü (AKIN), Ermeni Ulusal Amerikan Komitesi (ANCA), Hekanik Amerikan Ulusal Konseyi (HANC) gibi kuruluşların ortak mektubunda, “ *Türkiye'nin geçmişte soykırım yaptığı, halen insan hakları ihlalleri yaptığı, Türkiye'nin uluslararası uyuşturucu trafiğinde önemli rolü olduğu, Kıbrıs'a yönelik uluslararası terörizm gerçekleştirdiği*” gibi asılsız iddialar yer aldı. Fakat Yahudi lobisine göre etkisiz olan bu lobiler hedeflerine ulaşamadı. ABD'deki Kürt lobisi hakkında söylenecek son söz, Kürt lobisinin, ABD'deki varlığını bu ülkedeki Yahudi lobisinden aldığı yardıma borçludur (Özkan, 2004).

9.3 Bölgesel Kürt Hükümeti ve Washington DC

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra İngilizler tarafından Irak'ın Osmanlı devletinden kopartılması sonucunda Kürtlerin kendi kaderinin tayin hakları için uğraştıkları görülmüştür. Savaşın ardından Irak'ı ve kuzeyindeki Kürt bölgesini işgal eden İngilizlerin, Kürtleri bağımsızlık verilmesi konusunda açık yaklaşımda bulunmamıştır. Irak'taki Kürtlerin bir halk veya ulus olarak kabul edilmesi, 2005 tarihli anayasadan önce İngilizlerin mandası altındaki Irak'ın 1921 tarihli geçici anayasasından kabul görmüştür. Irak'taki hükümet değişiklikleri ve istikrarsızlıkları ile değişen her hükümetin anayasada bulunan güvenceleri yerine getirmek istememiştir. Bilhassa Saddam Hüseyin liderliğindeki Baas rejimin Kürtlere karşı saldırgan yönde olması, Anayasal ve yasal güvenceleri hükümsüz bırakmıştır. Kürtler, Irak merkezi yönetimiyle uzun yıllardır beri otonomi için girdiği

mücadelelerden galip çıkamamıştır. Tarihte inişli çıkışlı ilerleyiş gösteren Kürt hareketleri, Irak'ın işgal ettiği Kuveyt'ten çıkarılması için BM Güvenlik Konseyi'nin izin verdiği tedbirler çerçevesinde ABD ve diğer koalisyon güçlerinin müdahalesinden sonra kendi bölgelerinde egemen olmaya başladılar. Saddam, 1991 yılında Körfez Savaşı bitiminde Kürtlere karşı kimyasal silahlar kullanarak Halepçe soykırımını Enfal (Ganimet) saldırıları gibi büyük katliamları gerçekleştirmiştir. Irak merkezi hükümetinin başlattığı saldırılardan bölgedeki Kürtleri korumak için BM Güvenlik Konseyi'nin aldığı 1991 tarihli 688 sayılı karar esas alınarak huzur operasyonu yapılmıştır. Ardından yürürlüğe konulan Kürtlere saldıracak Irak güçlerinin 36. paralelin kuzeyini geçmelerini önleyecek “Çekiç Güç” uygulaması, Kürtlere kendi bölgelerinde otonom bir yapı kurma fırsatını sağlamıştır. BM'nin bu kararıyla Irak'ın kuzeyinde güvenli bir bölge oluşturulmuş ve buranın güvenliğini sağlamak üzere kurulan “Çekiç Güç”ün Türkiye’de bulunmasına karar verilmiştir. 1991 yılının Aralık ayında Irak Kürt bölgesinin başlıca hareketlerinden olan liderliğini Mesut Barzani'nin yaptığı Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) ile liderliğini Celal Talabani'nin yaptığı Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) ve diğer 8 Kürt grubunu bir araya getiren Irak Kürdistan Cephesi, Kürt bölgesinde parlamento seçimlerinin yapılmasına ortak karar vermiştir. 17 Mayıs 1992 tarihinde yapılan seçimlerde 105 üyeli parlamentoda KDP ve KYB 50’şer vekil kazanmışlardı. 7 Temmuz 1992’de yürütme gücü olarak iki partinin temsil hakkını bulduğu bakanlar kurulunun oluşturulmasıyla özerlik yolunda önemli adım atılmış oldu. Kendi kaderini tayin haklarını kullandıklarını iddia eden Kürt liderleri, amaçlarının Irak’tan ayrılarak bağımsız bir devlet olmayıp, Irak içinde federal bir devlet oluşturmak olduğunu açıklamışlardır. İKBY'nin otonom ve federal devlet niteliği ile yetkileri, 2005 tarihli Irak federal anayasası ile tanınmış olup, federal Irak içinde kendisine özgü egemenlik yetkilerini kendi bölgesinde kullanmaktadır (Dalar, 2015).

ABD'nin Kürt gruplarına ilgisinin uzun zamandır olduğu bir gerçektir. Bütün küresel güçler ve aktörler gibi ABD’de Kürt sorununa kendi ulusal çıkar açısından bakmaktadır. Küreselleşen dünyada uzaklık göreceli bir kavram olarak evimizin içine girerken Güney Afrika’dan, Çin’e kadar bütün siyasi aktörler Kürt sorununa ilgi duymaktadır. Bu ilgi Rwanda’ya duyulan ilgi ile ters orantılıdır, çünkü küresel kapitalizmin Enerji çıkmazı Ortadoğu’da gömülüdür, Kürtler ise bu çıkmazın tepesinde oturan dublörlerden bir tanesidir. ABD Başkanı George W. Bush’un 31

Ocak 2006 tarihinde gerçekleştirdiği yıllık konuşmasında (State Of The Union) belirttiği gibi, ABD'nin petrole olan bağımlılığı bu dış politikanın temelini oluşturmaktadır. Kürtlerin öneminin ise petrolün değeri ile orantılı olduğunu düşünmek yanlış olmasa gerek.

ABD'de Türkiye ve Ortadoğu ülkelerinde olmak üzere çeşitli Kürt grupları bulunmakta; siyasi ve kültürel faaliyetleri ile Washington'da son yıllarda önemli siyasi aktörlerden birisini oluşturmaktadırlar. Bu grupların bazıları her ne kadar Türkiye karşıtı gibi görünmek istemese de kendi içlerinde yaptıkları toplantılarda Türkiye karşıtlığı ön plana çıktığı gözlemlenmektedir.

Kendi sosyal yapılarının bir gereği olarak feodal bir toplumdan, ulus kavramına kayan değişim sürecinde bulunan Kürtler ABD'de kendi kültürel ve geleneksel yapılarını korumaya çalışırken modernleşmeye karşı bir direncinde içindedirler. Bu direnç her toplum ve çatışmanın bir aşımıdır. Özellikle bu gelenekselliğin ve feodallığın KDP, yani Mesud Barzani önderliğindeki Kürdistan Demokrat Partisi içinde diğer gruplarına göre daha fazla ön plana çıkmıştır. Kürtler arasında var olan geleneksel sosyal yapının kırılması, ABD'de Kürtler arasında modern anlamda milliyetçiliği ön plana çıkarmaktadır.

Özellikle Türkiye kökenli Kürtlerin İran, Irak ve Suriye'den göç edenlere nazaran daha açık düşünceli ve modern oldukları gözlemlenebilir. Türkiye açısından bir diğer gözlem ise, Irak, İran ve Suriye kökenli Kürtler, Türkiyeli Kürtlere kıyasla Türkiye ve Türklere önyargılı bakmaktadır. Bunun başlıca nedeni kültürel etkileşimin Türkiye'yi Kürtlere "olumlu" yönde şekillendirmesi ve ırkçılık bağlamında nefreti törpülemiş olmasıdır. Hâlbuki Türkiye açısından çıkmaz bir döngü olan Türkiye'deki Kürt sorunu, ulus devlet açısından bir dönüm noktasıdır. Irak'ta ABD işgali ile yaşanan karmaşa Türkiye'de akıllara acaba ABD bağımsız ve sınırları Türkiye'yi de kapsayan bir Kürt devletini mi desteklemektedir sorusu akla getirmektedir. Gazeteci ve araştırmacı Tuncay Özkan'ın kendi yazdığı "CIA Kürtleri: Kürt devletinin gizli tarihi" başlıklı kitapta açıktır. Tuncay Özkan'ın Türkiye'nin bu önemli siyasi sorunu için şöyle demektedir:

Yazar 'ın çalışmasının ortaya koyduğu bulgular şunlardır:

Türkiye savaş nedeni saydığı bir oluşum ilk karşı karşıya: Kürt devleti. Bu nokta Türkiye ile ABD arasındaki ilişkileri de düğümlediği yer. Bu düğüm ya Türkiye'nin kırılıp dökülmesi ya da yeni bir

dünya da kendine yer aramasıyla çözüm bulacak, çünkü Irak savaşı sonrası ABD ortak Türkiye'nin sınır komşusu. (Özkan,2004, S.293).

Tuncay Özkan'ın kitabında, ABD'deki Kürt lobisi ile ilgili olarak verdiği örnekler ilgi çekicidir. Özellikle gazeteci Turan Yavuz'un makalesine dayandırarak belirttiği Richard Perle, Henry Jackson, Peter Galbraith, Mike Amitay ve Morton Abramowitz gibi Washington'da Kürt sorunu ile yakından izleyen, bağımsız Kürdistan'ı destekler izlenimi oluşturmaktadır. Turan Yavuz'un Kürt Sorunu ile ilgili makalesinde adı geçen bu kişilerin bir kısmı ABD'deki Musevi lobisinin içinde yer almaktadır.

ABD'de bulunan Kürt gruplarının Yunan ve Ermeni lobileri ile yakın ilişkileri söz konusudur. Bu Kürt grupların ABD kongresi, ABD Dışişleri Bakanlığı (US State Department), Savunma Bakanlığı(Pentagon), Washington'da bulunan düşünce kuruluşlarıyla(Think-Tank) ilişkilerinin geliştirilmesinde yardımcı ve büyük bağlamda destek oldukları gibi ortak bir düşmana karşı bir çeşit dayanışma oluşturmuşlardır.

Yunan ve Ermeni kökenli ABD vatandaşlarının büyük bir kısmı Türkiye'deki "*Kürt bağımsızlık mücadelesini*" desteklemekte ve özellikle lobicilik faaliyetleri açısından kurumsal anlamda yardımcı oldukları görülmektedir. 1990'lı yılların sonundan itibaren Ermeni, Yunan ve Kürt lobileri arasındaki en büyük koordinasyonu sağlayan kişi Illinois Milletvekili John Porter'in eşi Human Rights Alliance'nin Başkanı Kathryn Porter'di. Bayan Porter Kürtlerin bağımsızlığına yardım için ABD Genelkurmay Başkanı olan Gürcü kökenli Shalikashvili ile görüşmüş ve destek istemişti.

9.4 Washington Kürt Enstitüsü ve Amerika'nın Sesi Radyosu Kürtçe Servisi

Etniklikle bağlantılı bir hareket olarak göz önünde bulundurulması gereken Kürt hareketi iddia edildiği gibi ne cumhuriyet dönemi sonrası Türkleştirme politikalarına karşı bir isyan olarak, ne de PKK'nın 1984 eylemleri ile aniden ortaya çıkmış bir sosyal hareket örneğidir. Kürt milliyetçiliği, tarihsel durum ve kendine özgü bir gelişim süreci içerisinde değerlendirmesi gereken, kökenleri Osmanlı imparatorluğunda Yavuz Sultan Selim dönemine kadar inen, kendini

Ahmedi Hani'nin 15. Yüzyılda Mem-u Zin'in de bahsettiği efsanevi destanında da bulan derin köklere sahip bir sosyal harekettir.

Ne Kürt milliyetçiliği Türk milliyetçiliğine karşı doğmuş ne de tersi bir yaklaşım söz konusudur. Ancak her iki milliyetçilikte bölge dışı ülkelerin Ortadoğudaki sömürgeci politikaları ile birbirine düşman gibi gösterilmeye çalışılmış ve belli ölçüde de olsa başarılı olunmuştur. Her ne kadar bölgedeki bu iki milliyetçilik birbirine karşı çıkmasa da, hem de kendine özgü ve birbirinden bağımsız sosyal ve siyasi yapılarda olsa, dünya konjonk türünde meydana gelen bölgesel değişimler etnik temele dayalı politikada Kürt milliyetçiliğinin güçlenmesi bununla beraber bir korelasyona sahip olan Türk milliyetçiliğinde ivme kazanmıştır.

Cumhuriyet döneminde uygulanmaya çalışılan yanlış politikalar PKK'nın Marksizm'den bölge halkının haklarının savunucusu konuma gelmesine ve PKK'nın isteklerini kolaylaştırmıştır.

Dünyadaki etnik çatışmaları Kürt milliyetçiliğin canlanmasında önemli öğe olarak görülebilir. Bütün bu yaşananların dışında Ortadoğu coğrafyasında Kürt milliyetçiliğinin güçlenmesinden en fazla etkilenen ülke elbette Türkiye olmuştur. Lakin bu etkilenmeye karşın Türkiye'de Kürt sorunu veya konusu bir tabu olarak görülmüş ve hala görülmektedir. Bölge dışındaki ülkeler Kürt sorunu üzerinde “*bilimsel*” olarak çalışırken Türkiye'de Kürt sorununun uzmanı olabilecek kişiler ise yok denecek kadar azdır.

Türkiye Kürt sorununu PKK ile sınırlayıp terörizm ile eşdeğer görmek ve ülke dışı Kürt hareketlerinde PKK ölçütüne göre hareket edip günümüzde o Kürt hareketlerine “*gebe*” konumuna gelmek durumunda kalan Türkiye, en fazla Kürt nüfusuna sahip olmasına karşın Türkiye'nin Kürt sorunundaki yaklaşımı uzun vadede bir politikası yoktur. Ortadoğu coğrafyasında 1. Dünya Savaşı sonrası bölgenin etnik ve dinsel yapısına aykırı olarak çizilen suni sınırlar bu coğrafyada yaşayan halkları birbirine karşı düşmanca konuma itmiş ve Kürt hareketlerini de bölge ülkelerinin birbirlerine karşı bir koz olarak kullanacakları bir sosyal ve siyasi yapıya dönüştürmüştür. Körfez Savaşı sonrası bu sınırların tekrar gözden geçirilmek istenmesi ve haritalarda değişiklik isteyen devletlerin bölgeye olan ve diğer deyişle petrole olan bağımlılıkları bir büyük karma sayıda beraberinde getirmektedir.

Türkiye'nin uzun vadede politikasızlık, Kürtlerin devlete olan güvenlerini büyük ölçüde sarsmış ve her ne kadar onlar ABD'deki zenciler kadar ırkçı bir ayrıma tabi tutulmadılarsa da devlete karşı önyargılı olmuşlardır. Kürtlerin de kendi aralarında İslamcısı, Pan-Kürdist'i Marksist, Seküleri, Sosyal demokrati, Amerikancısı ve Milliyetçisi olmuştur. En sağdan en sola giden bütün siyasal hareketler Kürtleri acımasızca bölmektedir.

Fakat Kürtler ve Türkler dünyada benzeri daha görülmeyecek biçimde birbirleri ile son derece derin kültürel etkileşim içine girmiş iki farklı sosyo-etnik gruptur. Gözle görülen bir gerçek vardır ki, Kürtler ile Türkler arasındaki evlilik oranları ABD'de zenciler ile beyazlar arasındaki evlilik oranından çok daha fazladır. Cumhuriyetin kuruluşundan beri var olan sorunları hep halının altına süpürdük ve onları görmek istediğimiz gibi gördük. Türkiye'de var olan sosyal ekonomik sömürü sorunu sadece Kürt sorununa indirgenemez. Bugün Türkiye'de var olan geri kalmışlık, yoksul kesimlerin ezilmişliği, sosyal ve ekonomik sınıflar arasındaki gelir düzensizliği emperyalizmin Türkiye'yi parçalama süreci ve bu politikalarının yansımalarının bir ürünüdür.

Washington Kurdish Institute (WKI) bu noktada son derece etkili bu organizasyondur. WKI'nın direktörlüğünü Yahudi kökenli Mike Amitay yapmaktadır. Amitay'in, Yahudi lobisinde de desteklemesinin başlıca amacı, İsrail'in güvenliğini ve bunun için gerekli siyasi harita'nın oluşmasını sağlamak olarak gösterilmektedir. Bu haritada, Kürt devleti ve bu devletin egemenliğinde ki petrol kaynakları bulunuyordu. ABD'nin eski Ankara Büyükelçisi Morton Abromowitz'in de, Kürt lobisinin son dönemde yaşadığı yükselmenin önemli payı bulunduğu kaydediliyor. Bu amaçla, Abromowitz'in çerçevesinde birçok kişiyi çevresinde topladığı ifade ediliyor. Kürt lobisinin ABD'deki faaliyetlerini anlamak için bu ülkede gerçekleştirdiği çalışmalara dikkat etmek gerekiyor. Özellikle KDP, ABD'de son derece iddali şekilde temsil ediliyor. Örneğin; KDP geçtiğimiz yıllarda 5 Bin Kürt göçmenin bulunduğu Nashville şehrinde yerel temsilci seçmiştir. Konuyla ilgili ABD basınında çıkan haberlerde şehir "*Küçük Kürdistan*" olarak nitelendirildi ve seçilen temsilcilerin yerel Kongre temsilcileriyle görüşmeler yaptığı, KDP liderleri için lobi yaptığı belirtildi. Yine aynı haberde Kürtlerin, 20. Yüzyılın büyük bölümünde haritalarda Irak-İran-Suriye ve Türkiye arasında paylaştırılmış Kürdistan

denilen bir bölgede, anavatan oluşturmak için mücadele ettikleri yazıldı. (Özkan, 2004).

Washington'daki Kürt lobisinin önde gelen isimlerinden Dr. Necmeddin Kerim, gerçekleştirilen bir röportajda ABD'deki Kürt lobisi ve ABD'deki Kürt varlığı hakkında şunları anlattı: Kürtlerin ABD'deki varlığı 17.yüzyılın başlarına kadar uzanıyordur. Kürtlerin ABD'ye göç etmesine sessiz kalındı ve Bugün ABD'de 25 bin Kürt yaşıyor. İkinci büyük bir Kürt göçü 1988 yılında Saddamın Kürtlere karşı kimyasal silah kullanılmasıyla oldu. Bu dönemde ABD'ye gelenlerin sayısı 3500 dolayındaydı. Ancak en büyük Kürt göçü 1996 yılından sonra yaşanmıştır. ABD'deki Kürtlerin büyük bir bölümü Kuzey Irak Kürt'üdür.

WKI, 1996 yılında kurulmuştur. Herhangi bir partiye bağlı olmadan bağımsız şekilde Kürdistan'ın bütün bölümüyle entgre şeklinde çalışıyordu. Kuruluşundan itibaren en büyük amacı Kürtleri Amerikan halkına tanıtmak için çalışıyorlardı. WKI, ABD'de, Amerikan yönetimi ve politik enstitüler ile bağlantıları vardır. Washington'da WKI dışında başka Kürt organizasyonlar da vardır. Bunların, bazıları KDP ve KYB'ye bağlı, KNC (Kürt Ulusal Kongresi) ABD'de uzun zaman önce kuruldu. KNC'nin bütün şehirlerde olumlu yönde bir üye tabanı vardır. ABD'deki Kürtler, 2. Körfez Savaşı'ndan sonra, 1991 yılında başlayan karşılıklı ilişkilerde, ABD yönetimi ve Kürt politik liderliği arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinde etkili oldu. Bu dönemde ABD yönetiminden senato üyelerinin ve Amerika'lı gazetecilerin Kürdistan'ı ziyaret etmesi için çalıştı. Yine 1992 yılı seçimlerini Kongre temsilcilerinin izlemesi için yoğun propagandalar yapmışlardır. Resmi anlamda ABD, Kürdistan'ı Irak'ın bir toprağı olarak görüyor. Ama pratik anlamda ABD'nin Kürtlerle iyi politik ilişkisi vardır. Özellikle de Birinci Körfez Savaşında Kuzey Irak semaları ABD uçakları tarafından korunmuştu. 1991 yılında ABD, Kuzey Irak mültecilerin evlerine dönmesine yardımcı oldular. ABD ve İngiltere'nin baskısı sayesinde Irak'ın petrol gelirlerinin yüzde 13'ünün Kürdistan için ayrılmasıyla bu ilişkiler dahada gelişmiştir. (Özkan, 2004).

Washington Kürt Enstitüsü'nün 28-29 Temmuz 1998 tarihlerinde yapmış olduğu toplantıya yüze yakın kişi katılır. Suriye'den gelmesi beklenen ve Suriye Kürtlerin adına konuşma yapacak kişi vize yüzünden toplantıya gelememiştir. Onun yerine Suriye Kürtleri adına bu toplantıda konuşmacı olan Seif Bedirkhan, daha çok PKK

ve onun çalışmalarını anlatmıştır. Bedirkhan PKK'ya yakın durmakla beraber eleştirel yaklaşımlar da getirmektedir. Toplantı Kürt sorununda belli açıdan bir dönüm noktası teşkil eder. Toplantıya katılan önemli isimler: Ortadoğu uzmanı Henri Barkey, Almanya'dan Dr. Phil Golmard Moradi-İran asıllı Marksist Kürt, Türkiye'ye devamlı ziyaret eden fotoğrafçı Jamal Al-Rubaye Wilson, İran asıllı Kürt ve akademisyen Dr. Abbas Vali, Farideh Koochi-Kamali, Georgetown üniversitesinden modern Arap çalışmaları yayın direktörü Maggy Zanger bulunmaktaydı.

25 Eylül 1998 tarihinde Kürt bölgesi hükümetinin (Kurdish Regional Government) ve KDP'nin desteklediği ABD Kürt merkezi (American Kurdish Center) Mesud Barzani'nin katılımıyla Fairfax semtinde açıldı. Talabani veya PUK'nin Washington temsilcisi olan ve şimdi Irak hükümetinde görevli bulunan Behram Salih'in Ofisi ise ABD Senato binası karşısında bulunan Kathryn Porter'in direktörlüğünü yaptığı İnsan Hakları Birliği (Human Rights Alliance) adlı derneğin bürosu ile aynı ofistedir. Bayan Porter'in yardımcısı ise Irak'ın şimdiki İnsan Hakları Bakanı Kürt asıllı Bahktiyar Âmin'dir. Bu ilginç sistem zincirinde Talabani PUK ofisini ziyarete gittiğinde Bayan Porter'a da uğrar ve görüş alışverişinde bulunurdu.

22 Kasım 1998 tarihinde Abdullah Öcalan'ın Suriye'den çıkarılmasıyla başlayan süreçte Washington ve ABD'de Kürt dernekleri çeşitli gösteriler düzenleyerek Öcalan'ı savunuyorlardı. Bu yüzden Kani Xulam'ın direktörlüğündeki AKIN tarafından başlatılan açlık grevi, Öcalan'ın Suriye'den ani çıkışıyla sona erdirilmişti. AKIN'ın organize ettiği bu açlık grevine destek için Kanada'dan gelmesi beklenenler gelmemişti. Açlık greviyle ilgilenen ve ziyaret eden çoktu. Bunlar arasında Molla Mustafa Barzani'nin doktoru ve Washington Kürt Enstitüsü Başkanı Najmaldin Karim'de arasındaydı. Bu arada Kathryn Porter 19 Kasım'da ABD'de yurt çapında yayın yapan NPR (National Public Radio) adlı ulusal radyoda bir programa katılarak Abdullah Öcalan'ı şahsen tanıdığını ve barışçı bir insan olduğunu ve İtalya tarafından siyasi sığınma verilmesi gerektiğini belirtti.

1998 yılı Washington'da Kürt sorunu açısından yoğun geçmektedir. 18-19 Kasım tarihlerinde iki günlük bir toplantı şeklinde ABD Dışişleri Bakanlığı ile ilişkili olan Meridian Uluslararası Merkezi adlı vakıfta WKI tarafından toplantılar gerçekleştirildi. Bu toplantı her ne kadar WKI tarafından düzenlenmiş gibi görünse de toplantının ardında Washington'daki savaş lobisi ile ABD Dışişleri Bakanlığı

olduğu iddia edilmektedir. Bu toplantıya PKK'nın siyasi kanadı olan ERNK'nin Kuzey Amerika temsilciliği olan AKIN'ın ve AKIN ile ilişkili şahısların davet edilmemesi, akla PKK'ya karşı bir dışlanma süreci mi başlıyor sorularını getirmiştir.

ABD Dışişleri Bakanlığı Irak masasının tamamı olan dört kişi bu toplantıya tam kadro katılmışlar, yine aynı bakanlıktan iki kişi savunma bakanlığından iki kişi ve Pentagon'dan bir kişi olmak üzere ABD hükümetinin yoğun bir katılımı gözlenmiştir. Toplantı Halepce konusu üzerine yapılmışsa da odak noktası sivil toplum örgütleri üzerine olmuştur. Özellikle Kuzey Irak'taki yerel ve uluslararası NGO'ların güçlendirilmesi konuları görülmüştür.

Graham Fuller ABD'de Kürt sorunu ve Türkiye ile ilgili konularda CIA'da çalışmasının verdiği deneyim ile her zaman bir uzman gözüyle bakılmıştır. Bazen de ABD derin devletinin vereceği mesajlar onun tarafından verilmiştir.

Graham Fuller, uzun yıllar PKK'ya yakın gruplar ile yakın çalışmaları olmuştur ve Avrupa'daki birçok Kürt toplantısına katılmıştır. Bazı iddialara göre Fuller Türkiye'de hükümete yakın ve federalist çözüme sıcak bakan insanlardan etkilenmesi ve PKK ile masaya oturulmasında psikolojik taban yaratmak için çalışmalar yaptığı iddia edilmiştir. Ancak Kürt sorununda bir dönüm noktası olarak görülmesi gereken Fuller'in ABD Dışişleri Bakanlığında geçici görevli, akademisyen Henri Barkey ile birlikte yazdığı "*Türkiye'nin Kürt Sorunu*" başlıklı kitapta aslında bu tez işlenmiştir. Fuller ve Barkey'in yaptığı bu çalışmasına en büyük finansal destek Carnegie komisyonundan ve RAND şirketinden gelmiştir.

Fuller'in Kürt sorunu ve Ortadoğu üzerine yazdığı en önemli çalışması kuşkusuz, sadece Türkiye'yi değil bütün Ortadoğu'yu ve hem de yoksul güneyin tamamını ilgilendirmesi gerekir.

Fuller "*Dünya sınırlarının yeniden çizilmesi*" başlıklı makalesi World Policy Journal adlı derginin 1997 yılında çıkan sayısında yayınlanır. Makale aslında bugünlerin bir öngörüsüdür. Henri Barkey ise aynı derginin 1996 yılındaki sayısında ise "*Türkiye, İslam siyaset ve Kürt sorunu*" başlıklı bir makale yayınlamış ve Türkiye'nin İslami kesim ve Kürtler ile yüzleşmesi gerektiğinin çözümlemesini yapar.

Fuller ve Barkey'in belli ölçütler içerisinde de olsa öne sürdüğü federalist yaklaşım ve çok kültürlülük tezleri, Yugoslavya örneğinde görüldüğü gibi çok kültürlü

federalist siyasi yapının modern dünyada yaşama şansının olmadığını göstermektedir. Hâlbuki benzer düşüncedeki Amerikalılar ise ABD içinde çok kültürlü ve federasyoncu bir yaklaşım istemediğini, bu yüzden çok kültürlülük tezinin ABD'yi işgal ettiğini ve ABD'ye gelen farklı etnik gruplarının beyaz Anglo Sakson kültürü içinde asimile olmaları gerektiğini iddia etmektedirler. Bu durumda Barkey ve Fuller'in öne sürdüğü tezlerin aslında çifte standartlı olduğunu düşünmek yanlış olmasa gerekir. Etnik terör zorlaması sonucu federalist yapının bir ileriki aşaması bağımsızlıktır ki bu da Türkiye gibi kırılğan bir siyasi yapıya sahip ülkelerde iç savaşı da beraberinde getirir. Türkiye'yi Kürt sorununda sorgulayanların Türkiye için öne sürdükleri çok kültürlülük tezini niçin kendi ülkeleri için istemedikleri sorunun özünü oluşturmaktadır. Kürtler ve Türkler tarih boyunca birlikte yaşamış, birbirinden kültürel alışveriş sonucu iç içe geçmiş iki farklı etnik yapı olmakla beraber başkalarının çizdiği kaderleri onların birbirine düşman gibi göstermektedir.

1998 yılında ABD'den Türkiye'ye ziyaretler bir hayli sıklaşmıştı. Fordham Üniversitesinden Prof. Martin Flaherty ve Prof. Tracy Higgins 24 Mayıs – 5 Haziran tarihlerinde Türkiye'yi ziyaret ederler, bu ziyaret aslında İnsan Hakları için Avukatlar Komitesi tarafından finanse edilir. Ziyareti gerçekleştiren Flaherty ve Higgins 25 Haziran 1998 tarihinde ABD kongresinde ziyaret ve raporları konusunda bilgi verirler. Daha sonra 15 Haziran – 17 Temmuz tarihleri arasında İtalya-Roma'da gerçekleştirilen International Criminal Court Campaign'de Türkiye aleyhi faaliyetleri de destekleyen İnsan Hakları için Avukatlar Komitesi son dönemlerde ABD politikalarının bir yansıması şeklinde El Salvador, Çin ve Türkiye üzerine yoğunlaşarak çalışmalarını arttırmıştır.

İnsan Hakları için Avukatlar Komitesi, AKIN, Kathryn Porter'in Human Rights Alliance adlı NGO tipi kuruluşu ile birlikte çalışma yapmaya çalışmışlardır.

SONUÇ

“George Bush Döneminde ABD’nin Türkiye Politikasında PKK” başlıklı bu çalışmada öncelikli olarak Amerika’nın Dış politikası ve Türkiye-Ortadoğu ilişkilerine etkisi incelenmiş, devamında ise Amerika’nın Kuzey Irak’ta Kürt politikası adına atılan adımlardan bahsedilmiştir. Özellikle ABD için Kürt politikası, bu anlamda yapılan çalışmalar ve zirveler ile bu çalışmaların doğurduğu sorunlar analiz edilmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri’nin Avrupa devletlerinden uzak olması, sermaye ve emek ilişkisinde büyük bir avantaj sağlamıştır. Bu avantajın devamında ise kendi ulusal çıkarlarını evrensel çıkarlar olarak kabul etmiştir. Petrol zengini Ortadoğu ülkeleri de Amerika’nın çıkarlarını kabul ederek maddi dayanak sağlamışlardır. ABD’nin liderliğinde Uluslararası tarihsel blok oluşturuldu. Sermaye ve emek dayanarak yükselen blok ikinci dünya savaşı sonucu uluslararası kurumlara devredildi. Bu kurumlar, Dünya Bankası, IMF ve NATO’dur.

ABD tarihine baktığımızda çok farklı dış politika yönelimlerini görmek mümkündür. Buna en güzel örnek Ortadoğu’dur. Ortadoğu’da kimi zaman realist kimi zamanda liberal politika izlemiştir. Amerika’nın enerji ihtiyacı oldukça uluslararası sorunlar, çatışmalar, kan dökümler devam edecektir. Amerika Irak ve Afganistan’daki müdahalelerini haklı göstermek için insan hakları ve demokrasi meselelerini ön plana çıkarmıştır. Amacı, neoliberal özgürlük değerlerini evrensel ve üstün olarak kabul ettirmektir.

George Bush döneminde SSCB yıkılmış Doğu Avrupa’da etnik çatışmalara meydana gelmiştir. Özellikle Avrupa’da yükselen milliyetçilik ve şovenizm akımı küresel çapta istikrarsızlığa sebep olmuştur. Bill Clinton Amerikan liderliğinin sağlanması halinde, Dünya’nın daha güvenli hale geleceğini iddia etmiştir. Bu liderliğini uluslararası kurumlarla sağlamlaştırmak istiyordu. Amacı, Dünya’ya liberal enternasyonalizmi yayarak Amerika’nın değerlerini kabul ettirmek istiyordu. Clinton yönetimi, 1999 yılında kabul edilen Kuzey Irak’a yardım yasasıyla Irak işgalinin alt yapısını hazırlamıştı.

Amerika'nın Ortadoğu politikalarında en büyük etken Sovyet Rusya olmuştur. Amerika'nın güvenlik politikasını SSCB çevrelenmesi üzerine oluşturmuştur. Irak'ın Kuveyt'i işgali, Yugoslavya'nın sert bir şekilde dağılışı, Kafkasya ve Ruanda'da kargaşa ve savaşların patlak vermesi, soğuk savaş sonrası iyimser ortamı dağıtmıştı.

Birinci Körfez Savaşı Türkiye –ABD arasında gerginliğe neden olmuştur. Türkiye bu savaşta keskin bir siyaset izlemesi gerçekten zor olmuştur. Ankara'nın körfez savaşında doğrudan katılımı olmamış yalnızca lojistik destek sağlamıştır. Buna rağmen, Kürt mülteci krizi çıkmış ve Irak Kürtlerinin “*de facto*” özerkliği sürecini başlatmıştır. Ankara ise bu yaşananların başlıca nedeni olarak ABD politikaları görmektedir.

ABD ile günümüzde yürütülen ilişkilerde, ideolojik değil çıkarıcı, iş birliği alanların çatışması durumunda ise karşılıklı olarak anlayış esastır. Gerek Türkiye'nin gerekse ABD'nin bölgesel ilişkilerinde karşılıklı olarak birbirine ihtiyacı vardır. Ortadoğu'da yaşanan savaşların, yoksulluğun yaşandığı durumlarda sivil toplum kuruluşları ön plana çıkmaktadır. Irak'ın kuzeyinde kurulan, NGO'lar geneli ABD, Almanya, Fransa ve İngiltere merkezlidir. Irak savaşından sonra bu NGO' lar yardım amaçlıdan çok istihbarat amaçlı oldukları için ülkeden çıkarılmışlardır.

Amerikan istihbarat kuruluşları Saddam Hüseyin'i devirmek için farklı yolları düşünüyordu. Bunlardan en önemlisi, Iraktaki Kürt liderleri ve muhalifler tek çatı altında toplamaktı. Ancak bundan vazgeçti. Çünkü Iraktaki muhalefet bir piyon olabilirdi, ana aktör olamazdı. 2003 Irak savaşından sonra Türkiye 'nin kuzeydeki Kürtlere, KDP ve KYP 'ya yönelik politikasını değiştirmek zorunda kaldı. Saddam Hüseyin'in zulmünden korkan gruplar gitmiş yerine otorite boşluğundan yararlanmak isteyen Kürt gruplar ortaya çıkmıştır.

Türkiye 2003 Irak savaş sonrasında Kürtlerin önce otonom ve sonra bağımsızlık isteklerinden rahatsızlık duymaktadır. Kuzey Irak'ta yaşanacak her değişimin Türkiye'deki Kürtleri etnik ve milliyetçilik duygusuyla hareketlenmesinin önünü kesmeye yönelik çabalarda bulunmuştur. ABD ırak savaşından sonra Ortadoğu'da kendi askerlerini kullanmak yerine ülkelerdeki yerel güçleri kullanmayı tercih etmektedir. Kürtler hangi ülkeye karşı bir koz olarak kullanılacaksa, o ülkenin içinde bulunduğu koşullara göre değişiklikler gösterecektir.

Savaş sonrasında Türkiye, bir stratejik ortaklıkta beklenen her türlü desteği ABD'ye gösterirken günümüze kadar ABD 'den tam bir karşılığını alamamıştır. ABD cephesinde Kürt sorununu yüklediği sürece Türkiye Batı'nın stratejik ortağı olmayacaktır. PKK sorunu Türkiye'nin Ortadoğu' da etkin, güçlü ve sözü gecen bir üye olma şansını yitirmektedir.

Türkiye uluslararası alanda destekli ve vizyonlu hareket etmelidir. Kurumlar arasında koordinasyonu sağlamalıyız. Türkiye dış politikalarını günün ulusal çıkarına göre yapmaktadır. Bu strateji gerek iç politikamızı gerek dış politikamızı yıpratmaktadır. Bu mücadele orta ve uzun vadeli stratejiyle olursa olumlu yönde ülkemize yarar sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

Kitaplar

Akfirat, F. (2004). Kukla Devlet: ABD Kürdistan'ı Nasıl Kurdu.1. Baskı, İstanbul: Kaynak Yayınları, s.72-160

Balbay, Mustafa (2004). Irak Bataklığında Türk-Amerikan İlişkileri.2.Baskı, İstanbul: Cumhuriyet Yayınları.

Bozkurt, Ceyhun (2012). Mission Kürdistan: ABD-PKK ilişkilerinin Stratejik Analizi 1978-2012. 1. Baskı, Ankara: Kripto Yayıncılık, s.49-184.

Bozkurt, Ceyhun (2010). Amerikalı Diplomatların Güneydoğu Faaliyetleri.2.Baskı, Ankara: Kripto Yayıncılık, s.56-106.

Bila, Fikret (2004). Sivil Darbe Girişimi Ve Ankara' da Irak Savaşları.5.Baskı, Ankara: Ümit Yayıncılık, s.144-253.

Çakmak, Cenap, Dinç, Cengiz & Öztürk, Ahmet (2011). Yakın Dönem Amerikan Dış Politikası: Teori Ve Pratik. 1.Baskı, Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.

Dilek, Bahadır Selim (2009). AKP'nin Kürt Açmazı. 1.Baskı, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

E. Fuller, Graham (2008). Yeni Türkiye Cumhuriyet.1 Baskı, İstanbul: Timaş yayınları, s.76-146.

E. Fuller Graham,& Barkey, Henry (2015).Türkiye'nin Kürt Meselesi. 3.Baskı, Çev. Hasan Kaya, İstanbul: Profil Yayıncılık, s.82-316.

Faraç, Mehmet (2008). PKK'nın Şifreleri. 3.Baskı, İstanbul: Cumhuriyet Yayınları, s.99-133.

Harvey, David (2015). Neoliberalizmin Kısa Tarihi. 2.Baskı, Çev. Aylin Onacak, İstanbul: Sel Yayıncılık.

Kaynak, Mahir (2006). Başımıza Çuval Geçirenler.1.Baskı, İstanbul: Truva Yayınları.

Kurtbağ, Ömer (2010). Amerikan Yeni Sağı Ve Dış Politikası. 1.Baskı, Ankara: USAK Yayınları, s.69-373.

Oran, Baskın (2001). Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler), Yorumlar(cilt 2 1980-2001). 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Oran, Baskın (2013). Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar(cilt 3 2001-2012). 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Özkaya, Ömer(2013) , Amerikan İstihbarat Belgeleriyle Kürtler.1 Baskı, İstanbul: Pegasus Yayınları, s.267.

Özkan, Tuncay (2004). CIA Kürtleri: Kürt Devletinin Gizli Tarihi. 10. Baskı, İstanbul, Alfa Yayınları.

W.Hook, Stewen, & Spanier, John (2014).Amerika Dış Politikası: İkinci Dünya Savaş'ından Günümüze. 1.Baskı, Çev. Özge Zihnioğlu Tanırlı İstanbul: İnkılap 4Kitabevi Yayınları, s.107-258.

Yavuz, Turan (1993). ABD'nin Kürt Kartı.1.Baskı, İstanbul: Milliyet Yayınları, s.50-241.

Yavuz, Turan(2007). Çuvallayan İttifak 6.Baskı, Ankara: Destek Yayınları, s.177-294.

Tezler

Aytulu, Gökçe (2005). 1 Mart Tezkeresi Öncesinde Türk Basınında Irak Sorunu Algılaması, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi/ Ortadoğu Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul, s.30-57.

Barış, Ergün (2004), Türkiye-Irak İlişkileri Işığında Kuzey Irak Süreci, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi /Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, s.166-171.

Çakır, Recep (2009), Irak Ekseninde ABD Ve Türkiye'nin Politikaları, Yüksek lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.22-50.

Çimen, Hasan (2007), Amerika'nın Irak'a Müdahalesi Sonrasında Yaşanan Gelişmelerin Türk-Amerikan İlişkilerine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, s.50-111

Doğan, Zehra (2011), Stratejik Ortalıktan Model Ortaklığa Türk Amerikan ilişkileri Ve Ortadoğu, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.89-103.

Doruk, Özlem (2010), Ak Parti Döneminde Türkiye'nin Kuzey Irak Politikası: Gerginlikten uzlaşmaya, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, s.52-60.

Erkmen, Serhat Ahmet (2008), Amerikan Hegemonyasının Yeniden İnşasında Bölgesel Faktörlerin Rolü: ABD'nin Kuzey Irak Politikası Örneği, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.10-130.

Erol, Fatma Tuğçe (2013), 11 Eylül 2001'den GünümüzeTürk- Amerikan İlişkiler Ve ABD'nin Türk Dış Politikasına Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.115.

Gezgin, Haticel Sultan (2011), Türkiye'nin 2003-2010 Yılları Arasında Kuzey Irak Politikası, Yüksek Lisans Tezi, Beyket Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.43-63.

Güldalı Serdar (2009), 2003 Amerikan İşgali Sonrası Türkiye –Irak İlişkileri, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Entstitüsü, İstanbul, s.52-73.

Güler, Ayşe (2012), Soğuk Savaş Sonrası Türkiye-ABD İlişkileri: Bölgesel Ve Küresel Etkileşim, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniverstesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Marufselim, Aydın (2007), Türkiye Ve Irak ilişkilerinde Türkmenler İlişkilerinde Türkmenler: Körfez Savaşı Sonrasından Günümüze, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.66-95.

Karadag, Haluk (2007), İkinci Körfez Harekâtı Sonrası Türkiye'nin Kuzey Irak Politikası, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.61-78.

Kocael, Zafer (2007), Türk Amerikan ilişkileri Bağlamında Türkiye'nin Yakın Dönem Irak Politikası, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, s.70-119.

Hamad Lak, Payman Abdullah (2015), Türkiye – Irak İlişkileri(1920-2010),Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş, s.95.

Özmen, Murat (2010), ABD'nin Irak Politikası(1990-2003), Yüksek Lisans Tez, Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.38.

Pınar Latif (2008), 1 Mart Tezkeresi Ve Türk Amerikan İlişkileri, Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.46-81.

Salman, Merve (2012), Nükleer Silahlanmanın ABD Dış Politikasına Etkileri: Ronald Reagan Dönemi (1981-1989), Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, s.50-104.

Tülemez, Çoşkun (2013), Irak'ın Muhtemel Geleceği Ve Türkiye'ye Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.36-49.

Terkoğlu, Barış (2009), 1991'den 2003'e Türkiye'nin Kuzey Irak Politikası, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi /Ortadoğu Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul, s.25-35.

Usta, Yasin (2009), Amerika Birleşik Devletleri'nin Irak Politikası Bağlamında Türkiye ile İlişkileri (1990-2006), Trakya Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, s.63-73.

Ulutaş, Alptan (2006), I. Ve II. Körfez Savaşı'nın Türkiye Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi/Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, s.59-134.

Yaman, Sadık (2005), ABD'nin 2000 Irak'a Müdahalesinin Meşruiyet Temelleri, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü,2005, s.92.

Makaleler

Akbaş, Z. (2011). ABD'nin Ortadoğu Politikalarının Sürdürülebilirliği ve Ortadoğu'da Güç Mücadelesi. History Studies: ABD ve Büyük Ortadoğu İlişkileri Özel Sayısı. 3 Şubat 2016'da <http://www.historystudies.net/dergi/tar201512925b3.pdf> adresinden indirildi.

Ayata, A. (2010). Ortadoğu Perspektifinden Türkiye-ABD İlişkilerinin Yeni Boyutu. Akademik Bakış Dergisi, (22), 1-16. 1 Aralık 2016 ' da <http://www.akademikbakis.org/eskisite/22/08.pdf> adresinden indirildi.

Bağcı, H. (2006). Büyük Ortadoğu Projesi Ve Türkiye: Ak Parti'nin Perspektifi. Akademik Ortadoğu Dergisi, 1(1) 10 Ağustos 2016' da https://www.academia.edu/893180/B%C3%9CY%C3%9CK_ORTADO%C4%9EU_PROJES%C4%B0_VE_T%C3%9CRK%C4%B0YE_AK_PART%C4%B0N%C4%B0N_PERSPEKT%C4%B0F%C4%B0 adresinden indirildi.

Bilman, L.(2001). Hükümetdışı Kuruluşların (NGO) Dünya Ekonomik Ve Sosyal Gelişimindeki Rollerini. Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, Sayı II. 1 Aralık 2016' da http://www.mfa.gov.tr/hukümetdisi-kuruluslarin-_ngo_-dunya-ekonomik-ve-sosyal-gelisimindeki-rolleri.tr.mfa adresinden inidirildi.

Dalari M.(2015). Kendi Kaderini Tayin Hakkı Kavramı, Federasyon Ve Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi. Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 20, Sayı: 32. 26 Aralık 2016' da <http://www.dicle.edu.tr/Contents/31473da3-6852-4998-a4c1-c8dd1ee2cae3.pdf> adresinden indirildi.

Erkmen, S.(2008). 1945-1989 Yılları Arasında ABD' nin Kuzey Irak Politikası. Akademik Ortadoğu Dergisi, 3(1). 30 Eylül 2016' da http://www.akademikortadogu.com/belge/ortadogu5%20makale/serhat_erkmen.pdf adresinden indirildi.

Kurt, S. (2014).Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Ortadoğu Politikası. Tarih Okulu Dergisi, 7 Temmuz 2016' da http://www.johschool.com/Makaleler/1888164411_SEL%C4%B0M%20KURT.pdf adresinden indirildi.

Öztürk, M. (2010). I. Körfez Savaşı'ndan (1990-91)- 11 Eylül Sürecine ABD'nin Irak Politikası Ve Bunun Türk-Amerikan İlişkilerine Etkileri. Akademik Bakış Dergisi, 9 Eylül 2016' da <http://www.akademikbakis.org/eskisite/19/08.pdf> adresinden indirildi.

Molla, A. (2009). Soğuk Savaş Sonrası Körfez Krizleri Ve TÜRKİYE-ABD-NATO İlişkileri. Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 7(11), 29-45. 1 Aralık 2016' da <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/yead/article/viewFile/5000170360/5000153784> adresinden indirildi.

Gazeteler

Bila, F.(2013, 12 Eylül). İşte 10 yıldır Tartışılan Belge. www.milliyet.com

Hürriyet, 1Şubat 2003

Hürriyet, 3 Şubat 2003

ABD İle Birlikteyiz. Hürriyet, 6 Şubat 2003

Gül Sonuna Kadar. Yeni Şafak, 7 Şubat 2003

Savaşı Önleyemeyiz. Yeni Şafak, 21 Şubat 2003

ÖZGEÇMİŞ

Aykut Küçük, 1991 Yılında İstanbul' da doğdu. Kaynarca Şevket Sabancı Lisesini (2009), Kocaeli Üniversitesi İhsaniye Meslek Yüksekokulu Gıda Teknolojisi Programını (2012), Polis Meslek Yüksekokulu (2014), Anadolu Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünü (2014) bitirdi. Şu anda Maltepe Üniversitesinde Uluslararası ilişkiler bölümünde tezli yüksek lisans öğrencisidir.

